

Kainuun liitto

KAINUU-OHJELMA

**Maakuntasuunnitelma 2035
Maakuntaohjelma 2018–2021**

Ehdotus 11.12.2017

KAINUU-OHJELMA

**Maakuntasuunnitelma 2035
Maakuntaohjelma 2018–2021**

Kainuun liitto
Kauppakatu 1
87100 Kajaani
Puh. 08 615 541
Faksi 08 6155 4260
kainuunliitto@kainuu.fi

Kannen kuva: Hannu Kilpeläinen. Vesistön ylitys Kuhmon Lammasjärven Harakkasaassa Lost in Kajaani seikkailukilpailussa 2017.

Sisällysluettelo

MAAKUNTASUUNNITELMA 2035

1 KAINUU-OHJELMAN LÄHTÖKOHDAT	7
1.1 Kainuu-ohjelma kokonaisuohjelmalla	7
1.2 Kainuun maakuntaprofiili	8
Kainuun erityispiirteet.....	8
Ulkoinen ja sisäinen saavutettavuus	9
Kainuun väestön ja ikärakenteen kehitys	10
Työvoima ja työllisyys	12
Hyvinvointi.....	14
Kainuun kriittiset menestystekijät.....	14
2 KAINUUN KEHITTÄMISEN STRATEGISET TAVOITTEET 2035	16
2.1 Yritystoiminnan kasvua osaamisella, viennillä ja investoinneilla.....	17
2.2 Toimivat palvelut, vetovoima ja luonnonläheisyys	20
Kainuun kansainvälinen ja ylimaakunnallinen aseoituminen.....	21
Tavoiteltava aluerakenne 2035 – monikeskuksinen, hyvin saavutettava palveluverkko..	24
2.3 Hyvinvoiva Kainuu.....	26
2.4 Kainuun kehityksen määrälliset tavoitteet	27

MAAKUNTAOHJELMA 2018–2021

3 KAINUUN KEHITTÄMISEN PAINOPISTEET 2018–2021	30
3.1 Yritykset, osaaminen ja Kainuun vetovoima	31
Osaavan työvoiman saanti ja Kainuun vetovoima	31
Yritysten ja viennin kasvu, uudet yritykset sekä investoinnit	31
Koulutus, tutkimus, innovaatiotoiminta ja osaaminen	32
3.1.1 Kainuun älykkään erikoistumisen valinnat 2018–2021	35
3.1.2 Kainuun elinkeinojen kärjet	36
Matkailu	38
Teknologiateollisuus	41
Biotalous	43
Kestävästi kasvava kaivannaisala	46
3.2 Saavutettavuutta uusilla liikkumisratkaisulla ja sähköisillä palveluilla sekä infrastruktuuri-investoinneilla	48
3.2.1 Saavutettavuus	49
3.2.2 Elinkeinoja tukeva kestävä aluerakenne, ilmastovastuullisuus ja toimivat palvelut.....	51
3.3 Tavoitehakuista alueellista yhteistyötä	53
3.3.1 Kansainvälistyminen	53
3.3.2 Maakuntaitsehallinto Kainuussa	54
3.4 Hyvinvoinnin vahvistaminen	56
3.5 Positiivinen maakuntakuva.....	60
4 SANOISTA TEKIOIHIN - OHJELMAN TOTEUTTAMINEN.....	62
Lähdeluettelo	63

Liitteet	65
LIITE 1. Maakunnan kehityksen indikaattorit	65
LIITE 2. Kehittämistyön arvot ja läpileikkaavat näkökulmat	66
Läpileikkaavat näkökulmat	66
Kestävä kehitys	66
Osaaminen	66
Digitaalisuus	67
Kansainvälisyys	67
Tasa-arvo	68
Arvot	68
Positiivisuus ja kannustaminen	68
Koko Kainuun mahdollisuuksien optimointi	69
LIITE 3. Ympäristöselostus. Erillisliite.	69

1 KAINUU-OHJELMAN LÄHTÖKOHDAT

1.1 Kainuu-ohjelma kokonaisuohjelmana

Kainuu-ohjelma sisältää maakuntasuunnitelman, joka määrittelee Kainuun maakunnan kehittämisen pitkän aikavälin vision ja tavoitteet vuoteen 2035, sekä maakuntaohjelman vuosille 2018–2021, joka sisältää pitkänajan tavoitteita tukevat tavoitteet seuraaville neljälle vuodelle sekä keinot niiden saavuttamiseksi. Kehittämistoimien keskeiset työkalut ovat maakuntakaava ja maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelma (TOPSU) sekä yhteisesti sovittu edunajaminen. Maakuntakaava ohjaa maakunnan kannalta tarpeellisten alueiden kehittämistä. Toimeenpanosuunnitelma kohdentaa vuosittain varojen käyttöä hanketasolla yhdessä päätettyihin kehittämiskohteisiin.

Maakuntaohjelmaan perustuvien osaohjelmien tulee olla maakuntahallinnon poliittisesti hyväksymiä. Aluekehityslaki määrittelee maakuntasuunnitelman ja -ohjelman juridisen aseman suhteessa EU:n rakennerahasto- ja muihin ohjelmiin. Kainuu-ohjelma edustaa maakunnan poliittista tahtotilaa. Aluekehityslaki (34 §) velvoittaa viranomaisia ottamaan maakuntaohjelman huomioon omissa aluekehittämistä koskevissa suunnitelmissa, mikä tekee ohjelmasta vahvan kehittämisvälineen.

Erityisteemoja koskevien strategioiden ja ohjelmien sekä kuntastrategioiden toteutus on osa Kainuu-ohjelman toimeenpanoa. Ne muuttavat Kainuu-ohjelman linjauksia toimialojen ja kuntien toimenpiteiksi. Nämä Kainuu-ohjelman päivityksessä hyödynnetyt strategiat **on mainittu lähdeluettelossa. Maakuntaohjelmaan perustuvien erityisohjelmien valmistelusta ja nykyisten päivittämisestä päätetään maakuntahallituksessa. Uusi matkailustrategia on hyväksymisvaiheessa. Kainuun alueellisen liikennestrategian valmistelu on käynnistetty. Tulevan maakuntahallinnon toimenpiteiksi esitetään Kainuun väestöpoliittisen ohjelman, kaivannaisalan kehittämisohjelman, ilmasto- ja ympäristöohjelman valmistelua.**

Kainuu-ohjelman laadinnassa on huomioitu SOVA-lain (200/2005) mukainen osallistumisprosessi ja vaikutusten arviointi (Erillisliite 3) sekä maakuntaohjelman 2014–2017 toteutumisen seurantaraportin ja ulkoisen arvioinnin johtopäätökset (MDI 2016). Pohjois-Suomen maakuntaohjelmien 2014–2017 arvioinnin mukaan Kainuun maakuntaohjelman tavoitteita pitää terävöittää, valita rajatumpia mutta laajoja ja kumuloituvia vaikutuksia luovia kehittämisen kärkiä, muuttaa kehittämisasenteita positiivisemmiksi ja onnistumisista voimaa ammentaviksi, löytää uutta innostusta yhteistyöhön, maksimoida kestävän kehityksen hyödyt Kainuussa, laajentaa ja syventää kehittämisen ennakoivaa otetta sekä rohkeasti uudelleen organisoida hallinnon rakenteita alueen tarpeita vastaaviksi. Arvioinnin suositukset ovat yleisiä mutta osuvia. Niitä pyritään Kainuu-ohjelman sisällössä ja toimeenpanossa noudattamaan.

Maakuntauudistus luo Kainuuseen vuoden 2020 alusta uuden demokraattisesti valitun maakuntavaltuuston ohjaamaan uudistuksessa syntyvän maakuntakonsernin toimintaa. Maakuntakonsernille siirtyy maakunnan liitolla ollut aluekehitysviranomaisen vastuu ja se kokoaa Kainuun liiton ja ELY-keskusten rahoitusinstrumentit yhden

hallinnon sisään. Tulevassa maakuntalaissa määritellään pitkän aikavälin konsernitason suunnitelmat maakuntastrategiaksi, joka tulee olemaan vaaleilla valitun maakuntavaltuuston hyväksymä. Tulevan maakuntastrategian valmistelu käynnistyy väliaikaisen toimielimen käynnistämänä vuoden 2018 aikana. **Tämän Kainuu-ohjelman maakuntasuunnitelma-osio päivitetään tulevan maakuntastrategian osana vastaamaan samalla uuden maakuntaorganisaation vastuualueita.**

1.2 Kainuun maakuntaprofiili

Kainuun erityispiirteet

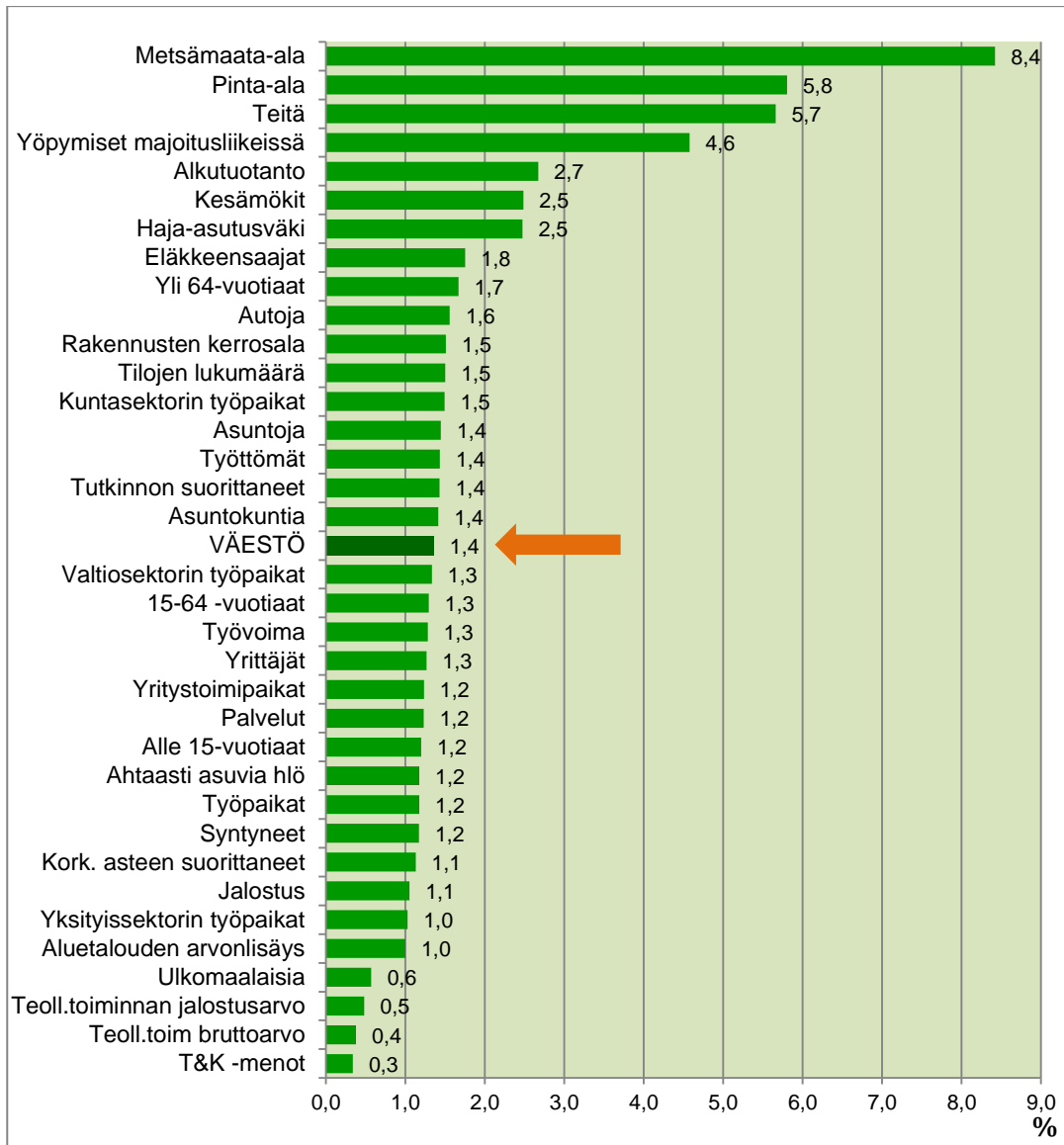
Kainuun vahvuuksina korostuvat luonto, väljyys, hyvä elämisen laatu, turvallisuus, arjen helppous, toimivat ja monipuoliset palvelut ja infrastruktuuri. Maakunnan runsaat luonnonvarat ja puhdas luonto luovat erinomaiset puitteet alueen yritysten kasvulle. Kainuussa on myös korkea ICT-alan, metalliteollisuuden, biotalouden, matkailun sekä hyvinvoinnin, liikunnan ja urheilun osaamista. Kainuu on vetovoimainen asuinpaikka ja matkailukohde, joka tunnetaan metsäisistä vaaramaisemista, laajoista luonnonsuojelualueista, runsaista vesistöistä sekä monipuolisista kulttuurin ja liikunnan mahdollisuuksista. Alueen ainutlaatuinen matkailun, liikunnan ja huippu-urheilun yhdistelmä houkuttelee matkailijoita, kuntoilijoita ja huippu-urheilijoita harjoittelemaan, lomailemaan sekä asumaan, opiskelemaan ja suorittamaan asevelvollisuutta Kainuuseen. Matkailijoiden ja vapaa-ajan asujien määrä on kasvanut voimakkaasti viimeisten 20 vuoden aikana Kainuussa: kesämökkien määrä on lisääntynyt lähes 18 % (12 529 kesämökkiä vuonna 2016) ja yöpymisten määrä reilu 17 % (931 130 yöpymistä vuonna 2016). Sen sijaan väestön määrä on vähentynyt ja keski-ikä noussut.

Kainuu on kahdeksan kunnan muodostama väljästi asuttu maakunta Itä- ja Pohjois-Suomen taitekohdassa. Kainuun erityispiirteinä korostuvat alueen laajuus, pitkät etäisyydet, harva asutus, metsäisyys, maaseutumaisuus, alueella vierailevien matkailijoiden suuri määrä, luonnonvaroja hyödyntävät elinkeinot sekä iäkäs ja vähäinen väestö.

Kainuun maakuntakuvatutkimuksen (2017) mukaan mielikuvissa Kainuusta korostuu kaikkein voimakkaimmin luonto. Siihen liittyvät myös muut keskeisimmin ”mielikuva-Kainuun” piirteet: puhtaat elintarvikkeet, turvallisuus, kauniit maisemat sekä hiljaisuus ja rauhallisuus. Kainuu kiinnostaa erityisesti matkailualueena. Mielikuviiin ovat vaikuttaneet eniten omakohtaiset kokemukset Kainuusta. Niitä luovat ennen kaikkea vierailut alueella. Matkailijoita käy Kainuussa vuosittain noin 12 kertaa pysyvien asukkaiden määrän verran.

Kainuussa on paljon järviä (osuus pinta-alasta noin 10 %) sekä talous- ja suojelumetsiä. Kainuun laajin vesistö Oulujärvi, ”Kainuun meri”, on Suomen neljänneksi suurin järvi. Erityisesti **metsien ansiosta Kainuussa on Suomen suurin henkeä kohti laskettu ekologinen tuottokyky. Metsä- ja kitumaiden pinta-alasta lakisääteisesti ja muutoin suojeltua on 11,7 %**, joka on Lapin jälkeen toiseksi eniten Suomen maakunnista. Teollisen toiminnan brutto- ja jalostusarvossa, teollisissa työpaikoissa, yritysten määrässä, väestön koulutustasossa, ulkomaalaisten määrässä, T&K-menoissa sekä työn tuottavuudessa Kainuu jää selvästi muuta maata heikommaksi (kuva 1).

Maakuntasuunnitelma 2035

Kuva 1. Kainuun maakuntaprofiili: eri piirteiden prosenttiosuus koko maan määristä. Tiedot ovat vuosilta 2014–2016 (Tilastokeskus).

Ulkoinen ja sisäinen saavutettavuus

Palvelut ovat Kainuun sisällä yksityisautolla hyvin saavutettavissa mutta julkisilla kulkuneuvoilla heikommin. Seitsemän kymmenestä kainuulaisesta asuu tunnin automatkan päässä maakuntakeskus Kajaanista, jonne ovat keskittyneet monet maakunnalliset palvelut. Kajaani on Kainuun logistinen solmupiste, jossa ovat lentoasema sekä päälinja-auto- ja päärautatieasema. Muualta Suomesta Kainuuseen on helppo tulla. Kajaanista lähtee ja sinne tulee päivittäin useita lento-, juna- ja linja-autovuoroja. Kajaanista on julkisen liikenteen yhteydet muihin Kainuun kuntiin, joskin niiden toimivuudessa ja tiheydessä on paljon kehitettävää. Kriittisen tärkeitä ovat eri liikennemuotoja yhdistelevät matkaketjut. Niillä ja muilla innovatiivisilla liikkumisratkaisulla voidaan luoda julkisen liikenteen yhteyksiä Kainuun kaltaiselle harvan asutuksen ja pitkien etäisyyksien alueelle. Suurin osa alueen sisäisestä liikenteestä tehdään kuitenkin yksityisautoilla. Julkisen liikenteen ja toimivien matkaketjujen kehittämisen ohella tiestön kunnan ja kattavuuden parantaminen ja ylläpito ovat ensiarvoisen tärkeitä alueen sisäisen saavutettavuuden kehittämisessä.

Kainuulla on yhteistä rajaa Venäjän kanssa 262 kilometriä, mikä on myös EU:n ulkorajaa. Kainuu sijaitsee koko Barentsin aluetta yhdistävän liikenne- ja yhteyskäytävän varrella. Kuhmossa sijaitsee kansainvälinen rajanylityspaikka Vartius-Lyttä ja Kainuusta on hyvät rauta- ja valtatieyhteydet Pohjois-Karjalan Niiralan rajanylityspaikalle. Kainuun sisäinen saavutettavuus ja liikkuminen perustuvat ensisijaisesti yksityisautoiluun ja julkisen liikenteen osuus on pieni. Tämä edellyttää tiestön kunnon parantamista ja jatkuvaa ylläpitoa. Yli 90 % kainuulaisista asuu alle puolen tunnin automatkan päässä alueen kahdeksan kuntakeskuksen palveluista ja jopa 70 % asuu noin tunnin automatkan päässä maakuntakeskuksesta Kajaanista. Kajaani on keskeinen logistinen solmupiste (mm. lentoasema) ja maakunnallisten palvelujen keskus Kainuussa. Hyvä sisäinen saavutettavuus on selitettävissä väestön keskittymisellä mutta myös sujuvilla ja ruuhkattomilla liikenneyhteyksillä, joiden ansiosta matka-ajat ovat lyhyempiä kuin ruuhkaisissa väestökeskityksissä. Liikkumistarpeita vähentää nopeiden laajakaistaverkkojen rakentaminen eri puolilla Kainuuta.

Kainuu sijaitsee keskellä Suomea ja on helposti saavutettavissa. Ulkoisen saavutettavuuden yhteyksiä Kainuussa ovat erityisesti lentoliikenne Kajaani-Helsinki, rautatieyhteys Ouluun ja Helsinkiin sekä linja-autoliikenne alueen sisällä ja yli maakuntarajojen. Lentomatkestämisen kokonaismatka-ajassa on keskeistä liityntäyhteydet Kajaanin lentoasemalle. Mikäli liityntäyhteydet toimivat sujuvasti, Helsingin keskustasta on mahdollista saavuttaa mikä tahansa Kainuun kuntakeskus noin 4 tunnissa. Rautatien henkilöliikenteen matka-aika Helsinki-Kajaani on noin 6 tuntia ja tieliikenteen yhteyksiä käyttäen jonkin verran pidempi. Matka-aika on kilpailukykyinen verrattuna muihin Pohjois-Suomen matkakohteisiin. Liikenneyhteyksien nopeustason nosto parantaisi entisestään Kainuun saavutettavuutta ja sen mielikuvaa sekä madaltaisi Kainuuseen matkustamisen kynnyksiä.

Kainuun väestön ja ikärakenteen kehitys

Muuttoliike on yksi voimakkaimmin aluekehitykseen vaikuttavista prosesseista, joka aiheuttaa muuttotappio-alueille monia negatiivisia kerrannaisvaikutuksia. Kainuun väestönkehityksessä kriittistä on se, että väestö vähenee, keski-ikä nousee, työkäisten määrä hiipuu ja vanhusten osuus väestöstä kasvaa, mikä heikentää maakunnan taloudellista ja väestöllistä huoltosuhdetta. Toisaalta nuoria ja työkäisiä myös muuttaa Kainuuseen ja maahanmuutto tasapainottaa väestönkehitystä. Kainuun väestön väheneminen voi hidastua ja kääntyä kasvuksi, mikäli maakuntaan suuntautuva tulomuutto saadaan lähtömuuttoa suuremmaksi.

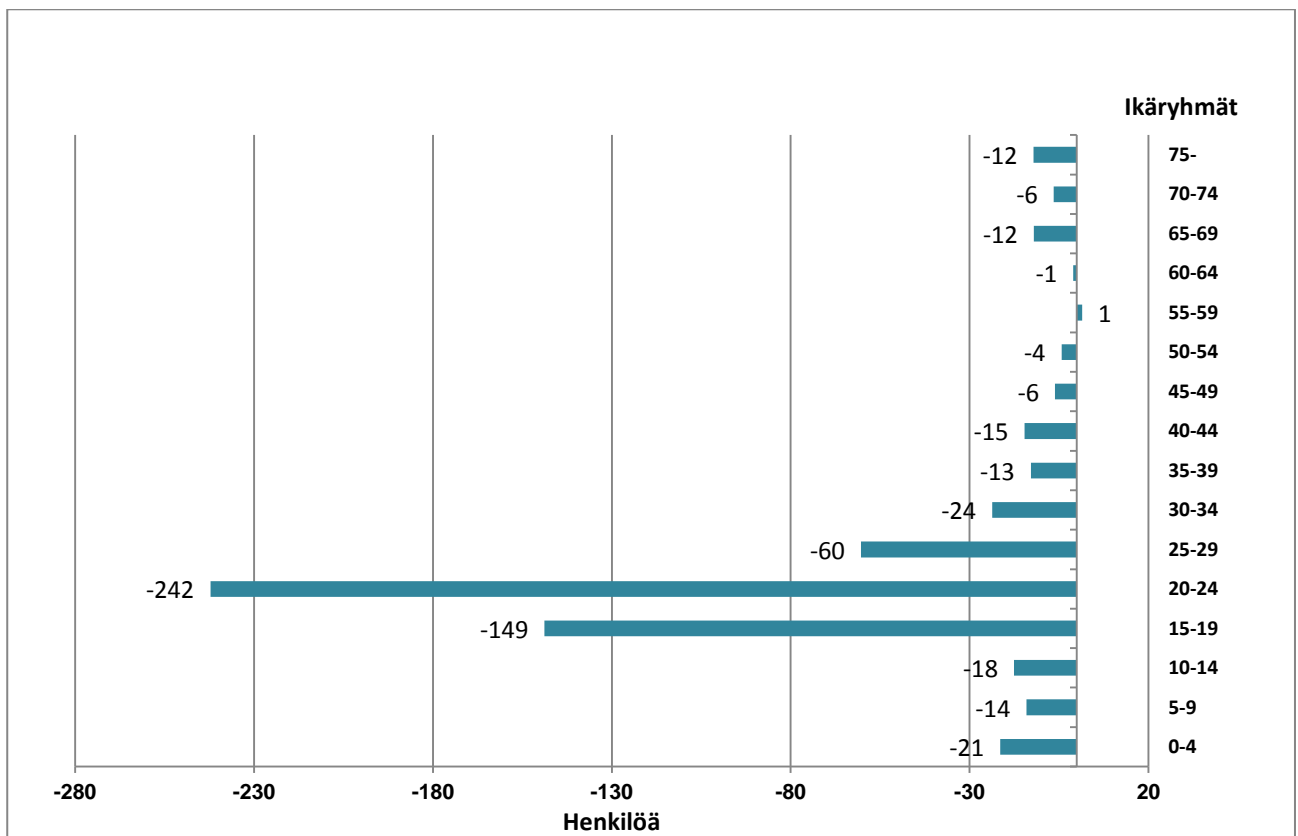
Kainuun väestömäärä on laskenut yhtäjaksoisesti vuodesta 1983, jolloin Kainuun väkiluku oli 95 295. Vuoden 2016 lopussa Kainuussa oli asukkaita 74 803. Vuodesta 2016 alkaen Kainuussa on ollut kahdeksan kuntaa Vaalan liityttyä Pohjois-Pohjanmaahan. Kainuun maakuntakeskuksen suhteellinen asema on yhä vahvistunut; Kajaanin osuus koko Kainuun väestöstä on jo yli 50 prosenttia.

Kainuu on menettänyt väestöään erityisesti maakunnasta pois suuntautuneen muuttoliikkeen vuoksi. Esimerkiksi vuonna 2016 Kainuussa oli lähtömuuttajia yhteensä 3 535 ja tulomuuttajia 3 072 eli muuttotappio oli 463 henkilöä. Maakunnasta muuttajissa on hieman enemmän naisia kuin miehiä, mikä näkyy väestörakenteessa alhaisena nuorten naisten määränä. Muuttotappio on pienentynyt 2000-luvun alusta.

Kainuu on menettänyt eniten nuoria, jotka ovat hakeutuneet alueen ulkopuolelle opiskelemaan. Suurinta muuttotappio on ollut ikäluokassa 20–24-vuotta, toiseksi suurinta 15–19-vuotiaissa ja kolmanneksi suurinta

Maakuntasuunnitelma 2035

ikäluokassa 25–29-vuotta (kuva 2). Vuosien 2006–2016 aikana 15–29-vuotiaita on muuttanut Kainuusta pois vuodessa keskimäärin 505 asukasta ja Kainuuseen on muuttanut 354 nuorta asukasta. Vaikka lähtijöitä on edelleen enemmän kuin tulijoita, on lähtijöiden määrä hieman alentunut viime vuosina. Erityisesti lukion jälkeen yliopistoon opiskelemaan lähtevät nuoret, mutta myös toisen asteen ammatillisen koulutuksen jälkeen opiskelujaan jatkavat tai töihin menevät nuoret ovat jättäneet maakunnan. Toisaalta nuoret ovat muuttoaktiivisia ja heitä tulee Kainuuseen töihin ja opiskelemaan toiselle asteelle ja ammattikorkeakouluun. Merkittäviä syitä Kainuuseen muuttoon ovat edellä mainittujen lisäksi perhesyyt ja palaaminen synnyinmaakuntaan. Ainoastaan yksittäisten maisterikoulutusohjelmien varassa oleva yliopistokoulutus merkitsee usein ylimmän asteen koulutukseen haluavien nuorten muutttoa pois maakunnasta.

Kuva 2. Kainuun kokonaisnettomuutto ikäryhmittäin vuosina 2006–2016 (Tilastokeskus 2017).

Oulu korostuu selkeästi suurimpana Kainuulaisten muuton lähtö- ja kohdealueena. Suosituimpia Kainuusta pois muuttaneiden kohdekuntia vuonna 2016 olivat yliopistokaupungit Oulu (457 henkeä), Helsinki (299), Kuopio (237), Tampere (139) ja Jyväskylä (125). Kainuuseen muutettiin samana vuonna selvästi eniten Oulusta (352 henkeä), mutta vähäisemmässä määrin myös Kuopiosta, Helsingistä, Tampereelta ja Jyväskylästä (Tilastokeskus).

Kainuun ikärakenne on heikentynyt: yli 65-vuotiaiden osuus on noussut 12:sta lähes 26 prosenttiin vuosina 1990–2016. Työikäisten määrä on vähentynyt viime vuosikymmenet ja 2010-luvulla väheneminen on entisestään kiihtynyt. Nettosiirtolaisuus on lisännyt koko Suomen väkilukua ja se on ollut myös Kainuulle voitollinen jo vuodesta 1981 lähtien. Vuonna 2016 nettisiirtolaisuus Kainuuseen (297 henkilöä) nousi peräti 37 prosenttia verrattuna edellisvuoteen. Kainuussa asui vuonna 2016 yhteensä 1395 ulkomaalaistaustaista henkilöä. Kainuun ulkomaalaisväestöstä 54 % oli peräisin Euroopasta ja loput muista maanosista. Ulkomaalaisväestön osuus

Kainuun väkiluvusta oli vuonna 2016 yhteensä 1,9 % (koko maassa oli 4,4). Maahanmuuton vaikutus väestön kehityksessä ja rakenteessa tulee jatkossa entistä enemmän korostumaan.

Työvoima ja työllisyys

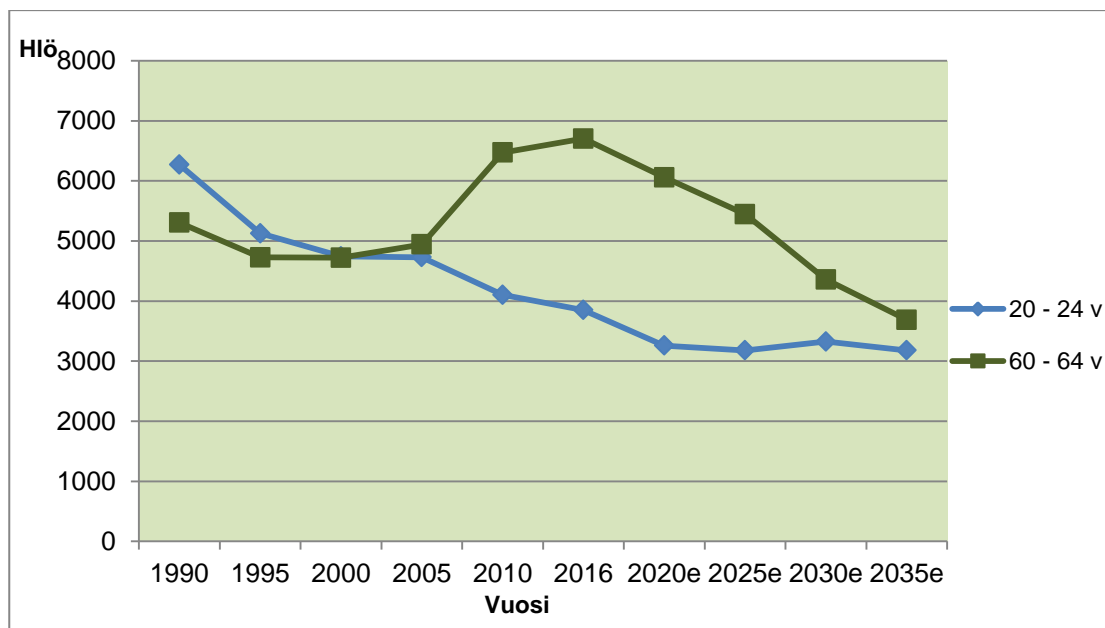
Kriittinen kysymys Kainuulle on osaavan työvoiman saatavuus. Työvoiman eläköityminen, tulevat tuotannolliset investoinnit, yritysten kasvu sekä mahdolliset julkisen sektorin uudet tehtävät lisäävät työvoiman kysyntää. Nopea kasvu on aiheuttanut myös koko maan keskiarvoa pahempia rekrytointiongelmia ja työvoimapulaa. Ne ovat merkkejä Kainuussa käynnissä olevasta positiivisesta rakennemuutoksesta. Kainuun koko työvoimapotentiaali tulee saada käyttöön, työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaantoa parantaa, löytää ratkaisuja rakenteelliseen työttömyyteen sekä saada työvoiman ulkopuolella olevat työikäiset mukaan työmarkkinoille. Peräti 13 % Kainuun työikäisistä on eläkkeellä ja heistä suurin osa on miehiä (vuosi 2015). Kainuun väestömäärä ei riitä vastaamaan kasvavaan työvoimatarpeeseen, vaan työntekijöitä pitää rekrytoida alueen ulkopuolelta. Kainuun pitää todella osata toimia koulutuksessa ja rekrytoinnissa niin viisaasti, ketterästi ja hyvässä yhteistyössä, ettei työvoimapula hidasta investointien toteutumista ja toimialojen kasvua. Kainuun vetovoimaisuutta vahvistamalla parannetaan rekrytointin onnistumisen mahdollisuuksia.

Työmarkkinoille tulevien (20–24-vuotiaiden) määrä on Kainuussa alhaisempi kuin sieltä poistuvien (60–64-vuotiaiden) määrä (kuva 3), mikä osaltaan pahentaa työvoimapulaa Kainuussa. Kainuussa työssäkäyviä on noin 27 000, joista on naisia 52 % (tilanne 2017). Vaikka Kainuun suurimmat työnantajat ovat julkisyhteisöjä, vuonna 2015 Kainuussa oli myös 4836 yritystoimipaikkaa, joissa työskenteli 14 664 henkilöä. Vuonna 2016 alkanut Suomen talouden positiivinen käänne näkyy Kainuussa vahvasti. Vuoden 2017 alussa yritysten liikevaihdon kasvu oli Kainuussa Suomen voimakkaimpia.

Teollisuustyöpaikkojen määrä Kainuussa on reilusti koko maan keskiarvon alapuolella. Suurin yksittäinen työllistävä Tilastokeskuksen toimialaluokittelun (2008) mukainen toimiala on terveys- ja sosiaalipalvelut, jossa työskenteli vuonna 2014 miltei 5 500 henkilöä, joista lähes 89 % oli naisia (taulukko 1). Väestön ikääntyessä terveys- ja sosiaalipalvelujen tarve kasvaa. Alan työpaikkojen määrään tulee vaikuttamaan sote-uudistus, johon liittyy tarve hillitä menojen kasvua sekä vastata kasvavaan palvelujen tarpeeseen innovaatioilla ja uusilla toimintatavoilla ilman merkittävää työvoiman lisäystä.

Vahvoja elinkeinoaloja Kainuussa ovat kaivostoiminta, teknologiateollisuus (erityisesti metalli- sekä ICT- ja elektroniikkaklusteri), matkailu ja biotalous (erityisesti metsäbiotalous). Näiden alojen kasvu luo suoraan ja välillisesti teollisia ja palvelualan työpaikkoja.

Maakuntasuunnitelma 2035

Kuva 3. Työmarkkinoille tuleva (20–24-vuotiaat) ja poistuva (60–64-vuotiaat) ikäluokka ajalla 1990–2016 sekä ennusteet vuoteen 2035 (Tilastokeskus 2017).

Taulukko 1. Kainuun työpaikat toimialoittain (TOL 2008) vuosina 2010, 2012 ja 2014 yhteensä sekä miesten ja naisten määrät kyseisillä toimialoilla (Tilastokeskus 2017).

	Miehet			Naiset			Yht.		
	2010	2012	2014	2010	2012	2014	2010	2012	2014
Kaikki toimialat yhteensä	14533	14208	12822	14547	14570	13936	29080	28778	26758
A Maatalous, metsätalous ja kalatalous	1620	1549	1355	537	511	477	2157	2060	1832
B Kaivostoiminta ja louhinta	489	648	521	64	83	66	553	731	587
C Teollisuus	1995	1648	1711	621	477	448	2616	2125	2159
D-E Energiahuolto; Vesi- ja jätehuolto	260	250	245	64	62	60	324	312	305
F Rakentaminen	1790	1847	1390	74	94	72	1864	1941	1462
G Tukku- ja vähittäiskauppa; moottoriajoneuvojen ja moottoripyörien korjaus	1346	1387	1190	1603	1747	1419	2949	3134	2609
H Kuljetus ja varastointi	1398	1316	1171	181	189	167	1579	1505	1338
I Majoitus- ja ravitsemistoiminta	230	248	251	685	758	765	915	1006	1016
J Informaatio ja viestintä	257	262	238	162	152	162	419	414	400
K Rahoitus- ja vakuutustoiminta	73	73	66	221	232	215	294	305	281
L Kiinteistöalan toiminta	149	147	147	107	107	113	256	254	260
M Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta	529	573	527	368	400	537	897	973	1064
N Hallinto- ja tukipalvelustoiminta	815	828	836	1397	1245	1124	2212	2073	1960
O Julkinen hallinto ja maanpuolustus; pakollinen sosiaalivakuutus	1265	1191	1119	931	1029	916	2196	2220	2035
P Koulutus	695	680	622	1308	1387	1323	2003	2067	1945
Q Terveys- ja sosiaalipalvelut	673	597	623	4823	4816	4842	5496	5413	5465
R-U Taiteet, viihde ja virkistys; Muu palvelustoiminta	733	798	646	1119	1127	1095	1852	1925	1741
X Toimiala tuntematon	216	166	164	282	154	135	498	320	299

Työttömyys alueella oli pitkään muuta maata pahempi. Tilanne on muuttunut Kainuussa parempaan ja työttömyys on vähentynyt vuosina 2015–2017 nopeammin kuin koko maassa keskimäärin. Kuitenkin pitkäaikaistyöttömien osuus kaikista työttömistä on kasvanut.

Hyvinvointi

Erot suomalaisten ja kainuulaisten hyvinvoinnissa sekä Kainuun sisäiset hyvinvointierot ovat hälyttävän isoja. Hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen vaatii monitahoisia ja monien toimijoiden yhteisiä kehittämistoimia. Hyvinvointia voidaan vahvistaa elinkeinojen kehittämistoimilla, työllisyyden parantamiselle sekä terveyden, psyykkisen hyvinvoinnin, sosiaalisen pääoman ja yhteisöllisyyden kehittämistoimilla.

Kainuu tarjoaa edullisen, harrastusmahdollisuuksiltaan monipuolisen, kulttuuriltaan rikkaan ja viihtyisän asuinympäristön sekä monipuoliset työllistymismahdollisuudet. Kainuun alueellisen hyvinvoinnin näkökulmasta ongelmana ovat muuta maata suuremmat sosioekonomiset erot terveydessä ja sen taustatekijöissä. Kainuulaisten sairastavuus ja kansantautien esiintyvyys on lähestymässä koko maan keskiarvoa, vaikka se on edelleen korkea. Lisäksi maakunnan sisällä on huomattavia kuntakohtaisia eroja. Suurin osa väestöstä voi hyvin, mutta pahoinvoivan väestön ongelmat pitkittyvät ja syvenevät. Työttömyys, psyykkiset ja fyysiset sairaudet, päihteet, lasten ja perheiden ongelmat ja yksinäisyys aiheuttavat pahoinvointia. Ongelmat liittyvät läheisesti matalaan koulutustasoon, heikkoon taloudelliseen toimeentuloon ja sosiaaliseen syrjäytymiseen. Kainuussa kuolleisuus korostuu erityisesti alkoholisyiden ja tapaturmien vuoksi.

Alueellisen terveys- ja hyvinvointitutkimuksen (THL, ATH 2015) mukaan 20–74-vuotiaista kainuulaisista elämänlaatunsa koki keskimäärin hyväksi alle puolet, mikä on lähes 5 prosenttiyksikköä alempi koko maan (54,4 %) arvoon verrattuna. Kainuulaiset miehet kokivat elämänlaatunsa keskimäärin hyväksi kainuulaisia naisia hieman useammin.

Onnellisuuden kokeminen on Kainuussa yleisempää kuin muualla Suomessa. Silti suuri osuus eli joka kolmas 20–74-vuotiaista kainuulaisista ei usko viimeisimmän tutkimuksen mukaan jaksavansa työskennellä eläkeikään saakka. Suurimmat erot muuhun maahan verrattuna näkyvät edelleen aineellisessa hyvinvoinnissa (työssä ja toimeentulossa, toimintakyvyssä ja fyysisessä terveydessä), sosiaalisessa hyvinvoinnissa (sosiaalisissa suhteissa ja osallisuudessa) sekä henkisessä hyvinvoinnissa (henkisessä terveydessä ja koetussa hyvinvoinnissa).

Kainuun kriittiset menestystekijät

Kainuun profiilista nousevat esille seuraavat kriittiset menestystekijät eli strategisesti tärkeät alueen menestystä rakentavat asiat:

Kainuun vahvuuksien ja Kainuun ulkopuolisten mahdollisuuksien onnistunut hyödyntäminen

- Kainuun luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen ja jalostaminen omassa maakunnassa pitkälle jalostetuiksi tuotteiksi ja palveluiksi
- Kainuussa tulee onnistua tarjoamaan ratkaisuja metropolialueiden ja väestökeskittymien isojen markkinoiden kasvavaan kysyntään, esim. luonnonläheisyys, tila, rauha, teollisuustuotteet ja innovaatiot

Tavoitteellinen, sujuva ja tuloksellinen yhteistyö maakunnan kehittämisessä Kainuun sisällä sekä kainuulaisten toimijoiden ja sen ulkopuolisten toimijoiden välillä

Maakuntasuunnitelma 2035

- Yhteistyössä tehtävän Kainuun elinvoimaa tukevan edunvalvonnan tuloksellisuus
- Maakuntien välisen yhteistyön onnistuminen ja tuloksellisuus

Osaavan työvoiman puutteen voittaminen ja ennalta ehkäisy

- Osaavan työvoiman saaminen koulutuksella, rekrytoinneilla ja onnistuneella työperäisellä maakuntaan muutolla kotimaasta ja ulkomailta
- Työttömien ja työelämän ulkopuolella olevien työkäisten työllistäminen
- Kainuun vetovoiman ja positiivisen maakuntakuvan parantaminen

Työpaikkojen ja yritysten, erityisesti kasvuyritysten, säilyttäminen ja määrän lisääminen sekä investointien saaminen Kainuuseen

- Olemassa olevan yritystoiminnan kehittäminen: yritysten kannattavan kasvun tukeminen
- Kainuuseen uusia investointeja, yrityksiä, työpaikkoja erityisesti biotalous-, matkailu-, kaivannais-, metalli- ja ICT klustereihin
- Metsäbiotaloutteen lisää alueen kasvavia metsävaroja jalostavaa bio- ja puutuoteteollisuutta
- Alustatalouden, tekoälyn, ohjelmistorobottien, lohkoketjujen sovellusten, peliteollisuuden, e-sportin ja terveysteknologian aloille uusia työpaikkoja
- Kainuun kansainvälistyminen: yritysten, viennin, T&K&I-toiminnan kansainvälisyyden lisääminen

Kainuulaisten terveyden, hyvinvoinnin, toimintakyvyn, aktiivisuuden ja osaamisen parantaminen

- Terveyttä ja hyvinvointia edistävä sekä sairauksia ja syrjäytymistä ennalta ehkäisevä toiminta
- Väestön koulutustason nostaminen

Saavutettavuuden parantaminen

- Laajalla yhteistyöllä tehtävä koko Itä-Suomen saavutettavuuden merkittävä parantaminen
- Ulkoisen ja sisäisen saavutettavuuden parantaminen sekä hyvän saavutettavuuden mielikuvan vahvistaminen
- Nopeiden tietoliikenneyhteyksien saaminen koko Kainuun kattavaksi yritystoiminnan sekä pysyvän ja vapaa-ajan asutuksen tarpeita vastaavaksi

Kainuun väestömäärän kääntäminen nousevaksi

- Muuttotaseen saaminen positiiviseksi (Kainuuseen enemmän tulijoita kuin poismuuttavia), ikärakenteen (lisää työkäistä väestöä) ja sukupuolirakenteen (lisää työkäisiä naisia Kainuuseen) tasapainottaminen
- Kainuun työllisyysasteen nostaminen ensiksi valtakunnan ja sitten parhaiden maakuntien tasolle

Kestävän kehityksen ja ilmastovastuullisuuden vahvistaminen

- Kainuun ympäristöohjelman ekotehokkuuden, ympäristötietoisuuden ja -vastuullisuuden sekä monimuotoisuuden tavoitteisiin pääseminen
- Edelläkävijyys ilmastonmuutoksen hillinnässä ja siihen sopeutumisessa erityisesti resurssiviisauden, kestävän energiankäytön sekä bio- ja kiertotalouden kehittämisen avulla

Kriittisissä menestystekijöissä pitää onnistua, jotta Kainuu-ohjelman visio voi toteutua.

2 KAINUUN KEHITTÄMISEN STRATEGISET TAVOITTEET 2035

Tavoitteellinen, pitkäjänteinen kehittämistyö vaatii yhteisen jaetun näkemyksen kehittämissuunnasta. Kainuun ohjelman maakuntasuunnitelma tiivistää poliittiset linjaukset ja maakunnan yhteiset kehittämistavoitteet vuoteen 2035, jonne ulottuva kehittämisen visio on seuraava:

Van hyvejää! Hyvinvoiva ja vetovoimainen Kainuu

***Kainuun hyvinvointi ja vetovoima tehdään osaamisella, rohkealla
yrittämisellä ja yhteistyöllä.***

Kainuulaisten hyvinvoinnin parantamisessa on lähtökohtana kainuulaisen ihmisen vastuu itsestään, läheistään ja lähiympäristöstään. Strategian tavoitteena on tukea tätä vastuunottoa ja kannustaa ihmisiä aktiiviseen kansalaisuuteen ja osallistumaan Kainuun kehittämistyöhön. Hyvinvoinnin perustana on taloudellisesti menestyvä yritystoiminta ja terve julkinen talous. Kainuun vetovoimaisuus on vetovoimaisuutta asuin-, työ- ja opiskelupaikkana sekä yritysten toimintaympäristönä ja investointikohteena. Osaaminen tarkoittaa korkeaa ammatillista osaamista, työelämätaitoja sekä neuvokkuutta ja innovatiivisia ratkaisuja olosuhteiden niitä edellyttäessä. Yrittäjyys koostuu kolmesta osa-alueesta. Ulkoinen yrittäjyys on halua ja valmiuksia ryhtyä yrittäjäksi. Omaehtoinen yrittäjyys tarkoittaa yksilön yrittäjämäistä ajattelua ja toimintaa, joka näkyy rohkeutena tarttua uusiin haasteisiin, haluna ottaa vastuuta ja tehdä omat tehtävänsä ensiluokkaisesti. Sisäinen yrittäjyys on organisaation kollektiivinen yrittäjämäinen toimintatapa. Kainuussa tarvitaan kaikkia yrittäjyyden muotoja, mutta omaehtoisen yrittäjyyden ja yrittäjämäisen asenteen vahvistaminen kaikilla koulutus- ja toimialoilla ovat edellytyksiä laajemmalle muutokselle. Sujuva ja tuloksellinen yhteistyö taas on alueiden keskeisimpiä menestystekijöitä.

Aluekehittämisessä kunnat ja Kainuu tulevana itsehallinnollisena maakuntana pitävät vastuun ja päätösvallan omissa käsissään. Maakunta tekee kansallisallista ja kansainvälistä tavoitteellista yhteistyötä kumppaneidensa kanssa.

2.1 Yritystoiminnan kasvua osaamisella, viennillä ja investoinneilla

Tavoitetila 2035:

Kainuussa on useilla toimialoilla kasvavia ja kilpailukykyisiä vientiyrityksiä, oman toimialansa vetureita. Niiden yhteydessä toimii kukoistavia liiketoimintaekosysteemejä, joissa yritykset sekä tutkimus- ja kehittämisorganisaatiot tekevät tuloksellista T&K&I -yhteistyötä. Kainuuseen on saatu merkittävässä määrin tuotannollisia investointeja. Teollisten työpaikkojen osuus kaikista työpaikoista ja työntuottavuus ovat Kainuussa nousseet maan keskiarvon tasolle. Tuotteiden ja palveluiden vienti ja jalostusaste kasvavat edelleen. Tätä tukevat Kainuun vahvuuksiin keskittyvät monipuoliset tutkimus-, koulutus, innovaatio- ja kehittämispalvelut. Julkinen, yksityinen sekä kolmas sektori ovat luoneet kumppanuuksia ja tekevät tuloksellista yhteistyötä alueen elinvoiman vahvistamisessa. Verkkopohjaisten digitaalisten oppimisympäristöjen avulla Kainuussa on laajennettu toisen asteen, ammattikorkeakoulun sekä yliopistojen koulutustarjontaa. Vetovoimaiset työ- ja opiskelumahdollisuudet houkuttelevat nuoria ja työkäisiä Kainuuseen ja tukevat kainuulaisten nuorten pysymistä kotimaakunnassaan. Koulutusten ja rekrytointien avulla Kainuuseen on saatu riittävästi osaavaa työvoimaa. Kainuu on monikulttuurinen aktiivisen maahanmuuttopolitiikkansa ansiosta. Työllisyysaste on huomattavasti parantunut.

Tavoitetilaa kohti edetään kohdistamalla toimenpiteitä erityisesti seuraaviin kokonaisuuksiin:

1. Osaavan työvoiman puutteen voittaminen ja ennalta ehkäisy: koulutus, rekrytoinnit, työperäinen Kainuuseen muutto ja työllisyysasteen nosto

Kainuussa on monilla aloilla pulaa työvoimasta. Työvoiman tarve tulee edelleen kasvamaan. Sitä kasvattavat lähivuosina eläköityminen ja yritysten kasvun myötä lisääntyvät työpaikat. Huomattava osa Kainuun työvoimasta eläköityy lähivuosina. Erityisen suuri eläköityvien määrä on terveys- ja sosiaalipalveluissa, josta vuoteen 2035 mennessä eläköityy arviolta yli 3000 työntekijää. Vuoteen 2035 mennessä avautuu myös satoja opettajan paikkoja ja merkittävästi työntekijöitä eläköityy teollisuudessa sekä maa- ja metsätaloudessa.

Osaavan työvoiman saatavuus turvataan aikuis- ja nuorisosaasteen tutkinto- ja täydennyskoulutuksella sekä onnistuneilla työntekijöiden rekrytoinneilla kotimaasta ja ulkomailta. Merkittävä osa osaavan työvoiman riittävyyden varmistamisesta on työperäisen maakuntaan muuton voimakas lisääminen sekä ulkomailta että kotimaasta. Lukuisa määrä kainuulaisia nuoria on muuttanut ja muuttaa vuosittain muualle opiskelemaan varsinkin yliopistoihin ja korkeakouluihin. He ovat potentiaalisia Kainuuseen muuttajia. Yhteydenpitoa heihin jatketaan, syvennetään ja madalletaan kynnystä paluumuuttoon erityisesti luomalla edellytyksiä perheiden muutolle.

Kainuulle on keskeistä, että alueella on monipuolinen tutkintorakenne, koska työpaikkoja vapautuu lähivuosina kaikilta aloilta. Kainuussa pitää olla monipuolinen nuorisosaasteen ja aikuiskoulutus. Täydennys- ja muuntokoulutuksella voidaan vastata nopeasti muuttuviin työvoimatarpeisiin, joihin vastaamiseen tutkintoon johtavakoulutus on usein liian hidasta. Nuorten koulutuksessa tulee pystyä ylipäättään tarjoamaan koulutuspaikka. Ammatit ja osaamistarpeet muuttuvat koko ajan ja tärkeintä on, että nuori saa

ammattipätevyyden ja elinikäisen oppimisen taidot. Omalla alueella olevat monipuolinen koulutustarjonta ja toimintamallit vastaavat parhaiten alueen työvoimatarpeisiin, koska alueella koulutetut jäävät valmistumisensa jälkeen todennäköisemmin Kainuuseen kuin muualla koulutetut. Yliopistokeskuksen koordinoimassa yliopistokoulutuksessa pitää pystyä toteuttamaan joustavasti maisteri-, DI- ja täydennyskoulutus- sekä tohtorikoulutusohjelmia, joissa alueen yritykset ovat mukana.

Kainuun pitää varmistaa lukiokoulutuksen alueellisesti kattava ja tasapuolinen tarjonta (riittävä lukiokoulutusverkosto). Koulutustarpeiden ennakointia tulee edelleen kehittää. Digitalisaatio muuttaa osaamisen vaatimuksia, luo uusia tehtäviä ja edellyttää voimakasta panostusta täydennyskoulutukseen kaikilla toimialoilla.

Erityisesti verkkopohjaisia digitaalisia oppimisympäristöjä hyödynnetään ja saadaan Kainuun oppilaitokset mukaan tarjoamaan oppisisältöjä niihin. Samoin verkon kautta voidaan monipuolistaa kainuulaisten koulutuksen järjestäjien opintokokonaisuuksia. Kainuuseen saadaan opiskelijaryhmiä, joiden koulutus toteutuu pääosin verkon kautta, mutta mentorointi ja lähijaksot Kainuun oppilaitoksissa ja yrityksissä. Kainuuseen luodaan myös pysyvää yliopistollista perustutkintokoulutusta hyödyntämällä verkkopohjaisia oppimisympäristöjä.

Koko Kainuun työvoimareservi eli myös työttömät ja työelämän ulkopuolella olevat pitää saada mukaan työelämään. Työllisyysaste on saatava korkeammaksi ja työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaantongelmat on ratkaistava. Työllisyysasteen nousu parantaa alueen väestön toimeentuloa, lisää hyvinvointia ja pienentää sosiaali- ja terveydenhuollon korjaavien toimien tarvetta ja menokehitystä.

2. Yritysinvestoinnit

Kainuuseen hankitaan kotimaisia ja kansainvälisiä teollisia ja palvelualan yritysinvestointeja erityisesti Kainuun elinkeinotoiminnan kärkialoille teknologiateollisuuteen, biotalouteen, matkailuun ja kaivostoimintaan. Investointien avulla lisätään kansainväliselle markkinoille tuotteita ja palveluja vieviä yrityksiä.

3. Lisää yrityksiä, toimialojen vetureita ja työpaikkoja

Kainuuseen tarvitaan kaikille toimialoille lisää yrityksiä ja etenkin yksityisen sektorin työpaikkoja. Tätä tukemaan tarvitaan osuvaa innovaatiotoimintaa, luovuutta sekä työelämää uudistavaa työelämän laadun kehittämistä. Työpaikkakehitys vaikuttaa myönteisesti väestörakenteeseen ja julkisen talouden kehitykseen. Kainuuseen tarvitaan eri toimialoille kasvavia ja kilpailukykyisiä vientiyrityksiä, jotka vetävät oman toimialansa kasvua. Näiden yritysten yhteydessä toimii kukoistavia liiketoimintaekosysteemejä, joissa yritykset sekä tutkimus- ja kehittämisorganisaatiot tekevät tuloksellista T&K&I -yhteistyötä. Neljäs teollinen vallankumous mullistaa yritysten toimintaympäristön. Kainuulaisten yritysten valmiuksia selviytyä ja hyötyä muutoksesta pitää vahvistaa.

4. Aluetalouden kasvun ja viennin lisääminen

Kainuu tarvitsee aluetalouden kasvun sekä alueen resilienssin vahvistamiseen vientiin tähtäviä kasvuyrityksiä, joiden syntyä ja kehittymistä vauhditetaan uusissa ja olemassa olevissa yrityksissä. Kehittämispäannokset keskitetään yrityksiin, joilla arvioidaan olevan parhaimmat kannattavan kasvun mahdollisuudet tai suurin aluetaloudellinen vaikutus.

5. Lisää korkean jalostusasteen teollista tuotantoa

Jotta Kainuun aluetalous voisi kestävästi kasvaa ja julkista taloutta kestävästi rahoittaa, pitää maakuntaan saada lisää korkean jalostusasteen teollista tuotantoa sekä nostaa maakunnassa tuotettujen tuotteiden ja palvelujen jalostusastetta. Tämä edellyttää panostuksia yritysten kehittymistä tukevaan tutkimus-, kehitys ja innovaatiotoimintaan. Jalostusasteen nostaminen tukee luonnonvarojen kestäväää käyttöä: paikallisesta raaka-aineesta saadaan enemmän arvoa ja hyötyä.

6. Yritysten omistajanvaihdokset ja maatilojen sukupolven vaihdokset

Kainuulaisten yrittäjien keski-ikä on korkea ja merkittävä osa yrittäjistä on eläköitymässä lähivuosina. Yritysten omistajanvaihdokset tulee huomioida osana yritysten elinkaarta ja tärkeänä osana yritysten kehittämistoimenpiteitä niin, että mahdollisimman monen yrityksen liiketoiminta jatkuu ja laajenee ja työpaikat lisääntyvät. Omistajan vaihdoksiin pitää valmistautua ennakoivasti hyvissä ajoin. Tukemalla yritysten jatkuvuutta ennakoivasti, voimme tuoda lisäarvoa yritysten kasvulle, työllistävälle vaikutuksille sekä lisäarvoa yrityksistä luopuville yrittäjille. Maatilojen sukupolven vaihdoksia pitää edistää ja niihin liittyvä riittävä osaaminen ja neuvonta turvata.

7. Tutkimus- kehitys- ja innovaatiotoiminnan ja osaamisen vahvistaminen

Yritykset eivät pysy kilpailukykyisinä ilman riittävää liiketoimintaosaamista, tuotekehitystä ja toimintojen kehittämistä. Tutkimus- kehitys- ja innovaatiotoiminnassa on kansainvälinen yhteistyö keskeisessä asemassa. Toiminnan avulla tulee löytää uusia markkinoita sekä kehittää uusia tuotteita ja uutta liiketoimintatapaa. Alueellista koulutusta ja osaamista uudistetaan yritys- ja työmarkkinalähtöisesti. Uudistumista tarvitaan erityisesti teknologiateollisuuden, luonnonvarateollisuuden ja biotalouden sekä matkailun aloille. Myös sosiaali- ja terveydenhuollon (sote) ja muiden palvelualojen koulutustarpeet ja tehokkuusvaatimukset kasvavat. Osana täysimittaista koulutusketjua alueen elinkeinoelämän tarpeisiin tarvitaan myös nopeasti ja joustavasti reagoivaa aikuis- ja täydennyskoulutusta. Kainuuseen luodaan symbiooseja perinteisten alojen, perinteisen teollisuuden, uuden teknologian ja uusien startup -yritysten välille.

8. Kainuun resilienssin vahvistaminen

Resilienssi eli muutosjoustavuus ja muutoksista selviytymiskyky ei ole staattinen tavoitetilä, johon kerran päästään vaan se on ajassa muuttuva, jatkuvaa kehittämistä vaativa alueelle elintärkeä ominaisuus. Resilienssin vahvistamiseksi julkisen talouden kustannustehokkuus on saatava valtakunnallisesti huipputasolle, jotta väestön ikääntymisestä johtuvat kasvavat palvelutarpeet voidaan hoitaa. Samoin Kainuun pitää vähentää riippuvuuttaan yksittäisistä isoista yrityksistä. Tämä onnistuu saamalla maakuntaan uusia toimialavetureita sekä lisäämällä yritysten määrää eri toimialoilla. Kainuun markkinointia ja tiedotusta tehostamalla sekä vetovoimaa parantamalla saadaan alueelle uusia yrityksiä, liikevaihtoa, matkailijoita ja väestöä. Myös alueen hyvä saavutettavuus, infrastruktuuri ja maankäytön suunnittelu sekä työntekijöiden korkea osaaminen ja hyvät valmiudet uuden oppimiseen sekä koko ajan lisääntyvä paikasta riippumaton työnteko mahdollistavat osaajien sijoittumisen Kainuuseen sekä vahvistavat osaamista ja resilienssiä.

2.2 Toimivat palvelut, vetovoima ja luonnonläheisyys

Tavoitetila 2035:

Kainuu tunnetaan vireänä, luonnonläheisenä ja vetovoimaisena alueena. Vetovoimaisuus näkyy uusien asukkaiden, matkailijoiden ja opiskelijoiden määrän kasvuna, uusina teollisina ja palvelualan investointeina sekä uusina yrityksinä ja työpaikkoina. Kansainvälinen matkailu kasvaa ja osaltaan monipuolistaa lentoliikenteen tarjontaa Kainuuseen. Kainuulla on alueen vahvuuksiin ja menestystarinoihin rakentuva positiivinen ja vetovoimainen maakuntakuva.

Sote- ja maakuntauudistus onnistui Kainuussa ja vahvisti alueen itsehallintoa, vetovoimaisuutta, palveluja ja elinvoimaa. Uudistuksen myötä hallinto tehostui ja palvelujen saavutettavuus parantui.

Kainuussa on vetovoimainen maakuntakeskus, Kajaani, vahvat maakunnalliset instituutiot sekä kunta- ja palvelurakenne. Kainuussa paikallisina elinvoiman kehittämisen vatureina toimivat elinvoimaiset kunnat ja kansalaisjärjestöt. Maakunnallisuus ja paikallisuus tukevat toisiaan. Kainuulaiset osallistuvat aktiivisesti yhteiskunnalliseen suunnitteluun, päätöksentekoon ja oman elinympäristönsä kehittämiseen. Toimijoiden välinen yhteistyö on tuloksellista ja luottamus vahvaa. Kainuu tekee tuloksellista yhteistyötä koti- ja ulkomaisten alueiden kanssa. Venäjä-yhteistyö on luonut Kainuuseen mittavasti uusia yrityksiä, työpaikkoja ja matkailijavirtaa. Kainuu on houkutelut mittavan ja alati kasvavan määrän paikasta riippumatonta asiantuntijatyötä tekeviä työntekijöitä maakuntaan.

Maaseutumainen Kainuu tarjoaa turvallisen, toimivan ja vetovoimaisen asuin-, työ- ja yrittäjyyssympäristön. Kainuun maaseudulla on elinvoimaista ja kasvavaa yritystoimintaa. Kainuun vahvat toimialat kuten biotalous, matkailu ja kaivostoiminta rakentuvat maaseutualueiden resurssien ja osaamisen hyödyntämiseen.

Tavoitetilaa kohti edetään seuraaviin teemoihin pureutumalla:

- 1. Saavutettavuutta ja elinvoimaa tukeva sekä kestävä alue- ja yhdyskuntarakenne:** Tavoitteena on helposti saavutettava, aluerakenteellisesti toimiva ja luonnonläheinen maakunta. Kainuun vetovoima ja kilpailukyky ihmisten työ- ja asuinpaikkana, yritysten sijaintipaikkana ja vapaa-ajanviettokohteena on otettava kehittämistyössä kokonaisvaltaisesti huomioon. Kehittämistyötä suunnataan siten, että Kainuun asuin- ja luonnonympäristö ja palvelut ovat vetovoimaisia ja Kainuun liikenteellinen sisäinen ja ulkoinen saavutettavuus paranevat. Kainuuta kehitetään vetovoimaiseksi toiminnalliseksi alueeksi. Maakuntakeskus, muut taajamat ja maaseutu kyliin kytkeytyvät taloudellisesti ja toiminnallisesti yhteen. Yhteydet muihin kotimaisiin ja ulkomaisiin alueisiin ovat vahvoja ja nopeat tietoliikenneyhteydet ovat saatavilla kaikkialla Kainuussa.

Vähähiilisyys, ilmastovastuullisuus ja energiaosaaminen (kestävä energian tuotanto ja käyttö, uusiutuvan energian korkea osuus) ohjaavat maakunnan kehittämistä ja ovat maakunnan vahvuuksia. **Kainuun ilmastostrategiassa on kuvattu vuoteen 2020 ulottuvat tavoitteet, joiden mukaan Kainuun tulee olla liikenteen polttoaineita lukuun ottamatta nettoenergiaomavarainen sekä säilyä valtakunnallisesti merkittävänä hiilinieluna. Ilmastotavoitteet tulee päivittää vuoteen 2035 ulottuviksi.**

- 2. Kainuu – itsenäinen maakunta:** Vahvistetaan ja kehitetään Kainuuta täysivaltaisena itsenäisenä maakuntana, joka tekee hyvää ja tuloksellista alueen sisäistä, kansallista ja kansainvälistä yhteistyötä.

Hyödynnetään Kainuun oman päätösvallan tarjoamia mahdollisuuksia niin, että palvelut ja elinvoimaisuus vahvistuvat.

- 3. Uudistumiskyky ja sosiaalinen pääoma ja yhteistyö:** Ratkaisevan tärkeää Kainuun kehittämisessä on alueen ja sen toimijoiden uudistumiskyky sekä tuloksellinen yhteistyö. Kainuun kehittämis- ja innovaatioprosessien pitää olla tehokkaita ja vaikuttavia. Toimintaympäristön muutoksiin on kyettävä vastaamaan nopeasti ja ennakoivasti.

Sosiaalisen pääoman rakennusaineita ovat Kainuun toimijoiden välinen luottamus ja sujuva yhteistyö, joita pitää jatkuvasti vahvistaa. Kyky innovoida ja uudistua perustuu monialaiseen huippuosaamiseen ja korkeaan sosiaaliseen pääomaan, joka näkyy myös elämän laatua parantavana asukkaiden yhteisöllisyyden kokemuksena ja kiintymisenä kotiseutuun sekä positiivisena uskona Kainuun tulevaisuuden mahdollisuuksiin. Syrjäytymisen ennaltaehkäisy ja vähentäminen vahvistavat sosiaalista pääomaa. Vapaan sivistystyön oppilaitokset sekä muut kansalaisjärjestöt monipuolistavat paikallista ja maakunnallista kulttuuria ja ovat keskeisiä kansalaisten osallisuuden ja sosiaalisen pääoman rakentajia ja palvelujen tuottajia.

- 4. Kansainvälisyys:** Kainuu on syvenevin säikein riippuvainen kansainvälisestä kehityksestä ja yhteistyöstä. Kansainvälisyys ulottuu kaikkialle. Kansainvälistä osaamista, yhteistyötä ja kumppanuuksia julkisella sektorilla, yrityksissä ja kolmannella sektorilla tulee vahvistaa.

- 5. Vetovoimainen Kainuu:** Kainuun vetovoimaa sijoituskohteena, yritysten toimintaympäristönä, matkailukohteena sekä työ- ja opiskelupaikkana kehitetään. Alueen elinvoiman vahvistuminen vahvistaa myös vetovoimaa, mutta se ei yksin riitä, vaan vetovoimaisuutta pitää vahvistaa myös maakuntakuvan parantamisella, positiivisella viestinnällä ja Kainuun markkinoinnilla.

Kainuun kansainvälinen ja ylimaakunnallinen asemoituminen

Yritystoiminnan sijoittumisen yksi tärkeimmistä tekijöistä on alueen hyvä saavutettavuus; pitkät etäisyydet kansainvälisille markkinoille korostavat logististen tekijöiden merkitystä Kainuun elinvoiman kehittämiseksi. Kainuun saavutettavuutta ja logistista asemaa on mahdollista kehittää kaikkiin suuntiin ja eri liikennemuotoihin perustuen. Elinkeinolliset liikennetarpeet ovat toimenpiteiden keskeinen priorisointiperuste.

Kainuun ja Itä-Suomen merkittävimpiä yhteyksiä Pohjoisen suuntaan ovat valtatie 5 ja kantatie 78. Ne toimivat vaihtoehtoisina liikenneväylinä suurelle osalle Etelä-Suomen ja Lapin välistä liikennettä, joten niiden liikennevirroilla on tärkeä merkitys etenkin Kainuun matkailun kannalta. Näiden tieyhteyksien liikenteen palvelutason ja liikenneturvallisuuden kehittämistä huolehditaan osana valtakunnallista päätieverkkoa. Kontiomäen–Pesiökylän–Taivalkosken radan (ns. Koillisrata) kunnossapitoa ja kehittämistä edistetään osana suunnitteilla olevia Jäämeriyhteyksiä ja elinkeinoelämän kannalta tärkeää kansallista rataverkkoa (huoltovarmuus). **Kainuusta jäämerelle ulottuvat liikenne- ja tietoliikenneyhteydet ovat tärkeitä pitkän ajan kehittämiskohteita.** Tavoitteena on Savon radan suora kytkeytyminen Koillisrataa pitkin Lappiin ja edelleen Jäämerelle suunniteltuihin ratayhteyksiin.

Euroopan ja Aasian välille kaavailun tietoliikenneyhteyden eli Koillisväylä datakaapelin suunnittelu ja toteutus ovat Kainuulle erityisen tärkeitä. Kainuu on tietoliikenneyhteyden yksi potentiaalinen kauttakulkualue, mikä

Maakuntasuunnitelma 2035

nostaisi kiinnostusta Kainuuta kohtaan yhtenä datakeskuksen sijaintipaikkana ja houkuttelisi aasialaisten investointeja alueelle sekä loisi paremmat mahdollisuudet Kainuun datakeskusinfraan, toimivien datakeskusten ja koko rakennetun liiketoimintaekosysteemin palvelujen viennin kasvulle.

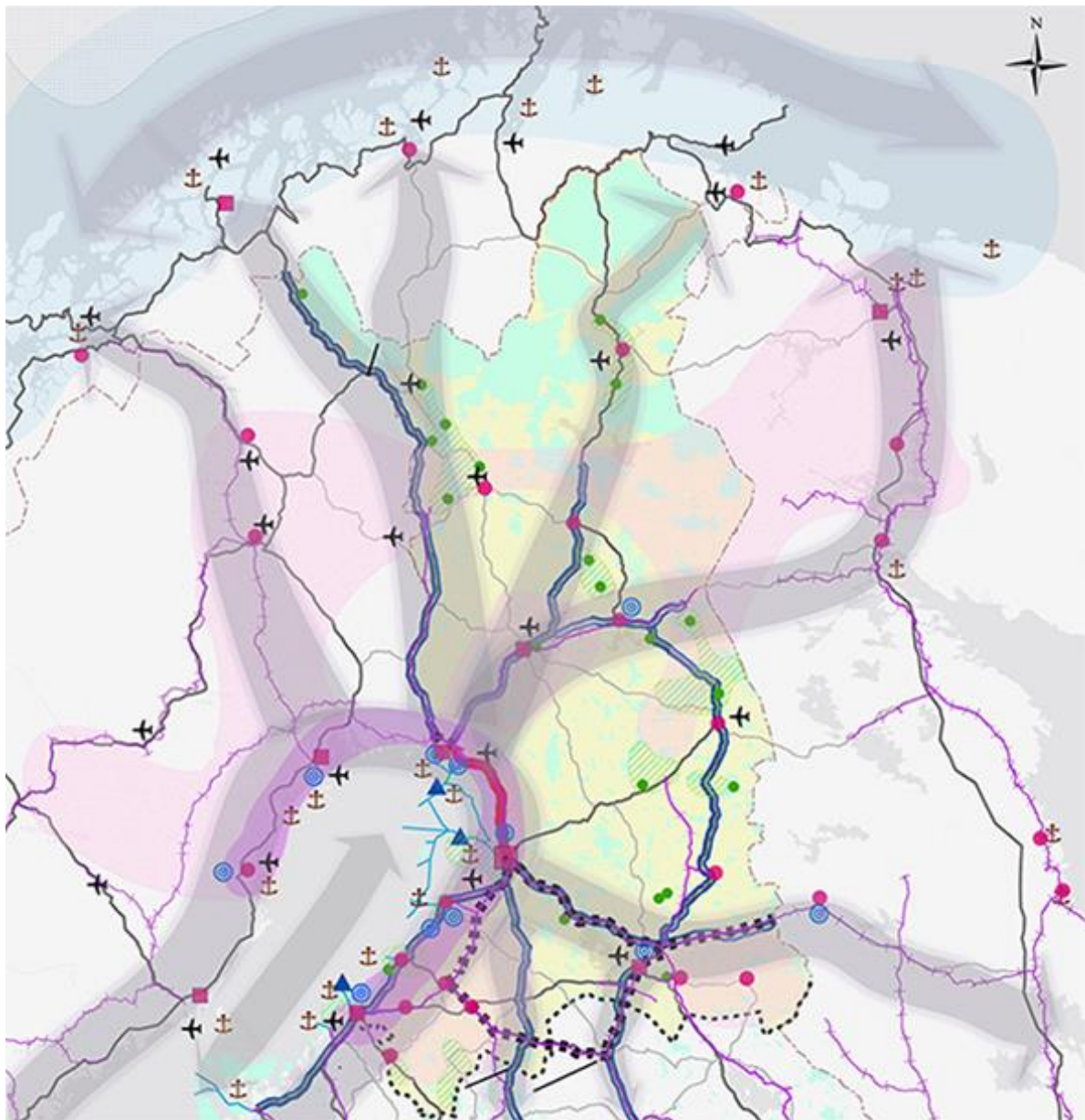
Pohjoisen ulottuvuuden liikenne- ja logistiikkakumppanuuden tavoitteena on vauhdittaa pohjoisiin kuljetusväyliin liittyviä projekteja ja toimia keskustelufoorumina Itämeren alueen ja Pohjois-Euroopan liikennekysymyksissä. Barentsin alueellisessa yhteistyössä saavutettavuuden ja liikenneyhteyksien kehittäminen on yhtenä painopisteenä.

Kontiomäen logistiseen asemaan raideliikenteen solmupisteenä ja pääteiden risteyspaikkana liittyy kehittämispotentiaalia, joka voisi toteutuessaan merkittävästi parantaa Kainuun kilpailukykyä elinkeinoelämän sijoittumiskohteena. Tämä edellyttää monipuolista ja hyvin toimivaa kansainvälistä raideliikennettä Kontiomäeltä etenkin Vartiukseen ja Niiralaan, mutta myös muiden vajaakäytöllä olevien ratayhteyksien kehittymistä. Tavoitteena on, että Kontiomäeltä eri suuntiin johtavat ratayhteydet ovat liikennöityjä ja Kontiomäestä kehittyvä monipuolinen materiaali- ja tavara- sekä henkilöliikenteen logistinen solmukohta.

Barents Link on neljä valtiota Barentsin alueella yhdistävä rautatieyhteys osana EU:n Northern Axis liikennekäytävää. Se on Norjan Narvikista Haaparannan kautta Ouluun ja edelleen Vartiuksen kautta Kostamukseen ja Arkangeliin sekä Komin alueelle ulottuva uusi kansainvälinen kehittämisvyöhyke. Tavoitteena on itä-länsisuuntaisen kansainvälisen saavutettavuuden parantaminen ja lisääntyvä vuorovaikutus Kainuun ja eri alueiden välillä. Ylä-Kainuun saavutettavuudesta tulee huolehtia, että suora yhteys länteen eli Hyrynsalmen/Suomussalmen–Puolangan–Utajärven tieyhteys on nykyisiä vaatimuksia vastaava.

Oulu–Kainuu-kehittämisvyöhyke (OuKa) käsittää Oulun ja Kajaanin lisäksi Oulujokilaakson kunnat Pohjois-Pohjanmaalta sekä Paltamon, Ristijärven, Sotkamon ja Kuhmon Kainuusta. Sen kehittämisessä painopistealueita ovat osaamisen kerryttäminen, yhteistoiminnan ja liikenneyhteyksien sekä toimintaympäristöjen kehittäminen – myös esimerkiksi vaelluskalan nousun mahdollistaminen Oulujärven kautta Kainuuseen. Tärkeitä kehitettäviä liikenneyhteyksiä ovat alueen raideliikenne sekä tie- ja tietoliikenneyhteydet Oulusta Kajaaniin sekä itärajalle Kuhmoon ja Vartiuksen raja-aseman kautta Venäjälle. Kainuu osallistuu aktiivisesti kansainvälisten kehittämisvyöhykkeiden edistämiseen maakuntien välisenä ja kansainvälisenä yhteistyönä mm. EU:n TEN-T-verkon jatkamiseen Oulusta Vartiukseen. Kainuu on myös osa Fennoskandian Vihreää Vyöhykettä, jossa Kainuu tekee aktiivisesti rajat ylittävää luonnon monimuotoisuuden ja kestävän kehityksen vahvistamiseen tähtäävää yhteistyötä.

Maakuntaudistuksen kautta uudelleen järjestäytyvä Kainuun maakunta vastaa alueensa liikennejärjestelmäsuunnittelusta ja liikennealueen toimivuudesta. Kainuuseen suuntautuvien kotimaan maantie- ja ratayhteyksien suunnittelussa ja kehittämisessä tehdään tiivistä ylimaakunnallista yhteistyötä erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntien kanssa (kuvat 4 ja 5).

→ Kansainvälinen kehityskäytävä	■ Kaivostoiminnalle potentiaalinen vyöhyke
--- Valtioraja	■ Öljy- ja kaasutuotantoalue
■ Valtakunnanosakeskus	— Rataverkko
■ Maakuntakeskus	— Kauppamerenkulun 1. luokan väylä
● Aluekeskus	— Päätieverkko
✈ Lentokenttä	— Valtatie
⚓ Talvisatama	— Kantatie
⊙ Suuri teollisuuslaitos	Merkittävimmät väylähankkeet
● Matkailupalvelujen alue	— Valtatie 4, Oulu-Kemi
▨ Matkailuvyöhyke	■ Ratayhteyden kehittäminen
▨ Natura-alue (yli 100 ha)	▲ Meriväylän syventäminen
▨ Kalatalousalue	— Muut kehitettävät valtatiet
▨ Teollisuusvyöhyke	

Taustakartta: ESRI
 Suomen tieaineisto: ESRI/
 Digiroad 2015
 Suomen rautatie- ja merenkulkuaineisto:
 Liikennevirasto
 Natura-alue: SYKE
RAMBOLL

Kuva 4. Pohjoisen alueen maankäytön teemakartta (Pohjois-Suomen liikenne- ja logistiikkastrategia, 2017)

Tavoiteltava aluerakenne 2035 – monikeskuksinen, hyvin saavutettava palveluverkko

Kainuun sisäisen aluerakenteen runko muodostuu kilpailukykyisestä maakuntakeskuksesta, Kajaanista, jota vahvistaa tiivis yhteistyö Sotkamo-Vuokatti alueen kanssa, vahvoina kaupunkimaisina palvelu- ja työpaikkakeskittyminä toimivista Kuhmon ja Suomussalmen keskustaajamista sekä nykyisten kuntakeskusten (Hyrnsalmi, Paltamo, Puolanka ja Ristijärvi) muodostamista palvelu- ja työssäkäyntikeskuksista. Keskusten verkostoon kytkeytyy elinvoimainen maaseutu ja kyläverkosto. Sekä ulkoisen että sisäisen liikenneverkon eri liikennemuotojen yhteentoimivuus ja nopeus ovat tulevaisuudessa entistä keskeisimpiä Kainuun kannalta.

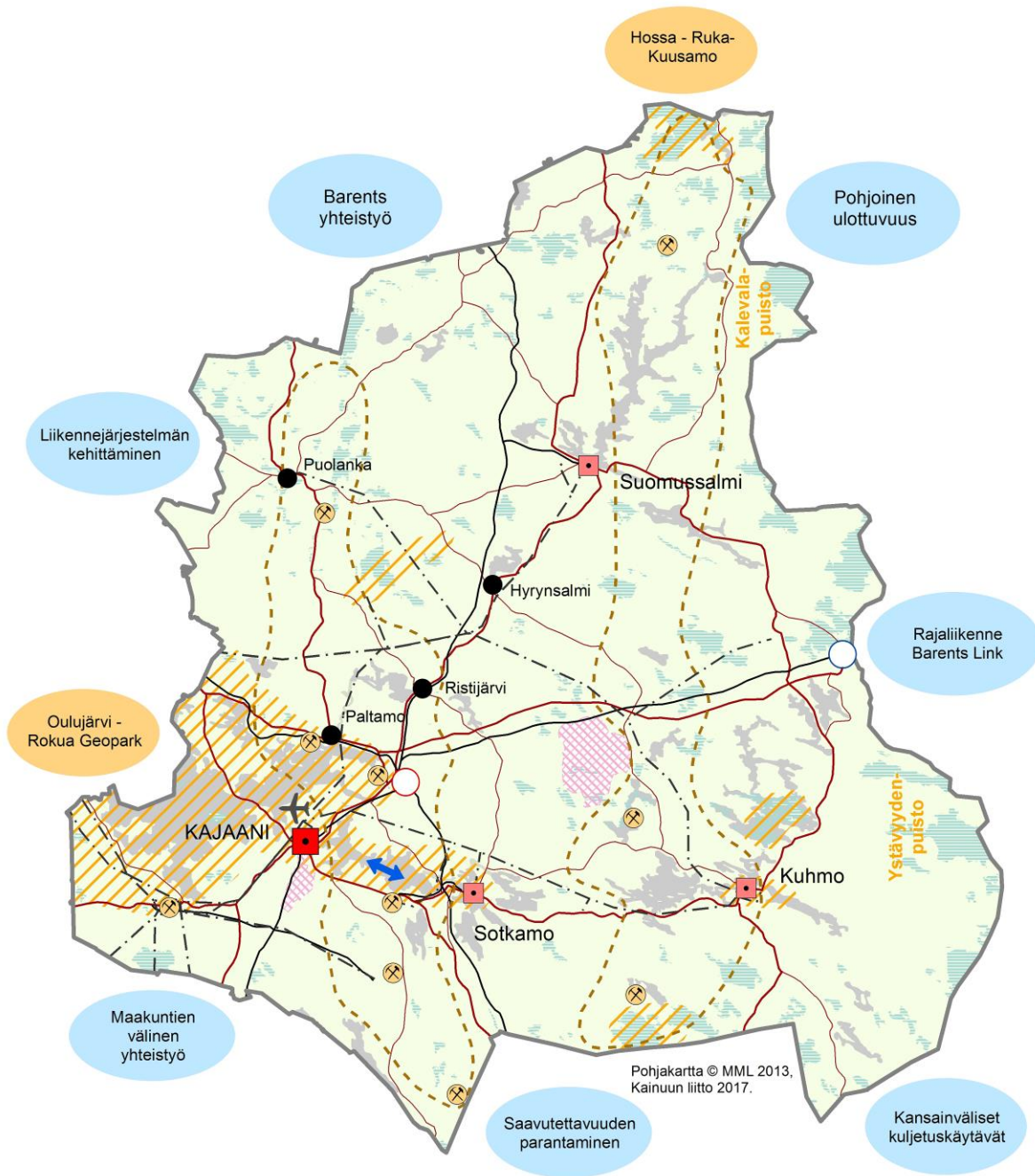
Teknisten verkostojen ja palvelujen lisäksi maakunnan keskeisiä aluerakennetekijöitä ovat luonnonympäristö suojele- ja virkistysalueineen, reitistöt, kulttuuriympäristöt ja -kohteet, matkailu- ja muiden elinkeinotoimintojen alueet, rajanylityspaikat sekä kansainväliset ja ylimaakunnalliset yhteistyön kehittämisvyöhykkeet ja -käytävät.

Tulevaisuudessa perusinfrastruktuuriin liittyviä muutostekijöitä ovat väestön jakaantuminen alueen sisällä ja ikääntyminen, asutuksen keskittyminen taajamiin ja hyvien liikenneyhteyksien varrelle sekä rakentamistavoitteiden kohdistuminen taajamien ulkopuolisille, vetovoimaisille alueille. Tulevaisuuden haasteita luovat taajamien ja haja-asutusalueen yhdyskuntatekninen verkosto ja alempiasteinen tieverkko (ml. yksityistiet), jota tarvitaan erityisesti biotalouden ja matkailun logistisena perustana.

Maakunnan vetovoimaa ja elinvoimaa parannetaan kehittämällä saavutettavuutta ja tietoliikenneyhteyksiä sekä parantamalla fyysistä ja inhimillistä ympäristöä viihtyisäksi ja toimivaksi. Kainuulle ominaisena vetovoimatekijänä ovat maakunnan sisällä hyvin saavutettavissa olevat monipuoliset asumiseen ja virkistäytymiseen sopivat alueet. Ihmisten vapautta asuinpaikkatyyppin valinnassa ei rajoiteta, koska vetovoimaisia asuinympäristöjä on hyvin erilaisia ja niiden monipuolisuutta tulee hyödyntää Kainuun vetovoiman vahvistamisessa.

Uudet toiminnot pyritään ohjaamaan siten, että ne tukevat olemassa olevia rakenteita taajamissa ja maaseudulla. Maakuntakaavassa osoitettavilla aluevarauksilla sovitetaan yhteen eri toimintoja ja mahdollistetaan luonnonvarojen järkevä ja kestävä käyttö (riittävät ja mahdollistavat aluevaraukset). Maakunnan liikennejärjestelmää, logistisia keskuksia ja matkaketjuja kehitetään Kainuun saavutettavuuden parantamiseksi. Samalla liikkumistarvetta vähennetään uusilla älykkäillä liikkumiskäytöksillä ja sähköisillä palveluilla.

Maakuntasuunnitelma 2035

Kuva 5. Kainuun aluerakenne 2035 yhdistelmäkartta.

2.3 Hyvinvoiva Kainuu

Tavoitetila 2035:

Kainuulaiset voivat hyvin, ovat terveitä sekä jaksavat työssään ja toimissaan. Kainuulaisten hyvinvointi on kohonnut koko maan tasolle. Kainuu tunnetaan turvallisena alueena myös kansainvälisesti. Luonnonläheinen, liikunnallinen ja aktiivinen elämäntapa, joustavat työmarkkinat, elämänlaatu ja arjen sujuvuus ovat hyvinvoivan Kainuun vahvuuksia. Liikunta ja urheilu ovat keskeisiä sisältöjä kainuulaisten koulujen toiminnassa sekä kainuulaisten vapaa-ajan vietossa. Luonto, kulttuuri, alueen historia sekä liikunta ja urheilu yhdistyvät Kainuussa innovatiivisella tavalla ainutlaatuisiksi kokonaisuudeksi, joka houkuttelee muuttajia ja matkailijoita.

Alueellisen kehittämisen tulee parantaa ihmisten kokeman henkisen, sosiaalisen ja fyysisen hyvinvoinnin edellytyksiä ja kannustaa asukkaita aktiivisuuteen. Usko tulevaisuuteen, myönteinen asenne, turvallisuuden tunne sekä luottamus ja sitoutuminen alueen ja elinolojensa kehittämiseen toimivat alueellisen hyvinvoinnin perustana.

Kainuulaisten hyvinvoinnin edistäminen tapahtuu parantamalla työllisyyttä, toimeentuloa, koulutustasoa ja työelämän laatua sekä kohentamalla ihmisten terveyttä ja toimintakykyä toimijoiden hyvällä yhteistyöllä, kumppanuuksilla ja työnjaolla. Kansalaisten osallisuuden lisääminen ja sosiaalisen aktiivisuuden tason nostaminen vahvistavat yhteisöllisyyttä sekä väestön turvallisuuden tunnetta. Hyvinvoinnin ylläpito ja parantaminen nähdään maakunta- ja sote-uudistuksen myötä entistä vahvemmin maakunnan, kuntien ja muiden alueen toimijoiden yhteisenä tehtävänä.

Tavoitetilaa kohti edetään kohdentamalla toimia seuraaviin kokonaisuuksiin:

1. Työllisyyden ja toimeentulon sekä työhyvinvoinnin parantaminen: Alueelliseen hyvinvointiin vaikuttaa keskeisesti talouden kehitys, elinkeinoelämän menestyminen, työmarkkinoiden toimivuus sekä osaavan työvoiman saatavuus. Työelämän laatuun ja työhyvinvointiin vaikuttavat henkilöstön osaaminen, varmuus työllistymisestä ja organisaation tai yrityksen kasvu ja kehittyminen, työntekijöiden varmuus ammattitaidostaan sekä hyvä johtaminen.

Maakunta järjestää alueen työllisyyspalvelut työnhakija-asiakkaiden tarpeiden mukaisina ja oikea-aikaisina. Työllisyyspalvelut kohdistetaan henkilöihin, jotka ovat työ- ja toimintakykynsä perusteella työmarkkinoille edistettävissä. Työkyvyttömät kainuulaiset ovat palvelutarpeensa mukaisissa palveluissa, esim. sairauslomalla, kuntoutuksessa tai työkyvyttömyyseläkkeellä. Osatyökykyisille henkilöille on olemassa tuki ja toimintamallit työssä pysymisen ja työllistymisen edistämiseksi.

Perheitä tuetaan, koska pitkittyneen työttömyyden ja kouluttamattomuuden taustalla on usein perheen ongelmia lapsuudessa ja nuoruudessa. Huono-osaisuuden polut ovat pitkät ja monesti ylisukupolviset, joten ennalta ehkäisevä työ on välttämätöntä. Huono-osaisuus on myös kokonaisvaltaista ja sen vähentämiseksi tarvitaan monialaisia palveluita.

2. Kainuulaisten terveyden ja toimintakyvyn parantaminen on laaja yhteistyökysymys ja siihen kuuluvat ennalta ehkäisevän itsehoidon ja terveyttä ylläpitävien elämäntapojen nosto terveystakeeksi, varhainen puuttuminen ja korjaavat toimet terveysongelmien kohdatessa sekä korkeatasoinen sairaanhoito ja kuntoutus.

- 3. Kansalaisten yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistaminen sekä aktiivisuuden nosto:** Näitä tulee edistää alueen hallinnon kaikilla tasoilla ja myös ihmisten välisissä sosiaalisissa suhteissa, niin työelämässä kuin vapaa-ajan palveluissakin. Maakunta- ja kuntahallinnossa tulee ottaa kansalaisten kuuleminen ja osallistaminen aktiiviseksi toiminnaksi (asiakaslähtöinen palvelujen kehittäminen ja yhteissuunnittelu), erilaiset suunnitelmat, strategiat ja ohjelmat laaditaan asukkaita ja asiakkaita kuunnellen. Myös sähköiset välineet ja sosiaalinen media otetaan laajasti käyttöön vuorovaikutuskanavina. Kainuulaisten osaamisen kehittämisellä on keskeinen rooli osallisuuden vahvistamisessa.
- 4. Asumisen laatu ja vetovoimaisuus:** Kainuussa on tilaa ja asuminen edullista. Vapaa-ajanvietto- ja harrastusmahdollisuudet, ovat loistavat ja virkistäytyminen luonnossa on helppoa. Elämisen laatu ja arjen sujuvuus ovat Kainuun keskeiset vetovoimatekijät.

2.4 Kainuun kehityksen määrälliset tavoitteet

Maakuntasuunnitelman tavoitteena on, että vuoteen 2020 mennessä Kainuun väestön väheneminen hidastuu ja kääntyy nousuun vuoteen 2030 mennessä. Vuoteen 2035 tultaessa väkimäärä ylittää 75 000 asukkaan rajan (kuva 6), jonka alle se laski vuonna 2016. Koska Kainuun väestön ikärakenne on korkea, väestötavoitteen saavuttaminen edellyttää muuttotappion muuttamista kaikkiaan 1000–2000 henkilön suuruiseksi muuttovoitoksi viisivuotisjaksoilla vuodesta 2025 vuoteen 2035.

Tilastokeskuksen trendiennusteen (2016) mukaan Kainuun väestömäärä painuisi vuoteen 2035 mennessä reilusti alle 70 000 ja Kainuussa pienenisivät eniten lasten ja työikäisten ikäluokat (kuva 7). Tilastokeskuksen trendiennuste ennustaa tulevaa menneen kehityksen pohjalta. Maakuntasuunnitelman väestötavoitteessa on perusoletuksena, että Kainuun vetovoimaisuus asuin- ja opiskelupaikkana sekä investointikohteena vahvistuu. Maakuntaan saadaan teollisia ja palvelualan investointeja ja uusia työpaikkoja, jotka vähentävät poismuuttoa ja lisäävät Kainuuseen muuttavien määrää. Aktiivinen uusien asukkaiden määrän kasvattaminen sekä kotimaasta että ulkomailta on keskeinen osa väestötavoitteen toteuttamista. Työikäisten ja sitä nuorempien muuttaessa Kainuuseen väestön keski-ikä laskee ja syntyvyys kasvaa. Väestötavoitteiden toteutumisen kannalta merkittävää on myös toisen asteen ja korkea-asteen koulutustarjonnan säilyminen ja monipuolistuminen Kainuussa.

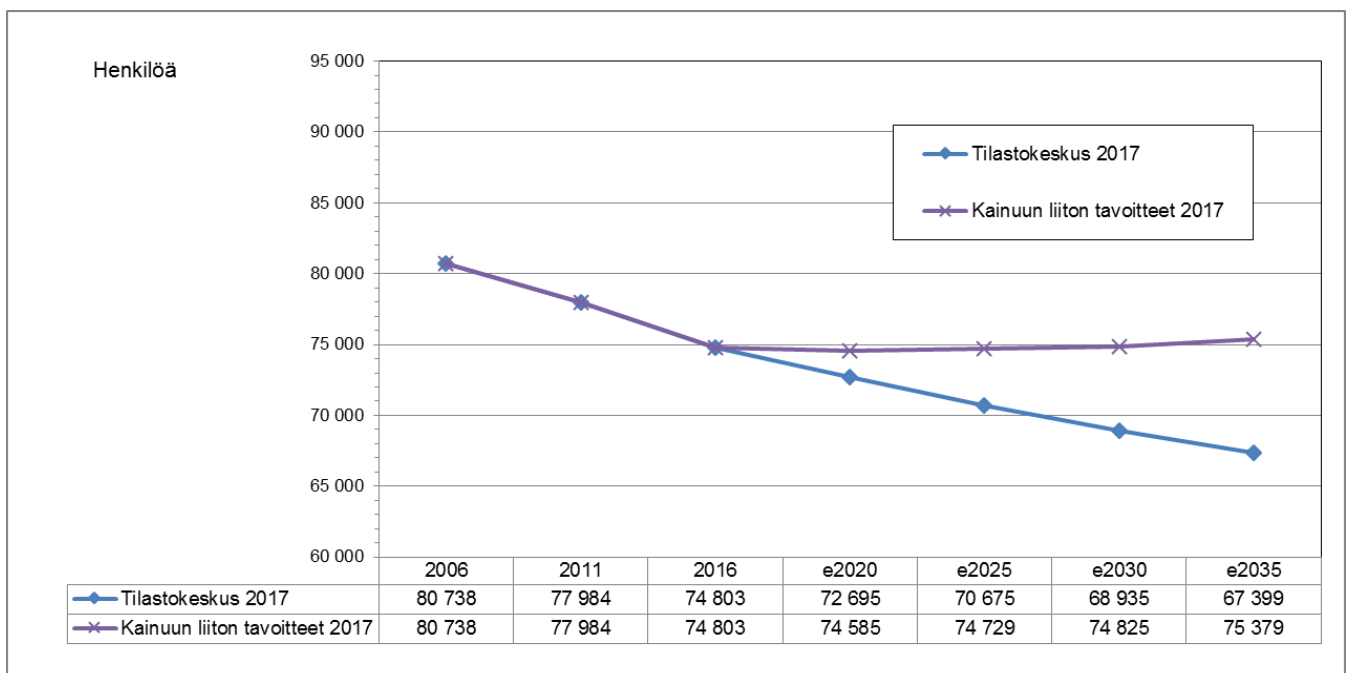
Ilmastonmuutoksen hillinnässä ja siihen sopeutumisessa, energiaosaamisessa ja -tehokkuudessa, resurssiviisaudessa sekä kestävässä kehityksessä Kainuu pyrkii älykkääksi edelläkävijä maakunnaksi. Kainuun nykyiset ympäristö-, ilmasto- ja kestävänsä energian käytön ohjelmat päivitetään ja **asetetaan vuoteen 2035 ulottuvat ilmasto-, ympäristö- ja kestävänsä kehityksen tavoitteet.**

Liitteeseen 1 on konkretisoitu väestön lisäksi muut keskeiset määrälliset indikaattorit ja niiden tavoitearvot. Tavoitteina on mm., että **vuoteen 2035 mennessä Kainuussa on:**

- Vajaat 30 000 työpaikkaa eli hieman yli 3 000 uutta työpaikkaa verrattuna vuoteen 2014
- Työttömyysaste noin 5 %
- Yritysten kokonaismäärä 4500 yritystä ja vientiyritysten määrä kaksinkertaistunut 180 yritykseen ja kasvuyritysten 120 yritykseen
- BKT/asukas (eur) kasvanut ja kasvaa nopeammin kuin maassa keskimäärin

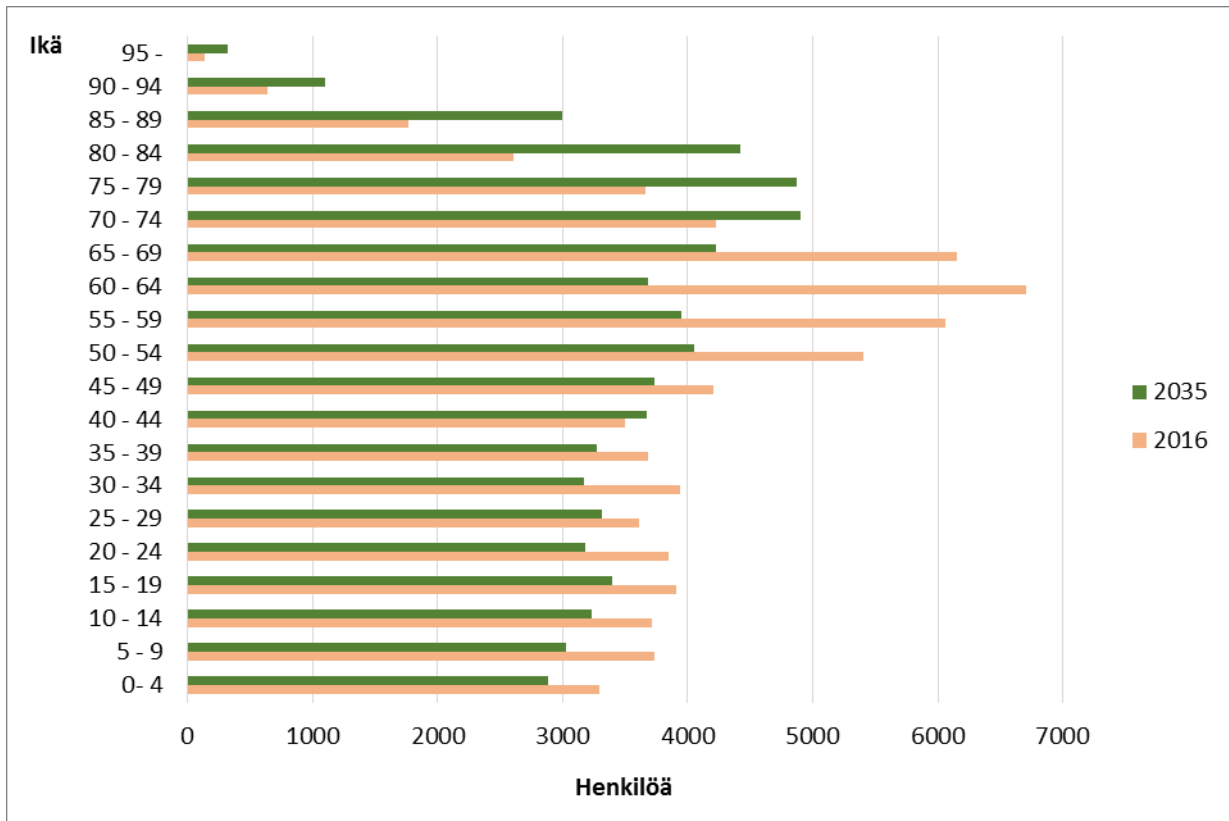
Maakuntasuunnitelma 2035

- Tutkinnon suorittaneiden ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuudessa saavutettu koko maan keskiarvotaso
- Sairastavuusindeksissä saavutettu koko maan keskiarvotaso
- Itsensä onnelliseksi kokevien osuudessa ja asuinalueensa turvattomaksi kokevien osuuden alhaisuudessa säilytetty etumatka koko maan tilanteeseen
- Uusiutuvan energian osuus energiakulutuksesta 80 %
- Ilmastonmuutoksen hillinnässä ja siihen sopeutumisessa edellä kävijä maakunta (vuoteen 2035 ulottuvat ilmastotavoitteet on asetettu ja ne toteutuvat)
- Noin 75 000 asukasta (vuonna 2016: 74803)
- Runsas vuosittainen muuttovoitto (vuonna 2014 muuttotappio: - 422 henkeä)

Kuva 6. Kainuun väestömäärän kehitys vuosina 2006–2016 sekä Tilastokeskuksen ennusteet ja Kainuun liiton väestötavoitteet vuoteen 2035 saakka (Tilastokeskus 2017, Kainuun liitto 2017).

Maakuntasuunnitelma 2035

Kuva 7. Kainuun väestö ikäryhmittäin vuonna 2016 sekä Tilastokeskuksen (2017) ennuste vuodelle 2035.

3 KAINUUN KEHITTÄMISEN PAINOPISTEET 2018–2021

Tässä luvussa on määritelty Kainuun maakuntaohjelman 2018–2021 kehittämisen painopisteet ja tavoitteet vuoteen 2021 (kuva 8). Näitä toteuttamalla edetään kohti vuoteen 2035 ulottuvia Kainuun pitkän aikavälin tavoitteita (maakuntasuunnitelma). Tavoitteet toteutuvat kehittämistoiminnan (hankkeet), edunvalvonnan sekä julkisen sektorin organisaatioiden, yhdistysten, yritysten ja kansalaisten toiminnan ja yhteistyön kautta. Avain tavoitteisiin on yritysten menestyminen, mitä tuetaan laajalla yhteistyöllä. Vuosittain laadittavassa maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelmassa (TOPSU) määritellään tarkemmin kulloinkin relevanteimmat kehittämisen kohteet ja toimenpiteet. Maakuntaohjelman toimenpiteitä toteutetaan koko maakunnan alueella, mutta strategiset painotukset vaihtelevat alueittain alueellisten erityispiirteiden, tarpeiden ja kehittymisedellytysten sekä Kainuun kuntien strategisten painotusten mukaan. Kuntien strategiset valinnat tukevat maakuntaohjelman tavoitteita.

Tässä luvussa tarkastellaan myös Kainuun ohjelman toteutusta ohjaavia arvoja (positiivisuus ja kannustaminen sekä koko Kainuun mahdollisuuksien optimointi) ja läpileikkaavia teemoja: kestävä kehitys, osaaminen, digitaalisuus, kansainvälisyys ja tasa-arvo (ks. liite 2). Arvot ohjaavat Kainuun kehittämistä ja tehdyt toimet heijastelevat niitä. Läpileikkaavia teemoja painotetaan kaikessa Kainuun kehittämisessä.

Kuva 8. Kainuun maakuntaohjelman 2018–2021 kehittämisen painopisteet. Kuvat rodeo.fi, Kainuun liitto.

3.1 Yritykset, osaaminen ja Kainuun vetovoima

Osaavan työvoiman saanti ja Kainuun vetovoima

Kainuun väestön ikääntyminen ja väheneminen vaikuttavat työvoiman saatavuuteen. Työikäisten määrä pienenee ja työelämästä eläkkeelle vetäytyvien ikäluokka on suurempi kuin työmarkkinoille tulevien. Yritykset kasvavat, uusia syntyy ja niissä on avoimia työpaikkoja sekä pulaa osaajista. Tulevina vuosina osaavan työvoiman tarve kasvaa entisestään.

Toimialojen, joilta eläköityy paljon työntekijöitä, sekä kasvavien toimialojen työvoiman tarpeisiin on järjestettävä ensisijaisesti alueellista koulutusta, koska näin voidaan parhaiten saada koulutuksen jälkeen alueelle jäävää työvoimaa. Osana täysimittaista koulutusketjua alueen elinkeinoelämän tarpeisiin tarvitaan nopeasti ja joustavasti reagoivaa aikuis- ja täydennyskoulutusta. Joustavia oppimismuotoja ja oppimispolkuja otetaan entistä enemmän käyttöön. Suomesta ja ulkomailta houkuttellaan Kainuuseen yrityksiä ja työntekijöitä paikkaamaan pulaa osaajista. Koska Kainuun yliopistotason tutkintokoulutus on vähäistä, tarvitaan erityisosaajien ja erityisesti akateemisen työvoiman rekrytointiin tehokkaat käytännöt. Osaavan työvoiman saatavuus on keskeinen yrityksiä houkutteleva alueellinen vetovoimatekijä. Monilla aloilla ja alueilla on Suomessa käynnistynyt tai käynnistymässä uutta teollista tuotantoa, mikä lisää osaavan työvoiman kysyntää ja kiristää kilpailua siitä. Jotta Kainuu menestyisi osaavan työvoiman ja uusien asukkaiden houkuttelussa, pitää alueen vetovoimaa saada paremmaksi tuoda sen vahvuudet entistä laajemmin näkyville.

Työvoiman ulkopuolelle siirtymisen ehkäiseminen sekä alueen työllisyysasteen kohottaminen ja työttömyyden alentaminen ovat Kainuulle kriittisen tärkeitä toimenpiteitä. Työllisyysasteen nostamiseksi, työttömyyden nujertamiseksi ja osaavan työvoiman saannin turvaamiseksi tulee tiivistää koulutusorganisaatioiden, yritysten, julkisen sektorin työnantajien ja julkisten kehittäjätahojen sekä kansalaisjärjestöjen yhteistyötä ja kumppanuutta. Tulee kehittää työmarkkinoiden joustavuutta ja vetovoimaisuutta, vetovoimaisia työ- ja opiskelupaikkoja sekä yhteistä työmarkkinoihin ja osaamistarpeeseen liittyvää ennakkointia. Lisäksi pitää parantaa töiden ja tekijöiden kohtaantoa, työvoiman osaamista sekä alueellista ja ammatillista liikkuvuutta.

Yritysten ja viennin kasvu, uudet yritykset sekä investoinnit

Pienillä ja keskisuurilla sekä mikroyrityksillä on alueella, toimialasta riippumatta, keskeinen rooli. Alueellisia, kansallisia ja kansainvälisiä panoksia kohdennetaan uusien yritysten synnyn sekä niiden ja olemassa olevien yritysten kannattavan kasvun vauhdittamiseen sekä työelämän laadun, yrityspalvelujen ja yrityskehittämätöiminnan kehittämiseen. Yritysten kasvun vauhdittamisessa painotetaan toimivien yritysten kasvun tukemista, uuden yritystoiminnan aloittamista sekä investointien saamista maakuntaan. Eri toimialoille hankitaan ja kehitetään Kainuuseen toimialavetureita ja niiden ympärille pienempiä yrityksiä sekä tutkimus-, innovaatio- ja kehittämistoimintaa.

Ikääntymisen seurauksena maakuntaohjelman toteutuksen aikana 800–900 yrittäjää Kainuussa luopuu yritystoiminnasta ja heistä suurin osa on ilman jatkajaa. Näissä yrityksissä on Kainuussa noin 3000 työpaikkaa. Kainuun tulee onnistua omistajan vaihdoksissa ja yritysten toiminnan jatkuvuuden takaamisessa. Onnistunut omistajan vaihdos on myös erinomainen tilaisuus uudistaa, tehostaa ja

laajentaa yrityksen toimintaa ja päästä kasvu-uralle. Kainuulaisten yritysten vientiponnisteluja ja yhteistyötä isojen toimeksiantojen saamiseksi sekä pääsyä Kainuussa ja lähialueilla käynnistyviin suuriin teollisiin, rakennus- ja infrastruktuurihankkeisiin tulee edistää.

Innovaatiotoiminta ja riittävä liiketoimintaosaaminen ovat välttämättömiä kaikilla Kainuun toimialoilla. Digitalisaation ja data-analytiikan hyödyntämistä sekä automaation ja robotiikan soveltamista kainuulaisessa elinkeinoelämässä, koulutuksessa ja julkisissa palveluissa lisätään. Näin parannetaan alueen kilpailukykyä sekä palvelujen laatua ja kustannustehokkuutta. Lisäksi huolehditaan siitä, että nopeisiin laajakaistaverkkoihin investoidaan lähivuosina, niin että verkon puutteellinen kattavuus ei ole hidaste elinkeinoelämän ja palvelujen kehittymiselle.

Koulutus, tutkimus, innovaatiotoiminta ja osaaminen

Kainuun koulutustarjontaa uudistetaan omatoimisesti ja aluelähtöisesti. Koulutuksen markkinointiin nuorille on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota. Eri koulutusasteiden yhteistyön tiivistäminen on erityisen tärkeää. Kainuussa pyritään rakentamaan keskeisille elinkeinoaloille saumattomat koulutusketjut. Korkealaatuinen toisen asteen koulutus (ammattilliset oppilaitokset ja lukiot), ammattikorkeakoulu, yliopistokeskus ja muu yliopistollinen koulutus palvelevat kainuulaisia ja houkuttelevat erityisesti muiden tarjonnasta poikkeavilla ohjelmillaan Kainuuseen opiskelijoita maakunnan ulkopuolelta ja nuorentavat Kainuun väestöä.

Kainuussa toimii Kajaanin ammattikorkeakoulu, Kajaanin yliopistokeskus sekä sen osana Mittaustekniikan yksikkö (MITY), sektoritutkimuslaitokset (MIKES, VTT, LUKE-Kainuu) sekä ammattikorkeakoulun ja yliopistokeskuksen yhteinen aikuis- ja täydennyskoulutuksen yksikkö (AIKOPA). Kainuussa toimii lisäksi CEMIS (Centre for Measurement and Information Systems), joka on Oulun ja Jyväskylän yliopistojen, Kajaanin ammattikorkeakoulun, VTT:n ja CSC:n (Tieteen tietotekniikan keskus) yhteinen mittaus- ja tietojärjestelmiin erikoistunut sopimus pohjainen tutkimus- ja koulutuskeskus. Ammattikorkeakoulun itsenäisyyden ja ketteryyden sekä yliopistokeskuksen toimintaedellytysten turvaaminen ovat Kainuulle tärkeitä. Kainuun kipupisteenä on kuitenkin se, että yliopistollinen peruskoulutus on maakunnassa pelkästään koulutusohjelmien varassa. Verkkopohjaisen koulutuksen kautta alueelle tulee hankkia lisää kaiken tasoista koulutusta.

Digitalisaatio mahdollistaa verkossa annettavan koulutuksen järjestämisen myös Kainuussa. Jo nyt esim. ammattikorkeakoululla ja yliopistokeskuksella on opetustarjontaa verkossa, jota tullaan lisäämään. Tulee rakentaa verkkopohjaisia korkeakoulu- ja yliopistotutkintoja, joita voidaan Kainuussa suorittaa. Etäopiskelumahdollisuuksia ja verkko-opiskelua kehitetään kaikilla koulutusasteilla, mutta erityisesti ammattikorkeakoulu- ja yliopistotasolla, niin, että kainuulaiset nuoret ja aikuiset voivat opiskella oman kunnan ja maakunnan oppilaitoksissa sekä jatkaa ja täydentää opintojaan verkon kautta Kainuussa. Digitaalisuutta ja verkko-opetusta hyödyntämällä kainuulaisten oppilaitosten toiminnan jatkuvuus voidaan turvata myös pienemmällä oppilasmäärällä, kun koulutusyksiköt pääsevät osaksi laajempia koulutusverkostoja. Verkon kautta tapahtuva koulutustarjonta antaa mahdollisuuksia myös koulutusviennin kehittämiseen. Samalla tavoitellaan laajemmin verkon kautta tapahtuvan työnteon (etätyö) ja kaupan saamista Kainuuseen.

Maakuntaohjelma 2018–2021

Kainuun elinkeinojen kehittämisen yhteiset tavoitteet 2018–2021

Kaikilla Kainuun elinkeinojen ja yritysten kehittämistoimilla tähdätään seuraaviin tavoitteisiin, jotka huomioidaan erityisesti Kainuun kärkialojen, biotalous, matkailu, kaivannaistoiminta ja teknologiateollisuus, kehittämisessä.

Yleistavoite

Kainuun yritys- ja elinkeinotoiminnan kehittämisen yleistavoitteena on, että Kainuun alue-BKT kasvaa koko maan kasvua nopeammin sekä kainuulaisten tuotteiden ja palvelujen jalostusarvon ja viennin kasvu voimistuvat, vientiä harjoittavien kasvuyritysten määrä lisääntyy ja kilpailukyky vahvistuu, viennin volyyymi kasvaa sekä vientiin suuntautuvan tuotannon jalostusarvo nousee selvästi. Samoin Kainuun resilienssi (kyky toipua äkillisistä muutoksista) vahvistuu.

Tähän tavoitteeseen pyritään seuraavien kehittämistavoitteiden ja strategisten toimenpiteiden kautta.

Kehittämistavoitteet

Osaavan työvoiman saanti varmistuu koulutuksella, rekrytoinneilla, työperäisellä maakuntaan muutolla sekä työttömien ja työvoiman ulkopuolella olevien työllistämisellä

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Työvoima- ja osaamistarpeiden seuranta ja ennakointi
- Tarvittavan perus- ja täydennyskoulutuksen järjestäminen
- Työvoiman aktiivinen ja jatkuva rekrytointi ja työllistäminen; rekrytoinnissa kiinnitetään erityistä huomiota perheiden ja työikäisten naisten saamiseen Kainuuseen
- Työttömien ja työvoiman ulkopuolella olevien työllistämistoimiin panostaminen
- **Segregaation eli eriytymisen** purkaminen koulutuksessa ja työelämässä; erityisesti kärkitoimialojen kehittämisessä markkinoidaan koulutusta ja työpaikkoja miehille ja naisille
- Kehitetään Kainuun vetovoimaa ja markkinoidaan Kainuuta nuorille asiantuntijoille
- Laaditaan Kainuuseen väestöpoliittinen ohjelma, jossa määritellään toimenpiteet ja käytännöt työvoiman rekrytointiin sekä työperäisen maahanmuuton organisoimiseen

Yritysten määrä, kasvu ja vienti lisääntyvät sekä tuotannon jalostusarvo nousee

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Kannustetaan kuntia ja oppilaitoksia ottamaan käyttöön yrittäjyyskasvatuksen toimintamalleja
- Rohkaistaan nuoria yrittäjyyteen ja tuetaan nuorten yrityksiä
- Laajennetaan ja tehostetaan yrityskehittämistoimintaa sekä luodaan oppilaitosten ja yrityskehittäjäorganisaatioiden kanssa yhteistyössä Kainuun yrittäjyyspolkumalli (opiskelijoista yrittäjiä ja heidän valmistuttuaan oppilaitoksesta yrityskehittäjäorganisaatiot auttavat näitä yrityksiä eteenpäin) ja integroidaan se uuden maakunnan kasvupalvelutoimintoihin

Maakuntaohjelma 2018–2021

- Vauhditetaan uusien vientiin suuntautuvien kasvuyritysten syntyä sekä olemassa olevien yritysten vientiä ja kasvua
- Tuetaan tuotannon jalostusarvoa nostavaa T&K&I -toimintaa tutkimus- ja kehittäjäorganisaatioiden sekä rahoittajien yhteistyönä
- Edistetään ja tuetaan uusien palvelujen ja tuotteiden kehittämistyötä
- Julkisilla hankinnoilla tuetaan paikallista palvelu- ja tuotetarjontaa

Kainuuseen saadaan teollisia ja palvelualan investointeja

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Kehitetään Kainuun vetovoimaa investointikohteena ja haetaan aktiivisesti ulkopuolisia investointeja
- Luodaan erilliset hankkeet ja hankitaan niihin tarvittavat investoinnit

Kainuuseen eri toimialojen veturiyrityksiä eli kasvavia vientiyrityksiä ja toimialavetureita julkiselle sektorille ja näiden ympärille alihankintayrityksiä sekä tutkimus-, innovaatio- ja kehittämistoimintaa

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Houkutellaan alueelle uusia julkisen ja yksityisen sektorin toimialavetureita
- Kehitetään olemassa olevia yrityksiä ja julkisia organisaatioita toimialavetureiksi
- Kehitetään toimialavetureiden ympärille liiketoimintaekosysteemejä ja osaamiskeskittymiä

Kainuun koulutustarjonta monipuolistuu

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Kasvu- ja rakennemuutosalojen sekä alojen, joilta eläköityy paljon työntekijöitä, koulutuksen määrän ja laadun kehittäminen
- Kehitetään koulutusta yhteistyössä muiden alueiden kanssa ennakoivasti vastaamaan Kainuun työvoimatarpeita
- Koulutusketjujen kehittäminen sekä etä- ja verkko-opiskelutarjonnan laajentaminen
- Ammatillisen koulutuksen reformin kautta kehitetään digitalisaatiota hyödyntäen vetovoimaisia oppimisympäristöjä yrityksiin kaikissa Kainuun kunnissa ja turvataan yrityksille osaavaa työvoimaa

Yritysten omistajanvaihdokset onnistuvat

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Yritysten omistajanvaihdosten hoitaminen niin, että liiketoiminnot jatkuvat ja laajenevat sekä työpaikat näissä yrityksissä lisääntyvät
- Maatalouden viljelijöiden sukupolven vaihdokset onnistuvat ja toiminnan jatkuvuus turvataan

Digitalisaation täysimääräinen hyödyntäminen yrityksissä ja julkisella sektorilla

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Laaditaan Kainuun digitalisaation kehittämissuunnitelma, jossa määritellään eri kehittämisalueille täsmälliset tavoitteet ja toimenpiteet
- Rakennetaan koko Kainuun kattavat nopeat tietoliikenneyhteydet

Alueen yritysten tuottavuus ja henkilöstön osaaminen kasvavat

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Satsataan työelämän laadun (työturvallisuus, työhyvinvointi) kehittämiseen yrityksissä
- Tuetaan yrityksiä parantamaan työn tuottavuutta työn tekemisen ja toimintatapojen uudistamisella
- Tuetaan yrityksiä henkilöstön osaamisen koko työuransa aikaiseen ja työpaikan kokonaisvaltaiseen kehittämiseen osana työtä ja työyhteisöjen arkea

3.1.1 Kainuun älykkään erikoistumisen valinnat 2018–2021

Euroopan unionin komissio on korostanut älykkään erikoistumisen strategian käyttöä ohjelmakaudella 2014–2020 osana Eurooppa 2020 strategian toteutusta. Kainuun älykkään erikoistumisen painopisteet vuosille 2018–2021 ovat seuraavat: 1) teknologiateollisuudesta valintoina ovat mittaustekniikka, pelit ja simulaattorit sekä metalliteollisuuden innovaatiot, 2) biotalouden ja kaivosteollisuuden innovaatioista on valittu alan teollisuuden prosessi- ja ympäristömonitorointi sekä metsä-, ruoka- ja sinisen biotalouden innovaatiot sekä 3) hyvinvointi- ja terveysalan innovaatioista keskitytään aktiviteettimatkailuun sekä terveys-, liikunta- ja urheiluinnovaatioihin. Läpileikkaavina kaikissa älykkään erikoistumisen painopisteissä huomioitavia teemoja ovat kehitystä vauhdittavien teknologiasovellusten (KET) tuominen tuotekehitykseen ja valmistukseen, robotiikan, automaation, data-keskuspalveluiden, tekoälyn ja virtuaalitodellisuuden hyödyntäminen, kiertotalouden uudet ratkaisut ja sovellukset sekä vähähiilisyys, resurssi- ja ilmastonmuutoksen hillinnän ja ilmastonmuutokseen sopeutumisen innovaatiot. Näitä läpileikkaavia teemoja tavoitellaan kaikkien älykkään erikoistumisen painopisteiden toteuttamisessa. Kokonaisuutena älykkään erikoistumisen kehittämisellä pyritään investointien, teknologian sekä yritysten ja osaamisen (korkean osaamisen yritysten ja osaavien työntekijöiden) saamiseen alueelle sekä Kainuun viennin jalostusasteen ja volyymin kasvattamiseen (kuva 9).

Hyvinvoinnin kehittäminen, ennalta ehkäisevä terveydenhoito, ikääntyvän väestön kasvavat palvelujen tarpeet, vanhustenhoito sekä SOTE toimiala kokonaisuudessaan ovat älykkään erikoistumisen ajureita: niiden kehittäminen vaatii innovaatioita, joita älykkään erikoistumisen osaamisaloilla, erityisesti terveys- ja hyvinvointialalla, voidaan tehdä. Samoin neljäs teollinen vallankumous ja tekoälyn kehitys luovat innovaatioille uusia mahdollisuuksia, joita älykkään erikoistumisen toimialoilla tulee hyödyntää ja joista nouseviin vaateisiin ja mahdollisuuksiin vastata.

Maakuntaohjelma 2018–2021

Älykkään erikoistumisen strategia poikkeaa maakunnan elinkeinotoiminnan kärkitoimialoista siinä, että älykkään erikoistumisen aloilla tavoitellaan kasvua korkean osaamisen, tutkimuksen ja innovaatioiden sekä niitä tukevan koulutuksen kautta. Kärkitoimialoja taas kehitetään kokonaisuutena tarvittavasta perusosaamisesta huippuosaamiseen ja toimintainfrastruktuuriin saakka. Älykäs erikoistuminen on tärkeää ottaa huomioon myös sote- ja maakuntauudistuksessa niin, että Kainuulla on omassa päätösvallassaan riittävät rahoitusinstrumentit ja resurssit älykkään erikoistumisen T&K&I -toiminnan tukemiseen, sillä valtakunnallisten rahoitusvälineiden käytössä alueellista erikoistumista ei painoteta.

KAINUUN ÄLYKKÄÄN ERIKOISTUMISEN PAINOTUKSET 2018-2021

TEKNOLOGIA- TEOLLISUUDEN INNOVAATIOT: 1. Mittaustekniikka 2. Pelit ja simulaattorit 3. Metalliteollisuuden innovaatiot	BIOTALOUDEN JA KAIVOSTEOLLISUUDEN INNOVAATIOT: 1. Alan teollisuuden prosessi- ja ympäristömonitorointi 2. Metsä-, ruoka- ja sinisen biotalouden innovaatiot	HYVINVOINTI- JA TERVEYSALAN INNOVAATIOT: 1. Aktiviteettimatkailu 2. Terveys, liikunta ja urheilu
---	--	---

LÄPILEIKKAAVAT TEEMAT JA TAVOITTEET KAIKILLA ”ÄES” OSAAMISALOILLA:

1. Kehitystä vauhdittavien teknologiasovellusten (KET) tuominen tuotekehitykseen ja valmistukseen
2. Robotiikan, automaation, data-keskuspalveluiden, tekoälyn ja virtuaaliteollisuuden hyödyntäminen
3. Kiertotalouden uudet ratkaisut ja sovellukset
4. Vähähiilisyys, resurssitehokkuus sekä ilmastonmuutokseen sopeutumisen ja hillinnän innovaatiot

**INVESTOINTEJA, YRITYKSIÄ, OSAAMISTA JA TEKNOLOGIAA ALUEELLE,
VIENNIN JALOSTUSASTEEN JA VOLYYMIN KASVATTAMINEN**

Kuva 9. Kainuun älykäs erikoistuminen 2018–2021.

3.1.2 Kainuun elinkeinojen kärjet

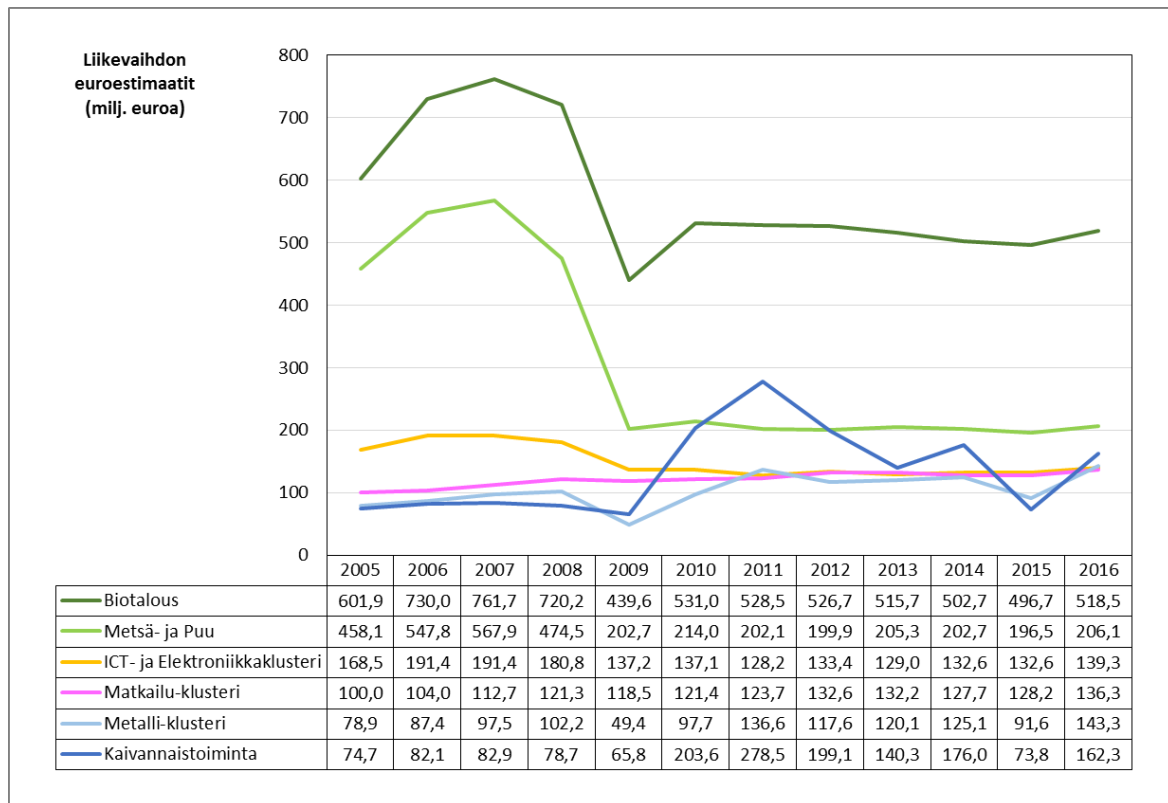
Kainuun vahvuuksiin liittyvät kärkialat ovat matkailu, teknologiateollisuus, biotalous ja kestävä kaivannaisala. Nämä toimialat saavat erityishuomiota elinkeinojen kehittämisessä. Kehittämisresursseja allokoidaan kuitenkin alueellisen kehityksen kannalta vaikuttavimpiin ja tavoitteiden mukaisiin kohteisiin toimialasta riippumatta.

Kärkitoimialoilla on Kainuussa suurin kasvupotentiaali. Kärjet ovat vientialoja, koska Kainuun taloudellisesti kestävä kehitys edellyttää viennin vahvistamista. Monet Kainuulle tärkeät toimialat kuten palvelusektori, hyvinvoinnin kehittäminen ja SOTE toimivat kärkitoimialojen kehittymisen ajureina: niiden kehittäminen vaatii innovaatioita, joita esimerkiksi teknologiateollisuudessa, biotaloudessa tai matkailussa voidaan tuottaa. Näistä innovaatioista voi puolestaan syntyä vientiin meneviä tuotteita ja palveluja sekä uusia yrityksiä SOTE alalle. Teknologiateollisuuden kehittämisen, esim. peliteollisuuden innovaatioiden, kautta voidaan vastata myös SOTE:n palvelujen tuottamisen kustannustehokkuusvaatimuksiin. Neljäs teollinen vallankumous laajasti sekä erityisesti digitalisaatio

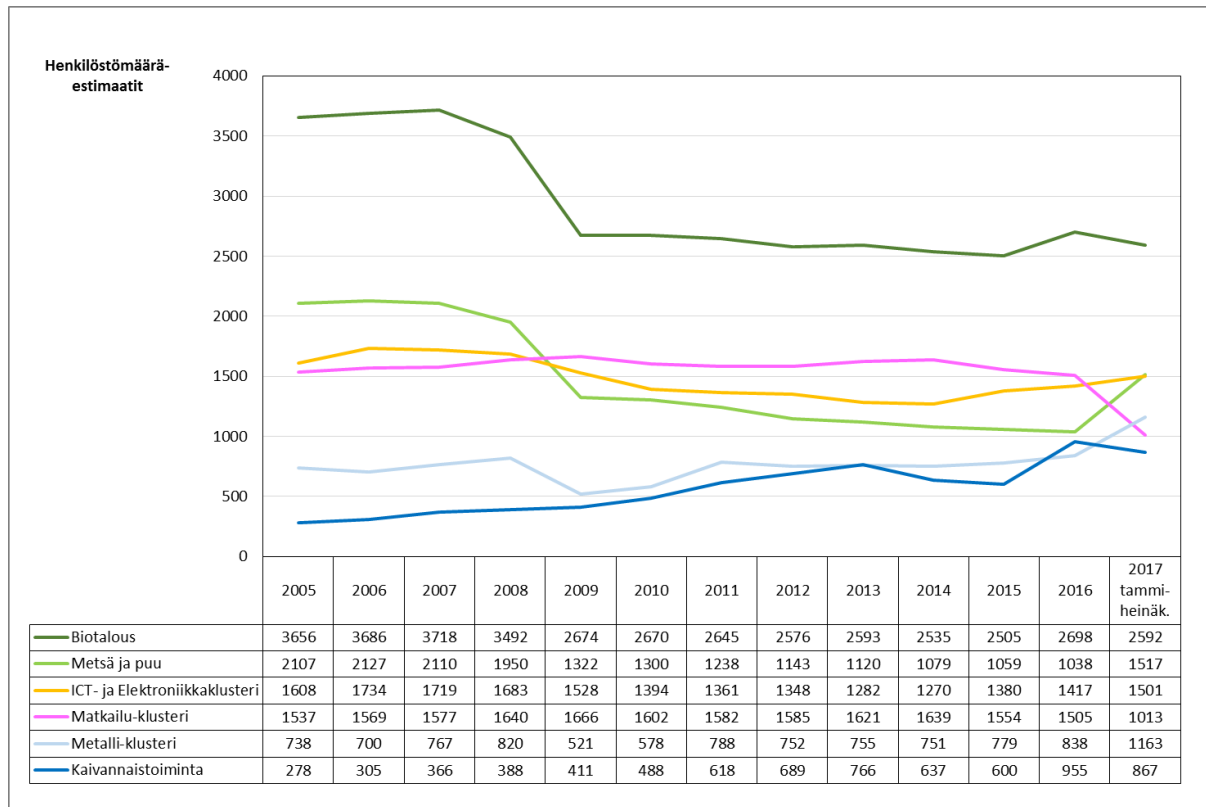
Maakuntaohjelma 2018–2021

ja tekoälyn kehitys muuttavat nopeasti yritysten toimintaympäristöä ja avaavat uusia mahdollisuuksia, joihin myös kärkitoimialojen kehittämisessä pitää tarttua.

Biotalous useita toimialoja (kuten maa- ja metsätalous ja uusiutuva energia) sisältävänä on kärkitoimialoista selkeästi liikevaihdoltaan ja henkilöstömäärältään suurin. Biotalous ja sen osana olevan metsäbiotalouden kehityksessä näkyy paperitehtaan sulkeminen Kajaanissa 2008. Liikevaihdossa ja henkilöstömäärissä on mahdollista päästä 2000-luvun alkupuolen tasolle, mikäli metsien kestävää käyttöä ja jalostusta Kainuussa onnistutaan lisäämään. Biotalous luonnonvarat ja osaaminen ovat Kainuussa vahvoja. ICT- ja elektroniikkaklusteri ei ole 2010-luvulla enää yltänyt 2000-luvun huippulukuihin, mutta alalla on Kainuussa erittäin paljon osaamista ja kasvun mahdollisuuksia. Metalliklusterin liikevaihto on kasvanut vahvasti viimeiset kymmenen vuotta ja myös henkilöstömäärä on hiljan noussut. Matkailuklusterin liikevaihto on tasaisesti kasvanut, mutta henkilöstömäärä on laahannut paikoillaan. Kaivannaistoiminnan liikevaihto ja henkilöstömäärä ovat heitelleet voimakkaasti, mutta päätyneet lupaavalle kasvu-uralle viimeisten kahden vuoden aikana (kuvat 10 ja 11).

Kuva 10. Kainuun elinkeinotoiminnan kärkialojen liikevaihdon kehitys 2005–2016.

Kuva 11. Kainuun elinkeinotoiminnan kärkialojen henkilöstömäärän kehitys 2005–2017 tammi-heinäkuu.

Matkailu

Maakuntaohjelman rinnalla on tehty Kainuun matkailustrategia 2018–2021, jossa Kainuun matkailua on käsitelty yksityiskohtaisemmin.

Matkailuelinkeinon merkitys on Kainuun taloudelle suhteellisen suuri, kolmanneksi suurin Suomessa Ahvenanmaan ja Lapin jälkeen. Matkailun osuus BKT:sta on Kainuussa maan keskiarvoa korkeampi (Kainuu 3,9 % ja koko maa 2,5 %) (TEM 2017).

Kainuu tunnetaan monipuolisena ja turvallisena ympärivuotisena loma-alueena aktiivisesti kehitettävien vetovoimaisten matkailukohteidensa takia. Kainuun matkailussa asiakkaita ovat erityisesti perheet. Matkailullinen vetovoima perustuu luontoon, liikunta- ja urheilumahdollisuuksiin sekä erityisesti tapahtumien yhteydessä tarjottavaan monipuoliseen kulttuuritarjontaan ja kaikkien näiden ympärille rakennettuihin matkailupalveluihin ja -tuotteisiin. Kainuun monipuolinen luonto, vaarat, järvet ja metsät muodostavat erinomaiset puitteet luontomatkailulle ja muulle erätaloudelle, jolla on mittavat kasvun mahdollisuudet. Erityisesti metsästys, kalastus, marjastus ja petojen katselu ovat erätalouden ydintä. Ne tuovat jo nyt paljon matkailijoita Kainuuseen, mutta niissä on hyvin paljon kasvun mahdollisuuksia.

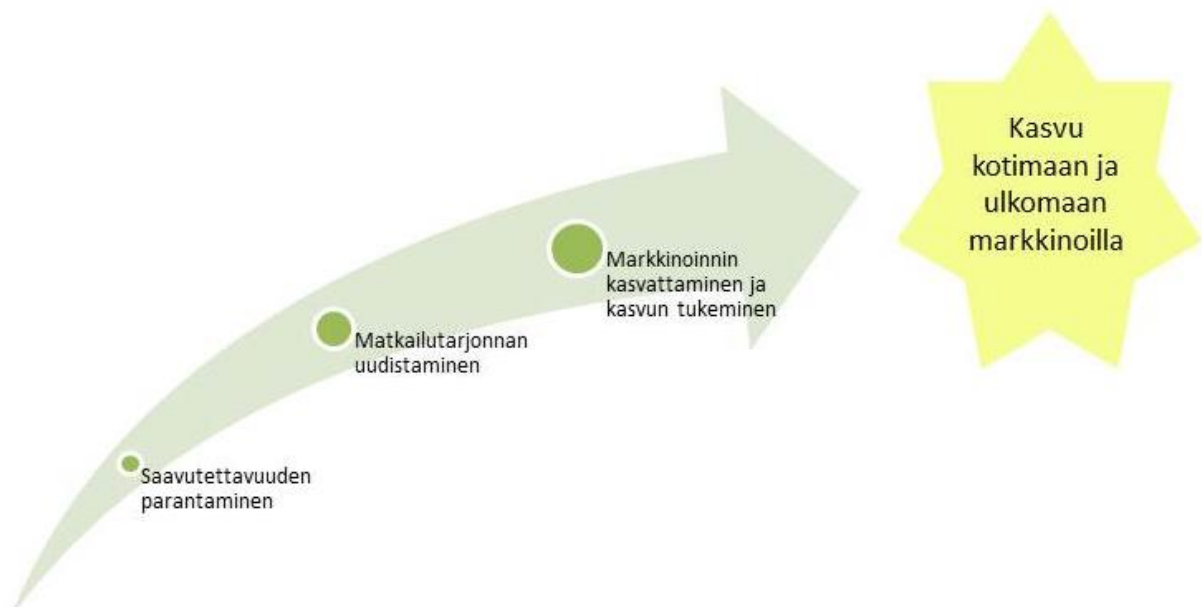
Kainuun asema Venäjän rajamaakuntana on synnyttänyt ainutlaatuisen rikkaan ja mielenkiintoisen historian ja kulttuurin, joihin kohdistuu kasvavaa kansainvälistä mielenkiintoa ja joiden varaan voi kehittää uniikkeja kulttuuri- ja historiamatkailupalveluita ja -tuotteita. Myös ympärivuotinen

Maakuntaohjelma 2018–2021

vetovoimaisten tapahtumien tarjonta on vauhdittanut Kainuun matkailun kasvua. Kainuulla on kansallisten ja kansainvälisten urheilu-, liikunta- ja kulttuuritapahtumien järjestämisestä kokemusta ja osaamista, joita tulee edelleen vahvistaa. Erilaiset kulttuuri-, liikunta-, hyvinvointi- ja ruokapalvelut sekä historiasta ja paikallisesta elämäntavasta kertovat tarinat aidoissa ympäristöissä ovat monipuolisen lomatarjonnan perustana. Esimerkiksi Hossan ja Hiidenportin kansallispuistot ja Venäjän rajan ylittävä puistopari Ystävyysdenpuisto ja Kalevalapuisto, Ärjänsaari, Kajaanin rauniolinna sekä Wild Taiga -luonto- ja kulttuuripalvelut Kuhmon ja Suomussalmen alueilla ovat kansallisesti ja kansainvälisesti vetovoimaisia kohteita, joissa on valtavasti hyödyntämätöntä potentiaalia. Oulujärven matkailualueella Kajaanissa ja Paltamossa on potentiaalia kehittyä kulttuuri-, vesistö- ja tapahtumamatkailunsa ansiosta. Varsinaiset hiihto- ja lomakeskukset Vuokatti sekä Ukkohalla-Paljakka vetävät puoleensa valtaosan, yli 80 % Kainuuseen loman viettoon tulijoista.

Luonto-, kulttuuri- sekä liikunta-, aktiviteetti- ja hyvinvointimatkailu kasvavat kansainvälisesti voimakkaasti ja luovat kysyntää, johon Kainuulla on hyvät mahdollisuudet vastata. Asiakkaat kaipaavat aitoja elämyksiä. He käyttävät uusia kanavia tiedon hakuun ja ostamiseen sekä osallistuvat myös itse tuotekehitykseen ja markkinointiin. Digitaalisuus on avannut suorat yhteydet asiakkaisiin, tuotteiden monipuoliseen esittelyyn sekä kaupan ja liiketoiminnan asioiden hallintaan. Virtuaali- ja lisätyn todellisuuden avulla voidaan luoda uudenlaisia elämyksiä asiakkaille.

Kainuun matkailun kehittämisellä pyritään Kainuuseen tulevien matkailijamäärien runsaaseen kasvuun, jota voidaan mitata matkailun liikevaihdon avulla. Matkailu tuottaa kasvua majoitus- ja ravitsemusyritysten lisäksi varsinkin vähittäiskaupassa, liikenteen palveluissa ja virkistyspalveluissa. Kasvun myötä saadaan uusia ja kasvavia yrityksiä, työpaikkoja, verotuloja ja yleistä vireyttä paikalliseen elinkeinoelämään. Matkailun kehittämisen tavoitelogiikka on tiivistetty kuvaan 12.

Kuva 12. Kainuun matkailun kehittämistavoitteet.

Maakuntaohjelma 2018–2021

Yleistavoite

Matkailuelinkeino kasvaa 5 prosentin vuosivauhtia liikevaihdolla ja yöpymisvuorokausilla mitattuna vuosina 2018–2021. Tällöin liikevaihto kasvaa noin 174 milj. euroon ja henkilöstömäärä noin 1890 henkilöön vuoteen 2021 mennessä. Yöpymisvuorokausiin kasvu tuo noin 216 000 lisäyöpymistä nykyiseen noin 1 miljoonaan yöpymiseen. Kasvua haetaan sekä kotimaan että kansainvälisten markkinoiden ympärivuotisesta matkailusta.

Tähän tavoitteeseen pyritään seuraavien kehittämistavoitteiden ja strategisten toimenpiteiden kautta.

Kehittämistavoitteet

Markkinoiden kasvu

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Positiivisen ja tunnetun mielikuvan luominen vahvana matkailualueena kotimaassa ja valituilla alueilla ulkomailla
- Tuloksellista ja vaikuttavampaa viestintää, markkinointia ja myyntiä
- Yhteistyö palvelutuottajien kesken ja ulkomaisten matkanjärjestäjien kanssa
- Digiloikka asiakkaiden tavoittamiseksi ja ostamisen helpottamiseksi

Matkailutarjonta uudistuu ja saadaan uusia investointeja matkailun kysynnän muutoksia ennakoiden

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Toimijoiden yhteistyön (mm. matkailualueiden sisäiset ja väliset yhteiset matkailupaketit ja niiden markkinointi) vahvistaminen
- Aktiviteettien, majoituksen ja ruokapalveluiden jatkuva kehittäminen sisältöuudistuksilla, tuotepaketeilla ja investoinneilla uusia markkinoita vastaaviksi
- Kehitetään uusia innovatiivisia ratkaisuja matkailutarjontaan
- Aktiivinen ja jatkuva investoijien etsintä kotimaasta ja ulkomailta
- Uudistetaan vähittäiskaupan, liikenteen sekä henkilökohtaisia palveluja
- Uuden oppimista, ammattitaidon kehittämistä yksilötasolla, yrityksissä ja alueilla
- Ammattitaitoisen työvoiman saatavuuden turvaaminen
- Luonto-, kulttuuri-, liikunta-, aktiviteetti-, hyvinvointi ja tapahtumamatkailuun liittyvän yritystoiminnan ja osaamisen kehittäminen yksityisen ja julkisen sektorin T&K&I -yhteistyöllä

Saavutettavuus paranee

Ks. saavutettavuuden strategiset toimenpiteet kappaleesta 3.2.1. saavutettavuus.

Teknologiaeteollisuus

Teknologiaeteollisuuden alan Kainuussa muodostuvat informaatio- ja viestintäala (ICT), sähkö- ja elektroniikkateollisuus, kulkuneuvojen, koneiden ja laitteiden sekä metallituotteiden valmistus. Teknologiaeteollisuuden merkitys yhtenä Kainuun merkittävimpänä työllistäjänä ja tuotteiden viejänä on suuri, alan vienti on yli puolet alueen koko viennistä. Alan liikevaihto erityisesti metalliteollisuudessa on kasvanut Kainuussa pari viime vuotta reippaasti. Metalliala kärsii jo osaavan työvoima puutteesta.

Digitalisaatio vaikuttaa kaikilla toimialoilla ja sillä tehostetaan tuotantoa, parannetaan palveluja ja helpotetaan työntekoa sekä arkipäivän elämää. Digitalisaatio on yksi merkittävimmin yhteiskuntaan vaikuttavista murroksista. ICT- ja elektroniikkaklusteri on digitalisaation ytimessä.

Digitalisaatio nostaa keskiöön myös palvelujen loppukäyttäjät. Käyttäjäkokeemukset, asiakkaiden tarpeet ja käyttötottumukset sekä tietoturvan takaaminen asettavat kasvavia vaatimuksia palvelun tuottajien osaamiselle, toimintamallien kehittämiseksi, jatkuvalla palvelujen tuotteistamisella ja tuotekehitykselle. Ekosysteemiajattelu, yritysten verkostoituminen ja yhteistoimintanousevat tulevat isoon rooliin resurssiniukkuuden myötä. Paikka menettää merkityksensä aineettomiin palveluihin siirryttäessä ja paikallisestikin toimien markkinat ja verkostot voivat olla globaaleja.

Tietointensiiviset palvelut, pilvipalvelut, konesalipalvelut sekä ohjelmointi ovat tietoteollisuuden kasvavaa alaa. Eniten ICT-sektorilla työllistää edelleenkin elektronisten ja optisten tuotteiden valmistus, mutta suurin kasvu on odotettavissa tietopalvelutoiminnoissa (kapasiteettipalvelut, pilvipalvelut, viestintä ja yhteyspalvelut, datakeskuslaittilojen rakentaminen ja huolto), ohjelmistoissa (sähköiset palvelut eri aloilla, peliteollisuus, valvonta ja mittaaminen, robotiikka, 3D-tulostus), konsultoinnissa ja siihen liittyvissä toiminnoissa (eri toimialojen prosessien digitalisointi, data-analytiikka). Ulkomaisia investointeja pyritään edelleen saamaan alueelle. Olemalla mukana kansallisten linjausten mukaisissa hankkeissa, joilla valmistellaan uusia avauksia, kuten Koiliväylän kaapeliyhteys Euroopan ja Aasian välille, pyritään osaksi laajempia tietoliikenneverkostoja.

Peliala sekä uutena avauksensa eUrheilu ovat Kainuun erityisosaamisaloja, joiden koulutusta ja kehitystä KAMKn pelialan koulutus vie vahvasti eteenpäin. Aloille syntyy merkittävässä määrin uusia startup-yrityksiä, joiden työllistävät vaikutuksetkin ovat kasvussa. Pelialan yritysten syntymistä, niiden alkutaipaleita ja pysymistä Kainuussa tulee tukea.

Metalliteollisuuden henkilöstömäärä ja liikevaihto ovat kasvaneet Kainuussa parin viime vuoden ajan suotuisasti Transtechin vetämänä. Alan kasvua pitää edelleen vahvistaa tukemalla yrityksiä osaavan työvoiman saamisessa sekä tiivistämällä niiden kanssa koulutus- ja T&K&I-yhteistyötä.

Tietoliikenneinfrastruktuurin tulee alueella olla kattava ja toiminnaltaan luotettava. Riittävän laajana se luo myös edellytykset kiinteitä yhteyksiä täydentävälle mobiiliverkolle ja sitä kautta käytettäville palveluille, yritystoiminnalle sekä kasvavalle paikasta riippumattoman työn tekemiselle.

Alan yritysten kasvulle, kehittymiselle ja uudistumiselle kriittistä osaavan työvoiman, usein nuorten insinöörien, saaminen alan töihin, asiantuntijoiden yrityksessä pysymisen varmistaminen, megatrendien mukana pysyminen, toisaalta nopea reagointi alan muuttuviin kehityssuuntiin sekä riittävän isojen tilausten ja asiakkuuksien saaminen alueen yrityksille. Erityisesti naisten hakeutumista

Maakuntaohjelma 2018–2021

teknologia-alalle tulee lisätä. Sillä varmistetaan työvoiman riittävyys ja vahvistetaan alan kasvua. Toiminnan ja tuotannon uudistamista vauhditetaan myös robotiikan avulla.

Yleistavoite

Teknologiäteollisuuden (ICT ja elektroniikka- sekä metalliklusteri) kehittämisen yleistavoitteena on saavuttaa Kainuussa alan vahva, monipuolinen ja kestävä kasvu. Metalliklusterissa liikevaihto ja henkilöstömäärä jatkavat kasvuaan ja saavuttavat vuoteen 2021 mennessä korkeimman tasonsa 2000-luvulla. ICT- ja elektroniikkaklusteri kasvaa ja saavuttaa noin 191 miljoonan euron liikevaihdon ja reilun 1700 henkilöstömäärän vuoteen 2021 mennessä.

Yleistavoitteeseen pyritään seuraavien kehittämistavoitteiden ja toimenpiteiden kautta:

Kehittämistavoitteet

Uusien yritysten ja kasvuyritysten määrä lisääntyy ja kasvu vauhdittuu

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Yrityskiihdyttämö- ja hautomotoiminnan kehittäminen (erityisesti peliteollisuus ja eUrheilu)
- Kasvuyritysten houkuttelu ja juurruttaminen alueelle
- Aloittaneiden yritysten kasvun tukeminen, erityisesti osaavan työvoiman saannin turvaaminen
- Kehityksen ennakointi ja toimialan uudistumisen tukeminen

Alalla jo toimivien yritysten vienti ja kasvu voimistuvat

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Uusien ja isompien asiakkuuksien hankkiminen Kainuussa toimiville yrityksille (yhteiset myynnin ja markkinoinnin toimet sekä yritysten omat toimet)
- Osaamisen kehittäminen ja kasvun pullonkaulojen ratkaisu
- Kehitetään olemassa olevia yrityksiä veturiyrityksiksi ja niiden ympärille vahvat liiketoimintaekosysteemit (veturiyritysten kautta pienemmätkin markkinoille)
- Kasvua tukevien toimintamallien kehittäminen ja hyväksi koettujen mallien hyödyntäminen
- Metallialan koulutuksen ja työpaikkojen vetovoiman parantaminen
- Naisten kannustaminen teknologia-alan koulutukseen ja töihin

Teollisten ja palvelualan investointien saaminen Kainuun teknologiäteollisuuteen

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Kainuun vetovoiman kehittäminen teknologiäteollisuuden investointikohteena (kiinnostusta herättävä erikoistuminen)
- Alueen potentiaalin markkinointi yhteistyössä alueen ja kansallisten toimijoiden kanssa
- Renforsin Rannan kehittäminen ja markkinointi investointikohteena

Kainuun ICT- ja datakeskusklusterin vahva profilointi kansallisesti ja kansainvälisesti

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Tuotannon ja palvelujen kehittäminen ennakoivasti kasvaviin kysyntöihin
- Kehityksen ja kehittämissympäristön muutoksiin reagointi ennakoivasti ja toimialan uudistaminen
- Liiketoimintaekosysteemien ja maakunnan ulkopuolelle ulottuvien kumppanuusverkostojen vahvistaminen
- Kehittämisstrategioiden laadinta alan eri sektoreille, yhteisiä kehittämistoimia etsien
- Nopeiden datayhteyksien valmistelu yhteistyössä (edunvalvonta ja hankkeet) kohti laajempia ja keskeisempiä tietoliikenneverkostoja

Biotalous

Biotalous käyttää biologisia, uusiutuvia luonnonvaroja ravinnon, tuotteiden, energian ja palveluiden tuottamiseen. Biotalous on siirtymistä pois fossiilitaloudesta kohti uusiutuviin luonnonvaroihin ja materiaalien uusiokäyttöön (kiertotalous) perustuvaa taloutta, joka ehkäisee ekosysteemien köyhtymistä, edistää talouskehitystä ja luo uusia vihreän talouden työpaikkoja.

Vuosiksi 2015–2020 on laadittu Kainuu biotalousstrategia, jossa on kuvattu tarkasti biotalouden kehittämisen tavoitteet ja toimenpiteet. Kainuun biotalouden kehittämisen ideana on toiminnan rakenteita, ihmisten valintoja ja kulutuskäyttäytymistä muuttava vaiheittainen irtautuminen fossiilitaloudesta biotalouteen, jossa tuotantoprosessit ovat kestäviä, vähähiilisiä, energiaa vähän kuluttavia, hajautettuja ja niiden koko arvoketjun paikallinen ja alueellinen hyöty optimoidaan. Lopputuotteet ovat jalostusarvoltaan korkeita.

Kainuussa pyritään glokaaliin biotalouteen eli yhtäältä maakunnassa vastataan kasvavaan kansalliseen ja kansainväliseen kysyntään ja toisaalta harjoitetaan paikallista tuotantoa paikallisiin tarpeisiin, kuten puurakentamista tai lähienergiaa ja -ruokaa. Biotalouskehittämiselle on Kainuussa loistavat edellytykset, sillä maakunnassa on merkittävät uusiutuvat luonnonvarat ja laajaa osaamista.

Kainuun biotalouden toimialajako on seuraava: metsäbiotalous (wood & non-wood), uusiutuva energia, ruoka ja sininen biotalous sekä luontomatkailu ja luontoperustaiset hyvinvointipalvelut. Nykyisistä toimialoista Kainuun biotalouden ytimen muodostavat metsäbiotalous (mekaaninen ja kemiallinen puunjalostus, lähikuitu, bioenergia sekä muut metsäekosysteemien tuotteet ja palvelut) maatalous ja luonnontuoteala sekä luontoperustaiset hyvinvointipalvelut (green care) ja luontomatkailu. Näiden lisäksi Kainuulla on mahdollisuuksia nykyistä merkittävästi mittavampaan vesiluonnonvarojen ja -ekosysteemien (sininen biotalous) kestävään hyödyntämiseen. Green care ja luontomatkailun kehittämisen tavoitteet on kuvattu matkailua ja hyvinvointia käsittelevissä luvuissa.

Biotalous on useita toimialoja yhdistävänä kokonaisuutena suurin Kainuun kärkitoimialoista sekä liikevaihdolla että henkilöstömäärällä mitattuna. Kaikissa biotalouden osa-alueissa huomioidaan kiertotalous ja kehitetään kiertotalouden periaatteisiin nojaavaa tuotantoa, jossa toisten prosessien

Maakuntaohjelma 2018–2021

sivutuotteet ja jätteet ovat toisten tuotantoprosessien raaka-aineita. Biotalous kehittäminen toteuttaa myös Kainuun ympäristöohjelman ja ilmastostrategian tavoitteita ja siirtymistä vähähiiliseen talouteen.

Yksi Kainuun merkittävimmistä raaka-aineista on metsävarat, **joiden määrä on tulevaisuudessa kasvava**. Metsäbiotaloudessa ennakoitaan olevan biotalouden osa-alueista suurimmat kasvun mahdollisuudet Kainuussa. **Alueella ei ole kuitenkaan kuitupuulle riittävää käyttöä. Puu- ja metsävarojen kestävä aineellista hyödyntämistä voidaan merkittävästi kasvattaa uusilla teollisilla investoinneilla sekä lisäämällä paikallista jalostustoimintaa ja osaamista sekä nostamalla tuotannon jalostusastetta. Kaikelle puutavaramalle tulee saada lisää kysyntää. Kasvava ainevirta mahdollistaa siihen liittyvien sivuvirtojen kasvamisen ja kehittämisen. Tiestön ja rautateiden sekä terminaalien kehittäminen on välttämätöntä. Puuraaka-aineen vientiä maakunnan ulkopuolelle jalostettavaksi tapahtuu senkin jälkeen, kun paikallista jalostusta on saatu lisättyä.**

Keskeinen osa biotaloutta Kainuussa ovat myös luontomatkailu ja luontoperustaiset hyvinvointipalvelut. Kainuun metsien ja muun luonnon kestävä aineettoman ja aineellisen hyödyntämisen edellytys on luontoarvojen kunnioittaminen sekä riittävät suojelualueet. **Niitä koskevat tavoitteet on määritelty Kainuun ympäristöohjelmassa. Kainuun metsät ovat valtakunnallisesti merkittävä hiilinielu.** Aktiivinen metsien hoito ja kestävä hakkuut vahvistavat metsien roolia hiilinieluna ja takaavat hiilen sitoutumisen metsiin. **Lisäksi tulee ylläpitää ja tarvittaessa vahvistaa metsätalouden sosiaalista hyväksyttävyyttä eli paikallisia vaikutusmahdollisuuksia metsien käyttöön.**

Hyvinvoiva ja kestävä maatalouselinkeino on perusta biotalouden kehittämiseksi maaseutualueilla. Maatilat ovat merkittäviä ruoan, lähien energian ja hyödynnettävien sivuvirtojen tuottajia sekä puurakentamisen kohteita. Pitää edistää maatiloiden energiaomavaraisuutta lisäämällä biopohjaisten polttoaineiden käyttöä lämmityksessä ja työkoneissa. Maatilat voivat olla myös energiayliomavaraisia, jolloin ne voivat tuottaa biopolttoaineita (liikennemetaani, metsähake) maatilalla ulkopuolelle. Maaseutualueiden yrittämisen edellytysten (esimerkiksi osaamisen ja toimintaympäristön) ja maatiloiden toiminnan jatkuvuuden turvaaminen mahdollistavat biotalouteen liittyvien hajautettujen ratkaisujen ja uusien yritysten aikaansaamisen.

Yleistavoite

Uusiutuvien raaka-aineiden sekä tuotannon sivuvirtojen ja jätteiden jalostus (kiertotalous) Kainuussa lisääntyy, tuotteiden ja palvelujen jalostusaste nousee, tuotannon kannattavuus paranee, vienti kasvaa ja Kainuuseen saadaan lisää teollisia ja palvelualan investointeja. Biotalous saavutetaan vuoteen **2022** mennessä noin 760 milj. euron liikevaihto ja noin 3700 henkilöstömäärä.

Yleistavoitteeseen pyritään seuraavien kehittämistavoitteiden ja strategisten toimenpiteiden kautta

Kehittämistavoitteet

Vuoteen 2021 mennessä yhteisarvoltaan noin miljardin euron teolliset investoinnit biotalouteen

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

Maakuntaohjelma 2018–2021

- Varmistetaan Paltamon biotuotetehtaan **investointi**, Suomussalmen luonnontuotealan kehittämiskeskuksen ja Kuhmon Kantolan puutuoteteollisuusalueen kasvutavoitteiden toteutuminen sekä uusien investointien saaminen Kajaanin Reforsin rannan teollisuusalueelle
- Kainuun vetovoiman monipuolinen kehittäminen investointikohteena
- Yleinen aktiivinen investointien houkuttelu sekä erillisten **investointihankkeiden** ja niihin tarvittavan **rahoituksen varmistaminen**
- Vahvistetaan kuvaa Kainuusta erinomaisena biotalouden yrittäjyys- ja kehittämissympäristönä kansallisen ja kansainvälisen markkinoinnin keinoin

Lisää puun ja metsien kestävää hyödyntämistä

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Kasvatetaan kestävästi Kainuun metsien hakkuumääriä ja lisätään puun jalostusta Kainuussa
- Lisätään metsien käyttöä virkistykseen ja **ekosysteemi**palvelujen tuotantoon
- Lisätään julkisilla hankinnoilla ja kaavaratkaisuilla puun käyttöä (erityisesti puurakentaminen, lähienergia) ja sitoudutaan selvästi nykyistä vahvemmin puun käyttöön julkisessa rakentamisessa ja vahvistetaan puurakentamisen osaamista
- Turvataan metsänhoidon huippuosaaminen Kainuussa
- Otetaan Kainuun metsäenergiavolyymi kokonaisuudessaan käyttöön kestävä kehityksen mukaisesti sekä ilmastovastuullisesti ja korvataan fossiilisia energialähteitä metsäenergialla
- Toimeen pannaan Kainuun metsäohjelma 2016 – 2020

Uusiutuvien raaka-aineiden sekä sivuvirtojen ja jätteiden jalostus Kainuussa lisääntyy

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Hankitaan lisää uusiutuvia luonnonvaroja jalostavia yrityksiä Kainuuseen, erityisesti tutkimuksen kautta kehitettävien uusien tuotteiden jalostukseen ja palvelujen tuottamiseen
- Lisätään tuotannon sivuvirtojen ja jätteiden tuotekehitystä ja tuotantoa, hankitaan uusia yrityksiä sivuvirtojen jalostukseen
- **Vahvistetaan Kainuun biotalouden T&K&I -toimintaa ja koulutusta**

Biotalousliiketoimintaekosysteemit vahvistuvat

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Veturiyritysten ympärille rakennetaan yritysten, T&K&I organisaatioiden ja julkisten toimijoiden yhteistyötä: konseptisuunnittelu, tuotekehitys, markkinointi ja liiketoimintaosaaminen

Kainuun infrastruktuurin kunto ja kattavuus paranevat

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- **Tiestön ja rautateiden sekä terminaalien kehittäminen niin että infrastruktuuri tukee alan kasvua ja optimaalista logistiikkaa sekä varmistaa biotalouden kilpailukykyisen toimintaympäristön Kainuuseen**

Kainuulaisten maatilojen toiminnan kannattavuus paranee ja luonnonvara-alan liiketoiminta Kainuussa kasvaa

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Manner-Suomen maaseudun kehittämis-ohjelman ja Kainuun ELY-keskuksen maaseutu-ohjelman toimeenpano
- Kainuun Marjamasterplanin tavoitteiden edistäminen

Siirtyminen vähähiiliseen, uusiutuviin raaka-aineisiin ja tuotteiden uusiokäyttöön (kiertotalouteen) perustuvaan talouteen

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Uusiutuvan lähienergian käytön lisääminen, uusiutumattoman energian tuonnin vähentäminen
- Biotalouskehittäminen (tuotantoa ilman fossiilisia raaka-aineita)
- Kiertotalouden kehittäminen (erityisesti biotalouden ja kaivosten tuotannon sivuvirtojen hyödyntämiseen uutta yritystoimintaa)
- Energiatohokkuuden kehittäminen (erityisesti julkisten hankintojen ja energiatoimintakokouksien kautta)
- Biopolttoaineiden jalostusta ja käyttöä lisätään Kainuussa
- Biopolttoaineiden jakelupiste- ja sähkön latauspisteverkon rakentaminen Kainuuseen
- Osana liiketoimintaekosysteemejä kehitetään ilman fossiilisia raaka-aineita toimivia tuotantoprosesseja

Kestävästi kasvava kaivannaisala

Kaivannaisalalla on Suomessa suuret kasvun mahdollisuudet. Raaka-aineiden riittävyys on maailmanlaajuinen ongelma. Suomalainen kaivososaaminen nojaa perinteisesti metallin jatkojalostukseen, teknologiateollisuuteen ja laiteosaamiseen. Ensisijaisten raaka-aineiden rinnalle on noussut kasvava tarve kehittää kaivostoiminnan yhteyteen kiertotaloutta eli hyödyntää tuotantoprosesseissa syntyvät jätteet ja sivuvirrat uusien tuotteiden raaka-aineina. Sivuvirtoihin liittyvä tutkimustoiminta tuottaa tuloksia.

Kainuun aluetalouteen lisää työpaikkoja ja liikevaihtoa tuovat ja alueen toimijoiden osaamista vahvistavat kaivosten toimintaan liittyvissä liiketoimintaekosysteemeissä toimivat eri alojen pk-yritykset sekä tutkimus- ja kehittämisorganisaatiot. Tuotantotoiminta tähtää yleensä kansainvälisille markkinoille. Kaivosten alueellinen vaikutus ulottuu laajalle suorien kaivostyöpaikkojen ohi – toimialan palveluyritykset voivat hyödyntää oppimaansa ja ponnistaa kaivososaamisensa myötä maailmalle. Kainuussa kiertotalouteen panostetaan nimenomaan kaivannaistoiminnan ja biotalouden kehittämisen yhteydessä. Kainuun kaivannaisalaa kehitetään yhtäältä mahdollistamalla yksittäisiä kaivosinvestointeja sekä toisaalta kehittämällä koko toimialaa (Kainuun kestävästi kasvava kaivannaisklusteri). Kainuussa tärkeää on myös vauhdittaa uusien ja monimateriaalisten (esim. kivi, puu, metalli ja uudet innovatiiviset materiaalit) ja tuotannon sivuvirtoja hyödyntävien kivituoitekehittämistä ja valmistusta sekä koko alan vientiosaamista.

Maakuntaohjelma 2018–2021

Kainuussa on neljä toimivaa kaivosta. Terrafame edustaa metallimalmikaivostoimintaa (nikkeli). Mondo Minerals, Juuan Dolomiittikalkki ja Tulikivi tuottavat teollisuusmineraaleja (talkki, kalsiitti ja vuolukivi). Terrafame on ylivoimaisesti Kainuun suurin kaivos. Ramboll Finland on syksyllä 2016 suorittanut arvion Terrafamen toiminnan vuotuisista vaikutuksista vuosille 2019–2023 yhtiön toimiessa strategiansa mukaisesti täydellä kapasiteetilla. Odotettavissa on, että Terrafamen tuotannon arvo kerrannaisvaikutuksineen nousee vuositasolla noin 1,1 MRD euroon. Vaikutus Suomen BKT:een on 430 MEUR, josta Kainuussa syntyy 225 MEUR. Terrafamen viennin arvoksi arvioitiin hintaennusteilla noin 380 MEUR vuodessa, joka yli kolminkertaistaa Kainuun viennin. Terrafame työllistää Kainuussa suoraan noin 1500 henkilöä.

Terrafamen toimintojen ylösajon onnistuminen ja jatkuminen ennakoidusti on myöhemmin esitettävien kaivannaisteollisuuden tavoitteiden toteutumisen edellytys. Mikäli kaivoksen toiminta kriisiytyy, se edellyttää myös alan ja laajemmin Kainuun kehittämistavoitteiden uudelleen määrittelyä. Tämän yksittäisen yhtiön dominoiva vaikutus Kainuun aluetalouteen osoittaa yhtiön tärkeyttä, mutta samalla Kainuun resilienssin heikkoutta. Yksittäinen toimija vaikuttaa liian paljon Kainuun aluetalouteen. Kainuun pitää saada lisää talouden vetureita sekä samalla muita isoja ja pieniä työllistäjiä, yrityksiä ja organisaatioita, jotta aluetalous ei heilahda liiaksi yksittäisen toimija käännteiden mukaan.

Toiminnassa olevien kaivosten lisäksi Kainuussa on vuonna 2017 käynnissä kolme kaivoshanketta: Sotkamo Silver Oy, Otanmäki Mine Oy ja Karelia Gold Oy. Näistä Sotkamo Silver Oy on lähimpänä käynnistymistä. Muu kaivannaisala, eli luonnonkiviala, on Kainuussa yhä enimmäkseen mikroyritysten toimintakenttää ja alan tuotteiden jatkojalostus on vähäistä. Kaivannaisalan tutkimusta ja tuotekehitystä tehdään kaivos- ja yrityskehittämisen tarpeisiin Kajaanin ammattikorkeakoulun Kivi- ja kaivannaisalan laboratorioissa sekä Kajaanin yliopistokeskuksen MITYn laboratorioissa. Kainuun kaivosten tarvitsemaa kaivosalan insinöörikoulutusta järjestetään Kajaanin ja Lapin ammattikorkeakoulujen tuloksellisenä ja lisäarvoa tuottavana yhteistyönä. Uusia mahdollisia koulutusalueita kaivosteollisuuden tuotantoketjalle, josta voidaan tehdä koulutuspalveluja myös vientiin.

Yleistavoite

Kainuuseen luodaan kestävästi kasvava kaivannaisklusteri, joka yhdistää alan tutkimuksen, kehittämisen ja innovaatiot sekä yritystoiminnan koordinoituiksi yhteistyöksi ja kehittämistoiminnaksi. Kiertotalouden periaatteiden mukaisesti kaivannaisteollisuuden sivuvirroista kehitetään uusia tuotteita. Alalla sovellettavan huipputeknologian, osaamisen sekä alan palveluiden ja tuotteiden vienti kasvavat. Alan osaavan työvoiman saatavuus varmistetaan. Kaivannaisklusterin henkilöstömäärä kasvaa 15 % (noin 1000 henkilöön) ja liikevaihto 25 % (reiluun 200 miljoonaan euroon) vuoden 2017 tasosta vuoteen 2021 mennessä.

Yleistavoitteeseen pyritään seuraavien kehittämistavoitteiden ja strategisten toimenpiteiden kautta

Kehittämistavoitteet

Kaivosten toiminnan jatkuvuus ja kaivoshankkeiden tuotannon käynnistyminen varmistuvat

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Turvataan aluetaloudellisesti kriittisimpien kaivosten jatkuvuus (erityisesti Terrafame) sekä uusien kaivoshankkeiden käynnistyminen (erityisesti Sotkamo Silver ja Otanmäki Mine)
- Lupaprosessien sujuvuuteen ja sosiaalisen hyväksyntään vaikuttaminen
- Rahoituksen hankinnan tukeminen
- Tarvittavien selvitysten tekeminen

Kaivannaisalasta kansainväliset kriteerit täyttävä kestävä kehityksen teollinen klusteri

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Päivitetään Kainuun kaivannaisteollisuuden kehittämissuunnitelma
- Vahvistetaan Kainuun kaivannaisalan kehityksen kannalta relevanttien yksityisen ja julkisen sektorin toimijoiden yhteistyötä, perustetaan yhteistyön koordinaatioryhmä, joka organisoii Kainuun kaivannaisalasta EU:n klustereiden laatukriteerit täyttävän teollisen klusterin
- Avainteknologioita kehitetään kansainvälisen tason huippu-osaamiseksi ja vientituotteiksi
- Kaivannaisvesien ja -jätteiden hallinnan kehittäminen ja siihen liittyvien monitorointi- tai peli- ja simulaattoriteknologioiden hyödyntäminen
- Tuetaan kaivoshankkeita houkuttelevina investointikohteina
- Vahvistetaan ylimateollista ja kansainvälistä yhteistyötä erityisesti koulutuksessa, tutkimuksessa ja kehittämisessä sekä integroidaan EU:n älykkään erikoistumisen alustoihin

Kainuun kaivosalan tuotannon jalostusarvo nousee

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Voimistetaan alan tuotekehitystä ja tuotteiden jalostusarvoa nostavaa T&K&I -toimintaa
- Kehitetään uusia tuotteita ja yrityksiä sekä uutta liiketoimintaa kaivosteollisuuden sivuvirroista
- Kehitetään alan tuotantomenetelmiä ja -prosesseja ja niiden kehittymistä edistäviä tuotteita (mm. Cleantech-tuotteet)
- Isojen kaivosten ja kaivoshankkeiden toimintaedellytysten tukeminen sekä liiketoiminta-ekosysteemien vahvistaminen niiden ympärille

3.2 Saavutettavuutta uusilla liikkumisratkaisulla ja sähköisillä palveluilla sekä infrastruktuuri-investoinneilla

Maakunnan vetovoimaa voidaan parantaa osaltaan myös kehittämällä saavutettavuutta ja tietoliikenneyhteyksiä; parantamalla fyysistä ja inhimillistä ympäristöä sekä eri ympäristöjen elinvoimaisuutta ja edistämällä laajasti yhteistyötä sekä uudistumiskykyä. Erilaiset lähipalvelut edellyttävät taajamien toimivuuteen panostamista. Kainuulle ominaisia vetovoimatekijöitä ovat maakunnan puhdas luonto, monipuoliset ekosysteemipalvelut sekä hyvin saavutettavissa olevat monipuoliset maaseutu-, vesistö- ja ranta-alueet. Tätä yhdessä kestävä ekologisuuksien ja ekotehokkuuden kanssa, voidaan hyödyntää alueen voimavarana erityisesti pitkällä aikavälillä.

3.2.1 Saavutettavuus

Maakunnan liikennejärjestelmää, logistisia keskuksia, tietoliikenneyhteyksiä ja matkaketjuja kehitetään Kainuun ulkoisen ja sisäisen saavutettavuuden parantamiseksi ja alueen yritysten kilpailukyvyyn vahvistamiseksi sekä eri toimintajärjestelmien tehostamiseksi. Liikennetarvetta hoidetaan joustavilla, uusilla älykkäillä liikkumisratkaisuilla ja sähköisten palvelujen avulla; näin vähennetään liikkumistarvetta ja liikenteen kokonaispäästöjä.

Kainuun saavutettavuus maakunnan ulkopuolelta vaatii keskeisten liikenneyhteyksien kehittämistä: lentoliikenneyhteyksien parantamista ja monipuolistamista; junayhteyksien nopeuttamista ja toimivia matkaketjuja maakunnan sisällä sekä Suomen eri osiin ja Venäjälle; Vartiuksen kansainvälisen raja-aseman kehittämistä sekä sujuvia ja turvallisia tieyhteyksiä Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntakeskuksiin.

Tietoliikenteellisesti hyvä ja elinkeinoelämän toimintaa tehostava ja investoreita kiinnostava asema edellyttää kapasiteetiltaan riittävät tietoliikenteen runkoverkkoyhteydet kaikkiin pääilmansuuntiin (tai niin itä-länsi kuin etelä-pohjoinen -suunnissa).

Sisäisen saavutettavuuden tavoitteena on palvelutaso, joka mahdollistaa arkipäivisin päivittäisen asioinnin palvelukeskuksista maakuntakeskukseen sekä päivittäiset liityntäyhteydet palvelukeskuksista Kajaanin lentoasemalle ja Kainuun rautatieasemille. Kajaanista toimii päivittäiset asiointiliikenneyhteydet tärkeisiin maakunnan ulkopuolisiin keskuksiin kuten Ouluun ja Helsinkiin. Kainuun liikennejärjestelmän kunnosta myös huolehditaan. Tieverkon kattavuudessa ja kunnossapidossa (myös alemman tieverkon osalta) huomioidaan työmatka-, asiointi- ja palveluliikennemäärien ohella elinkeinoelämän ja matkailuliikenteen sekä rajan ylittävän liikenteen tarpeet. Kainuun prikaatin toiminta on Kainuun ja koko maan kannalta merkittävää. Maanpuolustuksen toimintaedellytykset turvataan Kainuuta kehitettäessä.

Raideliikenteen kehittämisessä keskeistä ovat Kainuun logistisen aseman vahvistaminen, tavaraliikenteen tehokkuus ja sujuvuus sekä henkilöliikenteen nopeuttaminen ja palvelutason parantaminen. Maakuntakaavoituksen yhteydessä arvioidaan Kainuun tieluokituksen kehittämistarpeet ja varaudutaan Oulu–Kajaani maantieyhteyden (valtatie 22) kehittämiseen selvittämällä maakuntakaavassa tieyhteyden tarvitsemat liikennekäytävävaraukset.

Kiinteitä tehokkaita verkkoja täydentävät 3G- ja 4G -verkot kattavat lähes koko Kainuun alueen, sisältäen edelleen joitain katvealueita sekä vaihdellen käyttönopeuksiltaan käyttäjämäärän ja erilaisten käyttötapojen mukaisen tietoliikennekuorman mukaisesti. Digitaalisten palvelujen ja niiden käytön lisääntyessä verkkojen kapasiteetilta ja toimintavarmuudelta vaaditaan jatkossa yhä enemmän. Kattavat toimintavarmat tietoliikenneyhteydet ovat jo tällä hetkellä yhteiskuntamme perusinfraa, jonka odotetaan toimivan katkeamattomasti ja joka on perustana myös julkisten palvelujen digitalisoinnille.

Yleistavoite

Kainuuseen pääsee nopeasti ja sujuvasti eri liikennemuodoilla ja alueella on helppo liikkua. Kainuu on tietoliikenteellisesti nopeasti saavutettavissa ja koko maakunnassa on nopeat tietoliikenneyhteydet.

Tähän tavoitteeseen pyritään seuraavien kehittämistavoitteiden ja strategisten toimenpiteiden kautta. Toimenpiteitä täsmennetään Kainuun liikennestrategiassa ja liikennejärjestelmäsuunnitelmassa.

Kehittämistavoitteet

Kainuun sisäinen ja ulkoinen saavutettavuus, saavuttavuuden mielikuva, sekä matka- ja kuljetusketjujen sujuvuus paranevat vahvalla, laajassa yhteistyössä tehtävällä edunajamisella. Kajaanin lentoaseman matkustajamäärä kasvaa (vuoteen 2021 mennessä vähintään 100 000 matkustajaan / vuosi). **Kainuun alueellinen kilpailukyky ja vetovoima vahvistuvat.**

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Parannetaan matkaketjuja sekä julkisen ja yksityisen liikenteen yhteyksiä Kainuuseen
 - Maantieliikenteen sujuvuuden ja turvallisuuden parantaminen alueen valta- ja kantateillä
 - Turvataan ja kehitetään junayhteyksiä Kainuuseen
 - Valtatieverkon selkeyttäminen tienumerointia kehittämällä (vt 6 ja vt 22)
 - Savonradan saaminen valtakunnalliseksi ratahankkeeksi ja Kontiomäki–Joensuu - radan liikenteen kehittäminen
 - **Parannetaan maakuntien välisenä yhteistyönä valtatie 5 vetovoimaa ja näkyvyyttä matkailuliikenteen väylänä sekä VT 5 yleistä sujuvuutta ja turvallisuutta**
 - Oulu–Kajaani ja Kajaani–Iisalmi–Ylivieska -ratayhteyksien välityskyvyn ja toiminnallisuuden parantaminen sekä tarvittavat sähköistystoimenpiteet; Kontiomäki–Suomussalmi radan liikennöintiedellytysten kehittäminen
 - Kajaanin matkakeskuksen toteutumisen edistäminen
- Kainuun sisäisten liikenneyhteyksien kunnon ja palvelutason parantaminen
 - **Vahvistetaan arjen turvallista ja sujuvaa liikkumista Kainuussa**
 - Alemman asteisen tieverkon tarvetta vastaava hoito ja korjaus sekä kehittäminen
 - **Tiestön kehittäminen mahdollistamaan yritystoiminnan tarvitsemat kuljetukset kilpailukykyisesti**
 - **Asiointi- ja liityntäyhteyksien kehittämisessä hyödynnetään uusia toimintamalleja (esim. älyliikenne, muut digitaaliset ratkaisut ja liikkumisen sosiaaliset innovaatiot)**
 - Kajaani–Sotkamo yhteysvälin ja muiden sisäisten liikenneyhteyksien kehittäminen
 - Turvataan ja kehitetään joukkoliikenneyhteydet, matkaketjut ja **lakisääteiset henkilökuljetukset** koko Kainuussa
 - **Parannetaan kävellen ja pyöräillen liikkumisen mahdollisuuksia sekä näin liikkuen saavutettavissa olevien palvelujen tarjontaa erityisesti kuntakeskuksissa ja matkailualueilla**

- Kajaanin lentoyhteyksien parantaminen
 - Tehdään yhteistyötä lento-operaattoreiden, FinAvian, Team Finlandin ja muiden toimijoiden kanssa vuoro- ja charter-yhteyksien sekä lentoaseman incoming-palvelujen kehittämiseksi
 - Kansainvälisen matkailun kehittäminen
 - **Kajaanin lentoaseman ja lentoyhteyksien kehittäminen matkailun ja yritystoiminnan kasvua ja kansainvälistymistä tukeviksi Kainuun vetovoimatekijöiksi**
 - **Liityntäyhteyksiä ja matkaketjuja kehitetään lentomatrustajia palveleviksi toimiviksi kokonaisuuksiksi**
- **Itä- ja länsisuuntaisten kansainvälisten liikenneyhteyksien kehittäminen sekä muiden Kainuun kannalta strategisten valtakunnallisten ja kansainvälisten yhteyskäytävien edistäminen**
 - Osallistuminen ja vaikuttaminen kansainväliseen ja ylimaakunnalliseen kehittämissyhteistyöhön
 - Rajajylitysliikenteen ja Venäjän yhteyksien parantaminen (Vartius, Kontiomäki-Niirala, Kouvola-Aasia)
 - **Valtakunnallisten ja kansainvälisten yhteyskäytävien tarpeet huomioidaan Kainuun sisäisen infrastruktuurin ja liikenneyhteyksien kehittämisessä**

Kainuun tietoliikenteellinen saavutettavuus ja nopeiden yhteyksien alueellinen kattavuus toteutuvat

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Tietoliikenteellisesti hyvän aseman ja toimintavarmojen tehokkaiden ja kattavien sisäisten sekä ulkoisten tietoliikenneyhteyksien varmistaminen
- Huippunopeiden kansainvälisten ja kapasiteetiltaan riittävien tietoliikenteen runkoverkkoyhteyksien rakentaminen

3.2.2 Elinkeinoja tukeva kestävä aluerakenne, ilmastovastuullisuus ja toimivat palvelut

Kainuussa tuetaan ihmisten vapautta valita asuinpaikakseen erilaisia vetovoimaisia asuinympäristöjä haja-asutusalueilta maaseudulta sekä taajamista. Samoin elinkeinoelämän käyttöön tarjotaan niiden kulloiseenkin tarkoitukseen parhaiten soveltuvia alueita. Elinkeinoelämän edellytykset yhteen sovitetaan (moninaiskäytön periaatteen mukaisesti) muiden toimintojen kanssa tarkoituksenmukaisella tavalla. Olemassa olevaa perusinfrastruktuuria pyritään hyödyntämään ja tehostamaan nykyistä paremmin.

Maakuntakaavassa osoitettavilla aluevarauksilla mahdollistetaan ja edistetään hyvää ympäristöä, luonnon monimuotoisuutta ja kestävää luonnonvarojen käyttöä osoittamalla riittävät ja tarkoituksen mukaiset aluevaraukset mm. kulttuuriympäristön vaalimiseen, turvetuotantoon, maa- ja kalliokiviainesten ottoon ja matkailun tarpeisiin. Kaivostoiminnalle tarpeellisia aluevarauksia osoitetaan toteutumassa olevien hankkeiden perusteella. Tuulivoimatuotanto ohjataan siihen parhaiten soveltuville alueille. Puolustusvoimien toiminta ja maanpuolustuksen tarpeet turvataan osoittamalla

Maakuntaohjelma 2018–2021

tarvittavat erityisalueet. Maakuntakaavassa osoitettavat aluevaraukset sovitetaan yhteen mahdollisten muiden maankäyttötarpeiden kanssa.

Yleistavoite

Kainuun energiatehokkuutta, uusiutuvien paikallisten raaka-aineiden käyttöä ja omavaraisuutta kasvatetaan. Kainuusta tulee ilmastonmuutoksen hillinnässä ja siihen sopeutumisessa edelläkävijä maakunta. Saavutetaan toimiva ja tehokas yhdyskunta- ja aluerakenne, joka on myös monipuolisesti vetovoimainen asumisen, vapaa-ajanasumisen ja elinkeinojen sijoituspaikka. Saavutetaan korkeatasoiset toiminta- sekä tietojärjestelmät, joista yritykset, yhteisöt, asukkaat ja matkailijat saavat hyvää palvelua ja ajantasaisen tiedon nopeasti. Aikaan saadaan Kainuun maaseutualueille toimiva ja kattava palvelukeskusten verkosto.

Näihin tavoitteisiin pyritään seuraavien kehittämistavoitteiden ja strategisten toimenpiteiden kautta

Kainuun luonnon monimuotoisuus ja ympäristön hyvä tila säilyvät, uusiutuvan energian osuus energiankulutuksesta nousee lähelle 80 %, ilmastonmuutoksen hillinnässä ja siihen sopeutumisessa saavutetaan edelläkävijyys

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Energiatehokkuus, vähähiilisyys ja kestävä raaka-ainevarojen hyödyntäminen
- Vahvistetaan energia- ja ympäristöosaamista
- Päivitetään Kainuun ilmastostrategia ja ympäristöohjelma ja sitoudutaan niiden tavoitteiden toteuttamiseen
- Lisätään puurakentamista sekä pitkäikäisten puutuotteiden kehittämistä (T&K&I -toimintaa), tuotantoa ja käyttöä
- Lisätään innovaatioita ja tuotantoa, jotka auttavat muuttamaan kehitystä kestävämmäksi väestökeskittymissä, esim. puurakentaminen ja puutuoteteollisuus, uusiutuva energia, clean tech -innovaatiot tai raideliikenteen ajoneuvot

Kainuussa on tarjolla useita viihtyisiä ja toimivia asumisvaihtoehtoja ja Kainuun vetovoimaisuus elinkeinojen sijoittumispaikkana vahvistuu

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Olemassa olevien rakenteiden kestävä, kustannustehokas käyttö sekä Kainuun erilaisten asumisen- ja yritysten sijoittumisvaihtoehtojen monipuolinen hyödyntäminen
- Paikallisten tarpeiden ja olosuhteiden ymmärtäminen rakentamisen ohjauksessa (joustavuus)
- Valmistuu ajantasaisia, kysyntää vastaavia, ennakoivampia ja mahdollistavia kaavoja (erityisesti yleiskaavoja)
- Maankäytön suunnittelun osaamisen ja voimavarat turvataan (esim. aluearkkitehti tai muu yhteistyö)

- Kehitetään kestäväää alue- ja yhdyskuntarakennetta uuden tyyppisellä suunnittelulla (esim. masterplanit sekä kunta- ja kaupunkikeskustojen, taajamien ja maaseutualueiden innovatiivinen kehittäminen)
- Kajaani-Sotkamo kehityskäytävää vahvistetaan maakunnan kasvuvyöhykkeenä

Tehokkaat ja tarkoituksenmukaiset tietoliikenneyhteydet

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Paikasta riippumattomien palvelu-, työ-, koulutustoimintojen ja niihin perustuvan yritys- ja palvelutoiminnan kehittäminen
- Huippunopeiden kansainvälisten ja kapasiteetiltaan riittävien tietoliikenteen runkoverkkoyhteyksien rakentaminen

3.3 Tavoitehakuista alueellista yhteistyötä

3.3.1 Kansainvälistyminen

Kainuun kansainvälisen yhteistyön pääsuuntia ovat Venäjä-yhteistyö ja erityisesti Euregio Karelia -yhteistyö, EU:n alueiden kanssa tehtävä yhteistyö sekä Barentsin euro-arktisen alueen yhteistyö. Nousevana yhteistyösuuntana nähdään Aasia, varsinkin Kiinan matkailupotentiaalin hyödyntäminen ja matkailuvirtojen houkuttelemine alueelle. Erityisen tärkeää on saada ulkomaisia investointeja maakuntaan.

Pohjoista alueellista yhteistyötä määrittävät pohjoisen, harvaan asutun alueen (NSPA) ja Barentsin alueyhteistyön strategiat, joissa Kainuu on monella tasolla aktiivinen toimija. Kainuu on tiiviisti mukana Itä- ja Pohjois-Suomi yhteistyössä, jonka keskeisiä toimintamuotoja ovat EU:n rakennerahasto-ohjelmat, raja-alueohjelmat (CBC-ohjelmat), Itä- ja Pohjois-Suomen yhteiset kehittämisen teemat ja hankkeet sekä Itä- ja Pohjois-Suomen yhteinen EU-toimisto.

Venäjä lähialueen merkitys on Kainuulle suuri niin kulttuurisesti, sosiaalisesti kuin taloudellisesti. Venäjän WTO -jäsenyys tuo tiettyä ennustettavuutta ja vakautta yritys yhteistyöhön sekä kaupalliseen toimintaan itärajan yli. Pitkät yhteistyösuhteet Kainuun ja Karjalan Tasavallan välillä ovat lisänneet molemminpuolista tunnettavuutta ja luoneet pohjaa vakaalle rajan ylittävälle yhteistyölle. Aktiivisella Venäjä-yhteistyöllä Euregio Karelia -yhteistyön ja CBC-ohjelmien rahoituksen kautta maakunnan aluetalouteen saadaan uutta kasvua ja liiketoimintaa (ks. Kainuun Venäjä -strategia 2020).

Suurena haasteena ja kehittämistarpeena on itä-länsi -suuntaisen liikenneverkon ja -yhteyksien parantaminen koko Barentsin alueen läpi Pohjois-Ruotsista Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun läpi Venäjälle ja sieltä edelleen Kiinaan. Tämä pohjoinen itä-länsi -liikenneväylä yhdistäisi Euroopan pohjoiset alueet Kaukoitään ja avaisi Kainuulle merkittävän aseman kansainvälisenä logistisena keskuksena.

Yleistavoite

Kansainvälistämisellä vauhditetaan Kainuun aluetalouden kestäväää kasvua sekä osaltaan turvataan osaavan työvoiman saantia ulkomailta tulevan työvoiman avulla.

Yleistavoitteeseen pyritään seuraavien kehittämistavoitteiden ja strategisten toimenpiteillä, joita konkretisoidaan Kainuun kansainvälisen toiminnan erityisohjelmilla.

Kehittämistavoitteet

Kainuun kansainvälinen tunnettuus lisääntyy, kansainvälisen kehittämisrahoituksen sekä investointien saaminen maakuntaan lisääntyvät

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Kansainväliseen toimintaan liittyvä tiedotus, verkostoituminen ja Kainuun markkinointi
- Suorien kansainvälisten investointien (FDI) hankkiminen Kainuuseen
- Aktiivinen kansainvälinen T&K&I -yhteistyö

Työperäinen maahanmuutto lisääntyy sekä vieraiden kielten ja kulttuurien osaaminen sekä monikulttuurisuus vahvistuvat

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Aktiivinen (työperäisen) maahanmuuton edistäminen
- Maahanmuuttajien integroinnin ja kotouttamisen vauhdittaminen
- Vieraiden kielten ja kulttuurien koulutuksen ja asiantuntijuuden vahvistaminen

Kainuulaisten yritysten vienti ulkomaille lisääntyy ja kansainvälisesti toimivien yritysten määrä Kainuussa kasvaa

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Painotetaan yritysten kehittämisessä kansainvälistymistä ja viennin kasvattamista
- Vahvistetaan yritysten kv -liiketoimintaosaamista ja kv -asiakkuuksien hallintaa
- Tehostetaan kv -opiskelijoiden integrointia Kainuulaisiin yrityksiin

3.3.2 Maakuntaitsehallinto Kainuussa

Sote- ja maakuntaudistuksessa perustetaan uudet maakunnat, uudistetaan sosiaali- ja terveydenhuollon rakenne, palvelut ja rahoitus sekä siirretään maakunnille uusia tehtäviä. Uudistuksen on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2020 alkaen. Suurin muutos on jako kolmeen hallinnon tasoon, joilla on demokraattinen ohjaus. Jatkossa Suomen julkinen hallinto järjestetään kolmella tasolla, jotka ovat valtio, maakunta ja kunta. Jatkossa nykyiset 18 maakuntaa, mkl. Kainuu, järjestävät kaikki alueensa sosiaali- ja terveyspalvelut sekä ottavat tehtäviä ELY-keskuksista, TE-toimistoista, aluehallintovirastoista, maakuntien liitoista ja muista kuntayhtymistä sekä kunnista. (<http://alueuudistus.fi/uudistuksen-yleisesittely>)

Uudistuksella tavoitellaan kokomaassa ihmisille nykyistä yhdenvertaisempia palveluja, vähennetään hyvinvointi- ja terveyseroja sekä hillitään kustannusten kasvua. Peruspalveluja vahvistetaan ja digitaalisia palveluja hyödynnetään paremmin. Valtio vastaa ensisijaisesti tulevien maakuntien

Maakuntaohjelma 2018–2021

rahoituksesta. Sosiaali- ja terveydenhuollon monikanavainen rahoitus yksinkertaistetaan ja ihmisten valinnanvapautta palveluissa lisätään. Sipilän hallituksen 10 miljardin euron säästötavoitteesta noin 3 miljardia euroa on tarkoitus saada sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksista vuoteen 2029 mennessä. Kolmen miljardin euron säästötavoitteen saavuttaminen edellyttää, että menot saavat jatkossa kasvaa vain 0,9 prosenttia vuodessa, kun nyt ne kasvavat 2,4 prosenttia vuosittain. (<http://alueuudistus.fi/uudistuksen-yleisesittely>)

Kainuun maakuntahallinnon vaikuttavuus ja tuloksellisuus tulee perustumaan toisaalta maakunnan järjestämistä vastuulla olevien palvelujen tuotannon kustannustehokkuuden paranemiseen ja toisaalta maakunnan elinvoiman (aluetalouden) vahvistamiseen, jolloin palveluilla ja kehittämistoiminnalla on riittävät taloudelliset resurssit ja liikkumavara.

Yleistavoite

Kainuu toteuttaa maakuntahallintoa aktiivisesti, oma-aloitteisesti ja kainutlaatuisesti edelläkävijänä. Palvelujen laatu ja saavutettavuus paranevat ja Kainuun elinvoimaisuus vahvistuu.

Yleistavoitteeseen pyritään seuraavien kehittämistavoitteiden ja strategisten toimenpiteiden kautta, jotka tarkemmin asetetaan tulevan maakunnan maakuntastrategiassa ja palvelujen järjestämissuunnitelmissa.

Kehittämistavoite

Kainuu on maakuntahallinnon rohkea edelläkävijä ja toteuttaa SOTE- ja maakuntauudistuksen tuloksellisella yhteistyöllä

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Kehitetään maakuntahallinnosta vahva **SOTE, aluekehitys-, kasvupalvelujen** järjestäjä, joka suunnittelee maakunnan palvelujen tuotannon asiakastarpeiden mukaisesti ja kustannustehokkaasti sekä **toteuttaa työllisyys- ja yrityspalvelut maakuntaohjelman painotusten mukaisesti**
- Toteutetaan vaikuttavaa edunvalvontaa yhteistyössä kuntien kanssa hyödyntäen neuvotteluyhteydet keskushallintoon (valtion ja maakuntien uusi suhde)
- Maakuntaohjelmaa käytetään perustana maakunnan ja valtion neuvottelumenettelyssä ja EU-rahoitteisten ohjelmien valmistelussa
- Maakunnan elinvoiman vahvistamisessa tehdään vaikuttavaa yhteistyötä alueen kehittäjäkumppaneiden (yksityisen, julkisen sekä 3. ja 4. sektorin toimijat) **kanssa aluekehitysviranomaisten asiantuntemusta hyödyntäen**
- Toteutetaan palvelujen uudistus osallistavasti asiakkaat mukaan ottaen
- Huomioidaan uudistuksessa tasapuolisesti koko maakunnan edut ja palvelujen saavutettavuus koko Kainuussa

- Vahvistetaan uudistuksessa kansalaisjärjestöjen roolia toimia aktiivisesti kansalaistoiminnan tukiverkostona, työllistäjinä ja palvelujen tuottajina
- Varaudutaan uudistuksen myötä tulevaan huomattavaan palveluliiketoiminnan kasvuun
- Osana SOTE-uudistusta vahvistetaan SOTE-sektoriin liittyvää TKI-toimintaa
- Varmistetaan maakuntauudistuksen kautta Kainuulle omassa päätösvallassa olevat riittävät rahoitusinstrumentit ja resurssit älykkään erikoistumisen T&K&I -toiminnan tukemiseen mm. varmistetaan Kainuun tulevaisuusrahaston toiminta
- Kainuun mielikuvatutkimuksen tulokset huomioidaan uuden maakunnan ja maakuntastrategian rakentamisessa
- Yrittäjyyden kehittämisessä tiivistetään oppilaitosten, yrittäjyyden kehittäjäorganisaatioiden sekä uuden maakunnan kasvupalvelutoimintojen välistä yhteistyötä

Tulevassa maakuntahallinnossa varmistuu Kainuun vahva ja mahdollisimman itsenäinen asema liikennejärjestelmän suunnittelussa ja päätöksenteossa.

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Liikennejärjestelmän asiantuntemusta vahvistetaan ja yhteistyötä maakunnan sisällä ja sen rajojen yli tehostetaan.
- Kainuun tarpeet sekä olosuhteet huomioidaan kansallisessa liikennesuunnittelussa ja päätöksenteossa
- Suunnittelu yhteistyö kumppanuusalueiden kanssa vahvistuu
- Edunvalvontaa maakunnan sisällä ja ulkopuolella tehostetaan osana maakunnan omaa toimintaa.

3.4 Hyvinvoinnin vahvistaminen

Ihmisten henkisellä, sosiaalisella ja fyysisellä hyvinvoinnilla on laajoja vaikutuksia paikalliseen yhteisöön ja koko yhteiskuntaan. Hyvinvoinnin vahvistuminen parantaa yksilön mahdollisuuksia pitää huolta läheisistä ja ympäristöstä sekä vaikuttaa myönteisesti alueensa vireyteen.

Työllisyysasteen kohottaminen, toimeentulon parantaminen sekä monipuolisen osaamisen ja elinikäisen oppimisen vahvistaminen lisäävät hyvinvointia. Työelämän laadun kehittäminen kohdistuu työturvallisuuteen, -hyvinvointiin, työssä jaksamiseen, työhön sitoutumiseen sekä erityisesti nuorten työelämävalmiuksien vahvistamiseen. Kainuu tarvitsee elinvoimaisuutensa vahvistamiseen uusia asukkaita sekä kotimaasta että ulkomailta. Aktiivinen työperäinen maahanmuuttopolitiikka ja monikulttuurisuuden vahvistaminen muodostuvat keskeiseksi osaksi Kainuun kehittämistä. Toimivat ja helposti saavutettavissa olevat kulttuuri- ja liikuntapalvelut sekä luonnossa liikkumisen mahdollisuudet parantavat hyvinvointia ja ovat myös merkittäviä Kainuun vetovoimatekijöitä. Sukupuolten välisen tasa-arvon sekä kansalaisten yhdenvertaisuuden vahvistaminen ja ylläpito edistävät erityisesti heikommassa asemassa olevien ryhmien hyvinvointia ja mahdollisuuksien tasa-arvoa, mitkä ovat tärkeitä ulottuvuuksia tiellä kohti sosiaalista kestävyttä.

Maakuntaohjelma 2018–2021

Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen on yksilöiden ja yhteiskunnan tehtävä, jossa tarvitaan laaja-alaista moniammatillista ja monitoimijasta yhteistyötä. Se on osa tulevien maakuntien järjestämistehtävää. Tärkeimpiä yhteistyökumppaneita ovat kunnat, järjestöt, seurakunnat ja yritykset. Maakuntien hyvinvoinnin ja terveydenedistämisen tehtävät määrittyvät tulevaisuudessa maakuntalaissa sekä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaissa.

Sosiaali- ja terveydenhoitopalvelut järjestetään Kainuussa maakunnan laajuisesti. Tulevaan palvelumalliin kuuluu etäpalvelujen lisääminen, mm. terveyttä edistävässä ja sairauksia ennalta ehkäisevässä toiminnassa. Teknologiaa ja etäyhteyksiä hyödynnetään myös palvelujen tuotannossa yhä enemmän. Kotona mahdollisimman pitkään ja omatoimisesti asumisen tavoite edellyttää mittavia muutoksia palvelujen, asuntojen ja rakennetun ympäristön esteettömyyteen. Palvelujen tulee olla saavutettavissa ja niitä tulee olla riittävästi palvelutarpeeseen nähden. Kansalaisten terveys- ja hyvinvointieroja vähentämällä sekä vaikuttamalla eriarvoisuuden taustalla oleviin rakenteellisiin syihin (esim. koulutus- ja osaamistasoon, työllisyyteen, työssä jaksamiseen, tulotasoon ja toimeentuloturvaan) voidaan parhaiten lisätä kansalaisten hyvinvointia.

Tuleva maakunta järjestäjänä vastaa vuodesta 2020 lähtien siitä, että palvelut ovat kattavasti saavutettavissa koko Kainuussa. Väestön ikääntyminen, kotona mahdollisimman pitkään asumisen vaade sekä vapaa-ajan asumisen kehitys avaavat mahdollisuuksia monenlaiselle yrittäjyydelle, myös kolmannen sektorin toimijoille.

Paikallista aloitteellisuutta ja asukkaiden aktiivisuutta tuetaan ja luodaan mahdollisuuksia vaikuttamaan oman elinympäristönsä kehittämiseen järjestöjen ja edustuksellisten instituutioiden kautta sekä suoraan ilman niitä. Viime mainittu neljännen sektorin vaikuttaminen on merkittävä yhteiskunnallisen suunnittelun resurssi sekä digitalisaation ja sosiaalisen median vauhdittamana voimistuva kansalaisten osallistumisen tapa.

Yleistavoite

Kainuu saavuttaa hyvinvointia mittaavilla mittareilla arvioituna asukkaidensa hyvinvoinnissa, terveydessä, yhteisöllisyydessä, osallisuudessa, työllisyysasteessa sekä toimeentulossa koko maan keskiarvotason ja säilyttää etumatkansa muuttujissa, joissa on muita edellä.

Yleistavoitteeseen pyritään seuraavien kehittämistavoitteilla ja strategisilla toimenpiteillä, jotka asetetaan tarkemmin maakunnan palvelulupauksen ja järjestämissuunnitelman valmistelussa.

Kehittämistavoitteet

Kainuulaisten terveys, hyvinvointi ja toimintakyky kohenevat sekä väestöryhmien ja sukupuolten väliset terveyserot ja eriarvoisuus vähenevät alueen sisällä ja koko maahan verrattuna

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

Maakuntaohjelma 2018–2021

- Terveyttä edistetään ja paneudutaan terveyserojen ja pahoinvoinnin syihin ja vahvistetaan terveyden tasa-arvoa kuntien, järjestöjen sekä yritysten yhteistyönä
- Kainuulaisia kannustetaan hyvinvointia edistäviin valintoihin, liikuntaan ja terveellisiin elintapoihin sekä parannetaan liikuntapalvelujen saavutettavuutta ja laatua
- Integroidaan liikunta entistä tiiviimmäksi osaksi kaikkien Kainuun koulujen ja päiväkotien opetussuunnitelmia ja päivittäistä toimintaa
- Kuntien hyvinvointisuunnitelmat ja -kertomukset otetaan alueellista hyvinvointisuunnitelmaa ja maakunnallista hyvinvointityötä suuntaaviksi työkaluiksi.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut järjestetään asiakkaille perustuen palvelutarpeen arviointiin, ennakointiin ja palveluohjaukseen (toimintamalli).
- Digitalisaatiota, palvelumuotoilua ja liikkuvia palveluja hyödyntäen turvataan asiointin sujutus ja palvelujen saavutettavuus, laadukkuus ja asiakaslähtöisyys
- Kehitetään terveyttä edistävää ohjausta ja neuvontaa, varhaisen tuen ja puuttumisen toimintamalleja, ennaltaehkäiseviä palveluja sekä
- Vahvistetaan maakunnallisen päätöksenteon ja ohjelmien vaikutusten ennakointi- ja arviointimenetelmien käyttöä, kuten Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten (IVA), sukupuolivaikutusten (SUVA), maaseutuvaikutusten (MVA) sekä yritysvaikutusten arviointi
- Toteutetaan kohdennettuja ja erityisiä toimia naisten ja miesten hyvinvoinnin ja sukupuolten välisen tasa-arvon sekä nuorten hyvinvoinnin vahvistamiseen
- Kehitetään ja otetaan käyttöön luontoon (green care -palvelut) ja kulttuuriin perustuvia terveys- ja hyvinvointipalveluja

Kokonaisvaltainen kehittämisote ja toimivat kumppanuudet terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi vahvistuvat

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Palvelujen yhteiskehittämisen vahvistaminen
- Sektorirajat ylittävän yhteistyön lisääminen ja tiivistäminen
- Luodaan toimivat kumppanuusmallit ja -käytännöt

Työllisyysaste nousee kaikissa työikäisten ikäluokissa

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Pitkäaikaistyöttömyyden vähentäminen monialaisella ja -ammattillisella yhteistyöllä maakunnan ja kuntien kesken sekä tähän liittyvän osaamisen kehittäminen
- Kehitetään välityömarkkinoita työttömyyden ja avointen työmarkkinoiden välille henkilöille, joiden valmiudet eivät vastaa avointen työmarkkinoiden vaatimuksia, ponnahduslaudaksi kohti avoimia työmarkkinoita
- Vahvistetaan osatyökykyisten työ- ja toimintakykyä ja työssä pysymistä (toimintamallien kehittäminen)

Maakuntaohjelma 2018–2021

- Tunnistetaan työkyvyttömät työnhakijat ja ohjataan heidät tarkoituksenmukaisten palveluiden ja etuuksien piiriin.
- Rakennetaan nuorille yksilöllisiä työllistymispolkuja (kainuulainen nuorisotakuu), vahvistetaan nuorten työelämävalmiuksia, opinto-ohjausta, yrittäjyyskasvatusta sekä oppisopimuskoulutusta
- Edistetään koulutuksesta valmistuneiden nopeaa työllistymistä (valmistumisen jälkeisen 1. työpaikan löytymisen nivelvaihe)
- Kehitetään toimintamalleja, joilla yrityksille tehdään työllistämisen kynnys matalaksi

Kainuulaiset jaksavat työssä nykyistä pidempään

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Työn ja perhe-elämän yhteensovittamisen helpottaminen erilaisia tukimalleja käyttäen
- Työelämän laadun kehittäminen ja uudenlaisten toimintatapojen rohkea käyttöönotto
- Edistetään työhyvinvoinnin ja työsuojelun huomioimista osana jokapäiväistä työelämää.
- Lisätään työssä jaksamista ja työssä viihtymistä sekä työelämän houkuttelevuutta

Monikulttuurisuus ja maahanmuuttajien kotoutuminen vahvistuvat

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Vahvistetaan kotouttamisprosessin nopeutta, suunnitelmallisuutta sekä ”kotouttamisosaamista” sekä kotouttamis- ja integrointiohjelmien (Kainuun kuntien yhteinen kotouttamisohjelma 2014–2017; Kainuun maahanmuuttotyön linjaukset 2012–2015) tavoitteiden toteutusta
- Laaditaan uusi Kainuun työperäisen maakuntaan muuton ohjelma
- Tuetaan toimia, joilla vähennetään ennakkoluuloja sekä lisätään maahanmuuttajien ja kantaväestön vuorovaikutusta ja keskinäistä suvaitsevaisuutta

Kainuu on turvallinen ja kainuulaisten turvallisuuden tunne vahvistuu

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Laaditaan ja toteutetaan laajalla yhteistyöllä maakunnan turvallisuus- ja varautumissuunnitelma
- Varmistetaan turvallisuuden kannalta riittävä taso seuraavissa prosesseissa: peruspalvelujen saatavuus ja saavutettavuus, kyberturvallisuus, viestintä sekä onnettomuuksien ennaltaehkäisy
- Edistetään turvallisten lähiyhteisöjen syntymistä ja vahvistumista eri ikä- ja sosiaaliryhmissä

Kainuulaisten yhteisöllisyys ja osallisuus sekä osallistumisaktiivisuus ja -vaikuttavuus yhteiskunnallisessa suunnittelussa ja päätöksenteossa vahvistuvat

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Tuetaan kansalaisten yhteistä tekemistä ja järjestöjen toimintaedellytyksiä
- Kehitetään uusia kansalaisia (3. ja 4. sektori) mukaan ottavia menettelytapoja sekä viestintää ja vuoropuhelua poliittisen päätöksenteon ja kansalaisten välillä sekä kansalaispalautteen huomioimista yhteiskunnallisessa suunnittelussa ja päätöksenteossa (esim. asukas/asiakasraadit tai aluelautakunnat)
- Tuetaan kansalaisten, etenkin nuorten, aktiivista osallistumista ja kansalaisuutta

3.5 Positiivinen maakuntakuva

Positiivinen maakuntakuva tukee aluekehityksessä myönteisen kierteen aikaansaantia. Kainuun kehittämisessä ja markkinoinnissa korostetaan vahvuuksia, mahdollisuuksia ja onnistumisia eli vetovoimaisia työmarkkinoita, kasvuyrityksiä, kansainvälistymistä, elinvoimaa ja osaamista sekä hyvää elinympäristöä.

Kainuun poikkeuksellisen vahvan maakuntaidentiteetin pohjalle rakentuva, uudistuva ja alueen asukkaiden ja toimijoiden omakseen kokema maakuntakuva tukee sekä kainuulaisten itsetuntoa että alueen vetovoimaa. Maakuntaohjelman toteuttaminen eri toimialoilla luo edellytykset positiiviselle Kainuu-kuvalle, jonka vahvistaminen ja kehittäminen vaativat sekä hyviä tekoja että osuvaa viestintää. Maakuntaohjelman 2014–2017 väliarvioinnin mukaan maineen rakentaminen ja uudistaminen on onnistunut Kainuussa viime vuosina hyvin (MDI 2016).

Kainuun maakuntakuvatutkimuksen 2017 mukaan Kainuun ehdoton mielikuvavaltti on luonto ja Kainuu kiinnostavat erityisesti matkailualueena. Kainuusta piirtyy myönteinen kuva, mutta se on harmillisen heikosti tunnettu. Mielikuvatutkimuksen perusteella Kainuun innovatiivisuus ja osaamiskärjet eivät riittävästi näy. Sen sijaan erityisen kannustava on tutkimuksen tulos – mitä paremmin Kainuun tuntee, sitä myönteisempi kuva alueesta on. Samanaikaisesti työttömyys on Kainuussa laskenut vauhdikkaimmin koko maassa ja on historiallisen alhaisella tasolla. Lähtökohdat uusien asukkaiden saamiseen ovat hyvät. Kainuussa on töitä ja pulaa tekijöistä. Elämisen laatu ja asumisviihtyisyys ovat huippuluokkaa. Kainuulaiset kokevat itsensä onnellisiksi. Positiivinen viesti ja Kainuu ylipäätään pitää saada laajemmin näkyviin. Siinä on vetovoimaisen maakuntakuvan kehittämisen ydin. Mielikuvaan Kainuusta ovat vaikuttaneet eniten omakohtaiset kokemukset, joita luovat ennen kaikkea matkailu ja vierailut alueella. Näin matkailupalveluita kehittämällä ja matkailijamääriä lisäämällä vahvistetaan Kainuun palvelutarjontaa ja vetovoimaa sekä laajennetaan positiivista viestiä Kainuusta. Olennaista on lisätä tietoisuutta Kainuun tarjoamista mahdollisuuksista, osaamisesta ja innovatiivisuudesta vahvuuksia, onnistumisia ja menestystarinoita esille tuomalla.

Yleistavoite

Kainuun positiivinen maakuntakuva ja vetovoima vahvistuvat ja tuovat lisää asukkaita, matkailijoita ja investointeja Kainuuseen

Tähän tavoitteeseen pyritään seuraavien kehittämistavoitteiden ja strategisten toimenpiteiden kautta.

Kehittämistavoitteet

Positiivisen maakuntakuvan näkyvyys ja tietoisuus Kainuun tarjoamista mahdollisuuksista lisääntyvät

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- **Maakuntakuvan kirkastamisella ja Kainuun maineyöllä** uudistetaan ja parannetaan Kainuun mainetta ja tiedotetaan työ- ja yrittäjyyden sekä investointien mahdollisuuksista sekä korkeasta elämisen laadusta ja luonnosta Kainuussa
- Tuodaan esille Kainuun vahvaa osaamista, innovatiivisuutta sekä rohkeutta kokeilla uutta
- Hyödynnetään sosiaalista mediaa ja kehitetään uusia keinoja saada työkäisiä Suomesta ja ulkomailta muuttamaan Kainuuseen sekä pidetään aktiivisesti yhteyttä Kainuusta muualle muuttaneisiin (erityisesti muualle opiskelemaan lähteneisiin nuoriin) ja tiedotetaan Kainuun mahdollisuuksista
- Vahvistetaan kainuulaisten positiivista kuvaa omasta maakunnasta sekä myönteisten viestien välittämistä Kainuusta yleisenä toimintatapana
- Kansallisessa ja kansainvälisessä markkinoinnissa ja tiedotuksessa Kainuun vahvuudet ja onnistumiset tuodaan esille luovasti ja kohdennetusti perinteistä ja sosiaalista mediaa hyödyntäen
- Lisätään kainutlaatuisuuden* esille tuontia. Se tarkoittaa mm. edelläkävijyyttä Kainuun uudistamisessa sekä vahvuuksien rohkeaa, innovatiivista ja kestävää hyödyntämistä

** Kainutlaatuisuudella tarkoitetaan kainuulaista laatua – kainuulaisia sisäisiä vahvuuksia, omanlaista ja omintakeista tyyliä, kulttuuriperintöä ja osaamista; kainutlaatuisuudelle viitataan myös tavaramerkkiin – ”Kainut”, joka tarkoittaa edelläkävijän sauvaa.*

Kainuun vetovoimaisuus monipuolistuu ja voimistuu

Tavoitteen strategiset toimenpiteet 2018–2021

- Tuetaan luontaisiin vahvuuksiin (esim. luontoon tai liikunta- ja virkistysmahdollisuuksiin) perustuvien palvelujen, tapahtumien, tuotteiden ja sisältöjen kehittämistä
- Kehitetään koulutustarjontaa Kainuussa (yliopisto- ja korkeakoulutus sekä toinen aste)
- Erikoistutaan eri sektoreilla rohkeasti ja näkyvästi kasvualojen koulutukseen (opiskelijoille voidaan tarjota valmistumisen jälkeen alan töitä Kainuussa)
- Kehitetään lisää vetovoimaisia työ- ja opiskelupaikkoja sekä työuralla etenemisen mahdollisuuksia ja opintopolkuja Kainuuseen
- Asuinympäristöjen viihtyisyyden ja vetovoiman sekä matkailuelinkeinon ja matkailukohteiden kestävä kehittäminen ja aktiivinen markkinointi
- Kehitetään Kainuun vetovoimaa lasten, nuorten ja lapsiperheiden asuinpaikkana (lapsi- ja nuorisoystävällinen Kainuu)

4 SANOISTA TEKOIHIN - OHJELMAN TOTEUTTAMINEN

Kainuu-ohjelma tähtää vuoteen 2035 ulottuvalle aikavälillä merkittäviin uudistuksiin sekä hyvinvoinnin, elinvoimaisuuden ja kestäväen kehityksen vahvistamiseen Kainuussa. Kainuu-ohjelman ja erityisesti siihen sisältyvän maakuntaohjelman (2018–2021) vahva asema Kainuun kehittämisessä perustuu lakiin alueiden kehittämisestä. Maakuntauudistus on vaikuttanut Kainuu-ohjelman valmisteluun ja ohjelma toimeenpannaan osittain uudistuksen kautta järjestäytyvässä ”uudessa maakunnassa”.

Maakuntaohjelman ja -suunnitelman sisältävän Kainuu-ohjelman rinnalla maakuntakaava ja maakuntaohjelman vuosittain laadittava toimeenpanosuunnitelma (TOPSU) ohjaavat kehittämistyötä ja edunvalvontaa. Maakuntaohjelma vastaa alueen kehittämistarpeisiin, priorisoi toimenpiteitä ja on luonteeltaan mahdollistava strategia, jonka toteutus vaatii ketterää ja jatkuvaa seurantaa ja ennakkointia sekä tarvittaessa rohkeita uusia avauksia erityisesti TOPSU:n kautta havaittujen toimintaympäristön muutosten niitä edellyttäessä. TOPSU on näin keskeinen ja sisältää akuuteimmat painotukset ja toimenpiteet. TOPSU:ssa linjataan ja tulkitaan asioita lyhyellä aikavälillä maakuntaohjelmaa tarkemmin. Erityisesti muuttuviin paikallisiin erityistarpeisiin pitää pystyä TOPSUssa reagoimaan. TOPSU:n kautta toteutettavissa hankkeissa painotetaan erityisesti toimia, joihin Kainuun omilla kehittämistoimilla kyetään parhaiten vaikuttamaan. ”Toisten käsissä oleviin” asioihin vaikutetaan ennen kaikkea edunajamisella, jonka vuosittain kriittisimmiksi arvioidut kohteet TOPSU:ssa määritellään. TOPSU:n laatimisen tapaa ja sisältöjä pitää jatkuvasti kriittisesti tarkastella ja tarvittaessa terävöittää. **Maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelmissa määritellään Kainuu-ohjelman tavoitteiden toteuttamisen vastuutahot.**

Maakuntaohjelmassa kehittämistavoitteet ja strategiset toimenpiteet on kuvattu halutun suuntaisiin muutoksiin johtavina strategisina linjauksina, jotka eivät sellaisenaan ole rahoittajia sitovia. Kainuu-ohjelma kannustaa kuitenkin kokoamaan laajasti yhteistyötä ja eri rahoituslähteitä kainuulaisten maakuntaohjelman mukaisten hankkeiden ja hankekokonaisuuksien toteuttamiseen niin, että kehittämistyö näkyy tavoiteltuina tuloksina eri kohderyhmissä, erityisesti yrityksissä, ja tavoitteiden mukaisina, elinvoimaa lisäävinä aluevaikutuksina koko Kainuussa.

Kainuu ohjelmasta laaditaan sen hyväksymisen jälkeen strateginen tiivistelmä – Kainuun kasvuohjelma, johon puristetaan pitkän tähtäimen maakuntaohjelman strateginen ydin sujuvaan viestinnälliseen muotoon. Tiivistelmää hyödynnetään Kainuun markkinoinnissa, edunajamisessa ja investointien houkuttelussa. Kasvuohjelmassa määritellään maakunnalliset alueellistamisen tavoitteet ja kärkihankkeet, joita maakunta yhteistyössä edistää. Keskeinen tavoite niin Kainuu-ohjelmassa kuin siitä tiivistettävässä kasvuohjelmassakin on osaavan työvoiman saatavuuden turvaaminen. Kainuun maakuntahallitus ottaa vastuun siitä, että yritykset saavat tarvitsemiaan osaajia, voivat luottavasti katsoa tulevaisuuteen, investoida, kasvaa ja lisätä työpaikkoja.

Lähdeluettelo

- Antikainen Janne, Laasonen Valtteri & Tommi Ranta (2013). *Pohjois-Suomen maakuntaohjelmien jälkiarviointi – loppuraportti*. Seinäjoki: Management Design Intelligence.
- Degerman Ruusa (2013). *Näkökulmia tulevaisuuden hyvinvointipoliittisiin tavoitteisiin Kainuussa ja Pohjois-Pohjanmaalla*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma, Oulu: Oulun yliopisto.
- Elävä Kainuu Leader (2013). *Kaveria ei jätetä!* Elävä Kainuu LEADER ry:n kehittämissstrategia ohjelmakaudelle 2014–2020.
- Euroopan komissio (2010). *Eurooppa 2020 – Älykkään, kestävän ja osallistavan kasvun strategia*. Bryssel: Euroopan komissio.
- Gartner, IT Glossary (2017). <<https://www.gartner.com/it-glossary/digitalization/>>.
- ICT-2015 -työryhmä (2013). *21 polkua kitkattomaan Suomeen*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja Innovaatio 4/2013.
- Järviluoma Jari (2017). *Kainuun kansainvälisen matkailun kehitys ja nykytila*. Kajaanin ammattikorkeakoulu.
- Kaikkonen Risto, Kostianen Elisa, Linnanmäki Eila, Martelin Tuija, Prättälä Ritva & Seppo Koskinen (toim.) (2008). *Sosioekonomiset terveyserot ja niiden kaventaminen Kainuussa*. Helsinki: Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B 27/2008.
- Kainuun ELY-keskus (2015). *Kainuun alueellinen maaseudun kehittämissuunnitelma 2014–2020*. Näkymiä / helmikuu / 2015. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.
- Kainuun ELY-keskus (2012). *Kainuun maahanmuuttotyön linjaukset 2012–2015*. Kansainvälinen työvoima –projekti. Kainuun elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Raportteja 82/2012.
- Kainuun Etu (2011). *Kainuun matkailustrategia 2011–2020*. Kajaani: Kainuun Etu.
- Kainuun hallintokokeilun seurantasiihteeristö (2013). *Kainuun hallintokokeilun päätyminen – seurantasiihteeristön loppuraportti*. Helsinki: Valtiovarainministeriö.
- Kainuun kestävän energiankäytön toimintasuunnitelma vuoteen 2020 (2014). <https://www.kainuunliitto.fi/sites/default/files/seap_kainuu_23122014.pdf>.
- Kainuun liitto (2013). *Kainuun Venäjä –strategia 2020*. Kajaani: Kainuun liitto.
- Kainuun liitto (2013). *Kainuun ympäristöohjelma 2020*. Kajaani: Kainuun liitto.
- Kainuun liitto (2014). *Kainuun biotalousstrategia 2015–2020*. Kajaani: Kainuun liitto.
- Kainuun liitto (2017). *Kainuun maakuntakuvatutkimus 2017*. Taloustutkimus Oy. <<http://kainuunliitto.oncloudos.com/kokous/20172045-4-1.PDF>>.
- Kainuun maakunta -kuntayhtymä (2012). *Iän iloinen Kainuu 2030. Kainuun ikääntymispoliittinen strategia*. B:28.
- Kainuun maakunta -kuntayhtymä (2011). *Kainuun ilmastostrategia 2020*. Kajaani: Kainuun maakunta -kuntayhtymä.
- Kainuun maakuntakuvatutkimus (2017).
- Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä (2016). *Talousarvio 2017 ja toiminta- ja taloussuunnitelma 2018 – 2020*. Kajaani: Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä.
- Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä (2013). *Terveydenhuollon järjestämssuunnitelma 2013–2016*. Kajaani: Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä.
- Kajaanin kaupunki (2014). *Kajaanin kaupunkistrategia 2015–2018*. Kaupunginvaltuusto 9.6.2014.
- Kettunen Jyrki & Tarja Meristö (2013). *Kainuun skenaariot 2035 – loppuraportti*. Kajaani: Kainuun liitto.
- Komulainen, Lanki, Neitola (2013). *Kainuun kuntien yhteinen kotouttamisohjelma 2014–2017*. <<http://kotouttaminen.fi/documents/3464316/4296854/kainuun-kuntien-kotouttamisohjelma-2014-2017.pdf/916aad2d-30d1-4fd1-bf5c-9b5ff53bcec5>>.
- Kuhmon kaupunki (2017). *Kuhmon kaupungin strategia*. <<https://www.kuhmo.fi/kaupunki-ja-paatoksentekeo/talous-ja-strategia/strategia/>>.
- Kytö Hannu & Monika Kral-Leszcynska (2013). *Muuttoliikkeen voittajat ja häviäjät*. Sastamala: Kunnallisalan kehittämissäätiö, Tutkimusjulkaisu 76.
- Laatikainen, Tarja (2013). *Kainuun ympäristöohjelma 2020*. Kajaani: Kainuun liitto.
- Luukkonen Juho, Suorsa Katri & Sami Moisio (toim.) (2013). *Oppiva Pohjois-Suomi – Näkökulmia aluekehittämisen haasteisiin Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa*. Oulu: Pohjois-Pohjanmaan liitto & Kainuun liitto.
- Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmä YTR (2014). *Mahdollisuuksien maaseutu – maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2014–2020* Työ- ja elinkeinoministeriö.

- MDI (2016). *Pohjois-Suomen maakuntaohjelmien 2014–2017 arviointi, Kainuu*. Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI.
- Suomen metsäkeskus (2016). *Kainuun metsäohjelma 2016–2020*.
<<https://www.metsakeskus.fi/sites/default/files/smk-alueellinen-metsaohjelma-kainuu.pdf>>.
- Mustakangas Ella (2013). *Green care -toiminnan mahdollisuudet kainuussa – esiselvitys*. Kajaani: Maataloustuottajain Pohjois-Suomen Liitto.
- Oulujärvi Leader (2013). *Yhdessä kohti uutta*. Kehittämisstrategia 2014–2020. LEADER Oulujärvi.
- Paltamon kunta (2017). *Jättiläisten Paltamo Kasvaa ja menestystä metsästä, Kainuun merestä ja maaperästä. Paltamon kuntastrategia 2018–2030*. Luonnos 1.11.2017.
- Pohjois-Suomen liikenne- ja logistiikkastrategia (2017). Pohjois-Pohjanmaan, Lapin, Keski-Pohjanmaan ja Kainuun liitot, Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin ELY-keskukset, Liikennevirasto. <[http://www.keski-pohjanmaa.fi/Data/Upload/2fde53f9-5abd-4232-a9c9-c98340e4c089_Pohjois-Suomen%20liikenne-%20ja%20logistiikkastrategia-asiakirja_luonnos_201704011%20\(ID%205796\).pdf](http://www.keski-pohjanmaa.fi/Data/Upload/2fde53f9-5abd-4232-a9c9-c98340e4c089_Pohjois-Suomen%20liikenne-%20ja%20logistiikkastrategia-asiakirja_luonnos_201704011%20(ID%205796).pdf)>.
- Pohjola Matti (2014). Aalto-yliopiston kaupparkeakoulut. Suomi uuteen nousuun, ICT ja digitalisaatio tuottavuuden ja talouskasvun lähteinä. Teknologiateollisuus, 2014.
- Puolangan kunta (2013). *Puolangan kunnan strategia 2014–2020*.
<<http://www.puolanka.fi/media/strategia/strategia2014-2020.pdf>>.
- Rautaporras Petteri (2014). *Teknologiateollisuuden kehitys alueittain*. Helsinki: Teknologiateollisuus Ry.
- Ryhänen Aila (2012). *läniloinen Kainuu 2030 – ikääntymispoliittinen strategia*. Kajaani: Kainuun liitto.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2013). *Muutosta liikkeellä! Valtakunnalliset yhteiset linjaukset terveyttä ja hyvinvointia edistävään liikuntaan 2020*. Tampere, Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:10.
- Sotkamon kunta (2014). *Sotkamo, Sarjassaan Suomen ykkönen*. Sotkamon kunnan kuntastrategia 26.11.2014.
- Suomussalmen kunta. *Suomussalmen kunnan toimintastrategia*.
<http://www.suomussalmi.fi/kuntalainen/palvelut/hallinto/strategiat_ohjelmat_ja_suunnitelmat>
- Teknologiateollisuus Ry.(2014). *Tilanne ja näkymät*. Helsinki: Teknologiateollisuus Ry. 2/2014.
- TEM (2017). *Alueellinen matkailutilinpito*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 21/2017.
- TEM (2017). *Aineettoman arvon merkitys liiketoiminnassa*. <<http://tem.fi/aineeton-arvonluonti>>.
- Tilastokeskus (2017). *Saapuneet vieraat ja yöpymiset kaikissa majoitusliikkeissä*.
- UNWTO (2016). *Tourism highlights*. <http://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284418145>, Haettu 17.10.2016.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2015). *Kestävää kasvua ja työtä 2014–2020 – Suomen rakennerahasto-ohjelma*. Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Vuorinen Pentti (2014). *Läpidigitalisoitunut maailma: Virtuaalinen tulevaisuus keskuudessamme – TrendWikiä hyödyntävä raportti*. Työ- ja elinkeinoministeriön analyysseja 58/2014.

LIITE 1. Maakunnan kehityksen indikaattorit

MAAKUNNAN KEHITYKSEN INDIKAATTORIT	TOTEUTUNUT KEHITYS				TAVOITELTAVA KEHITYS				Koko maa 2016 (tai viimeisin tieto)	
	2010	2012	2014	2016 (tai viimeisin tieto)	2020	2025	2030	2035		
Alueiden talous ja kilpailukyky										
Työpaikat (tkm) ¹	29 080	28 778	26 758	..	27 299	29 199	29 209	29 844	2 274 076 (v.2014)	
BKT/läisukas (eur) ³	24 815,1	27 031,4	27 602,2	..	Kasvua n opeamm in kuin maassa keskimäär in					
Arvonlisäys, brutto perushintaan (milj. euroa), edellisen v. hinnoin ¹	1642,90	1785,80	1746,8	1772,9 (v.2015)	1867	1934	2 017	2 073	37 602,0	
Vienti (milj. euroa) ²	..	138 (v.2013)	144	208	210	220	230	240	177,121	
Vientiyritykset (tkm) ²	..	99 (v.2013)	104	91	120	140	160	180	51780	
Yrityskanta (tkm) ¹	3 667	3 768	3 982	4109	4 200	4 300	4 400	4 500	18 092	
Kasvuvytkset (tkm). Väh. 3 henk. työllistävät, 10 % kasvu ³	74 (v.2009-12)	87 (v.2010-13)	59 (v.2011-14)	..	80	100	110	120	378 712	
Tuukimus- ja kehittäm isoinnin menot (euroasukas) ¹	268,1	339,6	271,9	274,8 (v.2015)	Saavutetaan puolet koko maan tasosta					
Väestö ja työmarkkinatilanne										
Väkiluku 31.12.2016 ¹	78 703	77 435	76 119	74 803	74 585	74 729	74 825	75 379	5 508 297	
Kokonaistotuutto (henkeä, mkl. siirtolaisuus) ¹	-394	-289	-422	-166	300	1000	1200	2 000	16 823	
Taloudellinen huoltosuhde ¹	1,66	1,65	1,79	1,78 (v.2015)	1,64	1,56	1,60	1,55	1,43 (v.2015)	
Työvoima (henkeä) ¹	34 668	34 231	33 822	33 192 (v.2015)	31 339	30 360	30 080	30 936	2 631 321	
Työllisyysaste (työlliset 15-64 v. sta, %) ¹	61,8	61,3	58,3	62,7 (m: 59,6 / n: 66,1)	66,1	70,7	71,9	72,2	66,7 (m: 69,8 / n: 67,6)	
Työttömyysaste (%) ¹	9,0	11,4	16,9	10,4	9,9	4,0	4,2	4,5	8,8	
Nuorisotyöttömyys (alle 25 v. työttömyysaste) ⁴	24,4	20,7	34,4	14,4	14,0	12,0	10,0	10,0	21,1	
Pitkäaikaistyöttömyys (%-osuus kaikista työttömistä) ⁴	16,3	20,4	26,0	32,0	20	15	15	15	35,5	
Hyvinvointi ja sosiaalinen osallisuus										
Koulutusaste: tutkimon suorittaneiden osuus ¹	64,6	66,5	66,7	69,5 (v.2015)	Saavutetaan koko maan keskiarvotaso					
Koulutusaste: korkeasteen tutkimon suorittaneiden osuus ¹	21,5	22,2	23,2	23,5 (v.2015)	Saavutetaan koko maan keskiarvotaso					
Ei tutkintoa peruskoulun jälkeen 25-29-v. sta (%) ¹	12,4	11,6	12,4	11,6 (v.2015)	Saavutetaan koko maan keskiarvotaso					
Elämäntilannus keskimäär in hyväksi tuntevien osuus (%) ⁵	50,9 (m: 51,2 / n: 50,5) (v. 2013-2015)					Saavutetaan koko maan keskiarvotaso				
Työtyytyväisyysaste (enint. 7/10) arvioivien osuus (%) ⁵	31,7 (m: 34,7 / n: 28,4) (v. 2013-2015)					Saavutetaan koko maan keskiarvotaso				
Niiden osuus, jotka uskovat etteivät jaksaa työskennellä vanhuuseläkeikään saakka (%) ⁵	33,4 (m: 34,8 / n: 32,0) (v. 2013-2015)					Saavutetaan koko maan keskiarvotaso				
Aktivisesti osallistuvien osuus (%) ⁵	23,8 (m: 23,7 / n: 23,9) (v. 2013-2015)					Saavutetaan koko maan keskiarvotaso				
Itsenä ommelliseksi kokevien osuus (%) ⁵	52,2 (m: 51,1 / n: 53,4) (v. 2013-2015)					Saavutetaan koko maan keskiarvotaso				
Asuinalueensa turvattomaksi kokevien osuus (%) ⁵	1,3 (miehet 0,9 / naiset: 1,7)					Saavutetaan koko maan keskiarvotaso				
Kansantauti-indeksi ⁶	129,3	128,2	127,9	126,2	Saavutetaan koko maan keskiarvotaso					
Sairastavuusindeksi ⁶	119,5	120,9	121,1	120,2	Saavutetaan koko maan keskiarvotaso					
Vähähiilinen talous ja ympäristön kestävä kehitys										
Uusiutuvan energian osuus energiankulutuksesta (%) ⁷	56,3	61,6	64,8	65 (v. 2015)	Saavutetaan koko maan keskiarvotaso					
Fosforikuormitus vesistöihin (teollisuus ja yhdyskunnat) (kg/vuosi) ⁸	6 704	6 115	4 501	5238 (v. 2015)	Saavutetaan koko maan keskiarvotaso					
Typipilkuormitus vesistöihin (teollisuus ja yhdyskunnat) (kg/vuosi) ⁸	296 217	322 642	277 075	280 500	Saavutetaan koko maan keskiarvotaso					
					65	70	75	80	33	
					Vähennetään kuormitusta					
					Vähennetään kuormitusta					

Taulukon lähteet:

- 1) Tilastokeskus
- 2) Tulli
- 3) Toimiala Online
- 4) Tilastokeskus, TEM
- 5) THL
- 6) KELA
- 7) Iitä-Suomen energiatilasto
- 8) Ympäristöministeriö

* Yritykset, joiden tavaroitten ulkomaankaupan arvo oli yli 5000 euroa tarkasteltavana ajaksella

.. Etiteoa saatavilla

LIITE 2. Kehittämistyön arvot ja läpileikkaavat näkökulmat

Läpileikkaavat näkökulmat

Kestävä kehitys

Kestävä kehitys tarkoittaa nykyisten sukupolvien vastuuta ja solidaarisuutta tulevia sukupolvia kohtaan. Nykyhetken toiminta ei saa johtaa peruuttamattomiin tulevien sukupolvien elämisen mahdollisuuksia kaventaviin muutoksiin, vaan kestävässä kehityksessä näitä mahdollisuuksia päinvastoin kasvatetaan. Teknologian kehitys, sivistyksen, osaamisen ja tieteellisen tiedon kasvu avaavat tuleville sukupolville nykyistä laajemmat elämisen mahdollisuudet ja vaihtoehdot, jos vaan kehityksen kestävydestä pidetään huolta. Kestävä kehitys jaetaan ekologiseen, sosiaaliseen, kulttuuriseen ja taloudelliseen ulottuvuuteen. Ekologinen kestävyys, ympäristöstä huolehtiminen, on kaiken kestävyuden kivijalka, jota ilman muutkaan kestävä kehityksen ulottuvuudet eivät voi toteutua. Kainuun taloudessa luonnonvarojen hyödyntämisellä on merkittävä rooli, esim. matkailussa, kaivostoiminnassa ja biotaloudessa. Näin Kainuun suotuisa ja kestävä kehitys on suuressa määrin riippuvainen luonnonvarojen kestävästä käytöstä.

Kainuulla on myös kokoansa suurempi merkitys ekologisen kestävyuden vahvistamisessa, sillä voimakkaasti kasvavat **Kainuun metsät** ovat merkittävä hiilinielu ja Kainuun luonto mittava ekosysteemipalvelujen tuottaja. Ilmastonmuutoksen hillintä on keskeinen osa kestävä kehitystä. Kainuussa on kestävä energian käytön toimintasuunnitelmassa ja ilmastostrategiassa asetettu tavoitteeksi Kainuun kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen 25 prosentilla vuoteen 2020 mennessä. Aktiivinen metsien hoito ja kestävät hakkuut vahvistavat metsien roolia hiilinieluinä ja takaavat hiilen sitoutumisen metsiin. Kainuun vähäinen väestöpohja ei tuota merkittäviä ilmastovaikutuksia, mutta Kainuussa voidaan kehittää innovaatioita ja harjoittaa tuotantoa, jotka auttavat muuttamaan kehitystä kestävämmäksi väestökeskittymissä. Näitä Kainuun ilmastovastuullisia toimialoja ovat esim. puurakentaminen ja puutuoteteollisuus, uusiutuva energia, clean tech - innovaatiot tai raideliikenteen ajoneuvojen valmistaminen. Näitä voidaan Kainuussa tuottaa metropolialueiden tarpeisiin huomattavasti nykyistä enemmän. **Kainuun ilmastotavoitteet päivitetään vuoteen 2035 ulottuviksi. Kainuun tulee ottaa entistä aktiivisempi rooli (edelläkävijyy) ilmastomuutoksen hillinnässä ja siihen sopeutumisessa.**

Myös sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys ovat Kainuussa tärkeitä kehittämisen kohteita, sillä maakunnan pitkään jatkunut väestön ikääntyminen ja väheneminen ovat heikentäneet alueen elinvoimaa sekä taloudellista ja väestöllistä huoltosuhdetta. Työpaikkojen, uusien asukkaiden ja työikäisen väestön saaminen Kainuuseen vahvistaa alueen sosiaalista ja taloudellista kestävyyttä. Talouden kasvu tuo lisää verotuloja ja taloudellisia resursseja myös ympäristön suojeluun.

Osaaminen

Osaaminen mahdollistaa muutoksen. Osaamisen kivijalkana on riittävä perusosaaminen. Perusosaamista luovat yritykset sekä laadukas, kattava ja toimiva varhaiskasvatus, peruskoulutus, ammatillinen koulutus ja lukiokoulutus, vapaa sivistystyö sekä aktiivinen ja monipuolinen

järjestötoiminta. Erityisosaamista voidaan rakentaa vahvan perusosaamisen varaan. Kainuussa erityisosaamista luovat ja ylläpitävät yritykset, yliopistot ja ammattikorkeakoulu, ammatilliset oppilaitokset sekä monipuolinen ja tarkasti työelämän tarpeisiin vastaava aikuiskoulutus. Huippuosaaminen on kansainvälisestikin vertailtuna erottuvaa osaamisen tasoa, jota on yrityksissä, korkeakouluissa ja tutkimuslaitoksissa, mutta myös urheilussa, kulttuurissa tai käden taidoissa.

Työssä, oppilaitoksissa, harrastuksissa, vapaaehtoistoiminnassa ja kotona oppiminen kasvattavat asukkaiden ja alueen inhimillistä pääomaa. Osaamisen ja osaajien riittävyys ovat merkittävimpiä yksittäisiä alueiden menestystä selittäviä tekijöitä. Kaikkia osaamisen tasoja tulee kehittää. Erityisesti uusia yrityksiä synnyttävät osaaminen ja innovaatiot luovat alueelle hyvinvointia.

Digitaalisuus

Digitalisaatiossa on kyse ohjelmien ja sovellusten sekä teknologian käyttöönottamisesta. Niiden avulla tehostetaan prosesseja, uudistetaan toimintatapoja sekä sähköistetään palveluja. Kyse on toimintojen kehittämisestä, digitaalisten välineiden ja palvelujen tuomisesta kaikille elämän alueille. Koko yhteiskuntaa koskeva digitalisaatio on verkkoon kytkettyjen älykkäiden tuotteiden ja palveluiden verkosto. Digitalisaatiota voidaan tarkastella niin yhteiskunnan, teollisuuden tai kuluttajankin näkökulmista.

Digitalisaation mahdollisuuksia hyödynnetään yhä enemmän ja laajemmin kaikkialla yhteiskunnassa. Kootun datan hyödyntäminen, virtuaalisuus sekä keinoäly tarjoavat uusia mahdollisuuksia niin koulutukselle ja tutkimukselle, työelämän ja liiketoiminnan kehittymiselle kuin myös arkielämämme helpottumiselle. Teknologian ja palvelujen käytettävyyteen, asiakaslähtöiseen kehittämiseen, tietoturvaan sekä kansalaisten uudenlaisten teknologiataitojen haltuunottoon tulee kuitenkin kiinnittää riittävästi huomiota. Samoin yritysten valmiudet hyödyntää uusia digitaalisia välineitä ja uudistaa toimintatapojaan on merkittävä kasvun tekijä.

Tuotannossa digitalisaation, automatisaation ja siihen liittyvän robotiikan avulla voidaan tehokkuutta parantaa ja tuottavuutta nostaa sekä kasvattaa sitä kautta uuden arvon tuottamista. Teollinen internet on erityisesti yritysten näkökulma digitalisaation kenttään. Teollinen internet koostuu älykkäistä koneista, edistyneestä analytiikasta sekä ihmisistä työssä.

Liiketoiminnan arvioidaan tulevaisuudessa kasvavan yhä enemmän ja nopeammin digitaali- ja virtuaalimaailmassa. Digitaalisen arvonluonnin ennakoitaan kasvavan yhtä suureksi kuin materiaalsen parin seuraavan vuosikymmenen kuluessa. Gartnerin (2017) mukaan digitalisaatio on IT-kehityksen kolmas aikakausi ja teknologian kehittymisen myötä kasvanut paradigmanmuutos ja väistämätön digitaalisen evoluution seuraava vaihe.

Kansainvälisyys

Kainuun kansainvälisyydellä tarkoitetaan yhtäältä kansainvälistä toimintaa ja yhteistyötä sekä toisaalta Kainuun monikulttuurisuutta ja suvaitsevaisuutta. Suvaitsevaiset kansalaiset suhtautuvat aktiivisesti ja avoimesti muihin kulttuureihin ja kansallisuuksiin sekä yleensä erilaisuuteen. Kansainvälistymisen

edistäminen on yksilöiden, yritysten, julkisen sektorin organisaatioiden sekä yhdistysten ja järjestöjen kansainvälisen yhteistyön ja toiminnan vahvistamista. Kansainvälisyys tuottaa elinkeinotoimintaan taloudellista lisäarvoa sekä tukee kansalaisten hyvinvointia. Kansainvälisyyden syveneminen on olennainen osa globaaleja kehitystrendejä. Kansainvälisyys ulottuu kaikkialle. Alueet ovat yhä syvenevin säikein ja välittömästi riippuvaisia kansainvälisen talouden kehitymisestä ja muusta kansainvälisestä kehityksestä. Reagointivalmius ja -potentiaali ovat tärkeitä, sillä maailma muuttuu nopeasti. Kainuussa tarvitaan kv-asioiden ennakkointia, jotta kyetään tunnistamaan trendit ja heikot signaalit sekä toimimaan viisaasti. Vieraiden kielten sekä kulttuurien osaaminen sekä rohkeus ja ennakkoluulottomuus ovat onnistuneen kansainvälisen toiminnan edellytyksiä.

Tasa-arvo

Tasa-arvo tarkoittaa tasavertaisten mahdollisuuksien varmistamista kaikille sukupuolesta, etnisestä taustasta, kielestä, iästä, vammaisuudesta, seksuaalisesta suuntautumisesta, uskonnosta, vakaumuksesta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä riippumatta.

Työelämä on segregoitunut eli jakautunut naisten ja miesten ammatteihin ja aloihin. Kainuun kärkitoimialoista erityisesti kaivostoiminnassa, teknologiateollisuudessa ja biotaloudessa enemmistö työntekijöistä on miehiä. Sen sijaan työntekijämäärältään suurimmalla toimialalla, terveys- ja sosiaalipalveluissa suurin osa työntekijöistä on naisia. Jotta työvoima saadaan riittämään sekä eläköitymisen myötä avautuviin tehtäviin että syntyviin uusiin työpaikkoihin, pitää segregatiota pystyä murtamaan. Naisilla ja miehillä on myös osaamista, joka ei pääse esille, kun he eivät hakeudu toimialoille, jotka ovat perinteisesti vastakkaisen sukupuolen dominoimia. Suomalaiset tytöt ovat OECD-maista vähiten kiinnostuneita hakeutumaan tekniikan ja luonnontieteiden aloille, vaikka ovat näissä hyviä. Jos teknologia-aloilla olisi yhtä paljon naisia kuin miehiä, se lisäisi myös talouden kasvua ja yritysten määrää. Kainuussa kannustetaan koulutuksessa ja työelämässä tyttöjä ja naisia hakeutumaan aloille, joilla enemmistö on miehiä. Samoin miehiä kannustetaan koulutuksessa ja työelämässä hakeutumaan aloille, joilla enemmistö on naisia.

Maakunnan kehittämistyön yhtenä erityiskohteena ovat lapset ja nuoret. Tavoitteena on, lasten ja nuorten elämä on turvallista, lapset ja nuoret voivat luottaa aikuisiin, voivat toteuttaa itseään, haluavat kasvattaa osaamistaan saaden vankan luottamuksen omiin kykyihinsä ja voivat hyvin. Tavoiteltavaa on, että yhä useammalla nuorella on halua ja osaamista yrittäjyyteen. Tavoitteena on, että tulevien vuosien aikana erityisesti nuoret ottavat osaa maakunnan kehittämiseen ja vaikuttavat oman elinympäristönsä parantamiseen aiempaa aktiivisemmin. Nuorten kehittymistä aktiivisiksi kansalaisiksi tuetaan ja näin vähennetään nuorten syrjäytymisvaaraa.

Arvot

Positiivisuus ja kannustaminen

Positiivisuus on Kainuun arvostamista ja siihen kiintymistä sekä alueen monipuolisten vahvuuksien ja mahdollisuuksien tiedostamista ja niistä kertomista. Nykyhetkeä ja tulevaisuutta arvioidaan positiivisesti vahvuuksien ja mahdollisuuksien kautta. Kannustaminen on toisten onnistumisten arvostamista ja kannustamista uusiin onnistumisiin sekä kanssaihminen tukemista ja auttamista

silloin, kun he apua ja tukea tarvitsevat. Kateus on positiivinen voimavara, jos se kannustaa itseä parempiin suorituksiin, mutta tuhoavaa ja positiivisuuden vastaista, silloin kun se aiheuttaa toisten onnistumisten mustamaalaamista, kieltämistä ja vähättelyä ja johtaa negatiiviseen toisten latistamisen ja kampittamisen kierteeseen.

Koko Kainuun mahdollisuuksien optimointi

Kainuu on maaseutuvaltainen maakunta, jonka maa-alasta yli 90 % on maaseutua. Maaseudun erityispiirteistä, kuten harvasta asutuksesta ja pitkistä etäisyyksistä, johtuen aluekehittämisen vaikutukset ovat siellä usein erilaisia kuin keskuksissa. Maaseudun erityispiirteet täytyy huomioida päätöksenteossa ja suunnittelussa. Tämä osa on koko Kainuun mahdollisuuksien optimointia.

Maaseutu on myös Kainuun keskeinen vetovoimatekijä, johon liittyvät hyvin saavutettavissa olevat ja ympärivuotiseen asumiseen soveltuvat maaseutu-, vesistö- ja ranta-alueet. Kainuun maaseudulla on eläviä ja elinkeinopohjaltaan monipuolisia kyliä, joiden toiminnan perustana on maakunnallinen kylien yhteistyö ja aktiivinen kehittämistoiminta.

Kainuun keskeiset kasvavat elinkeinoalat, kuten biotalous, kaivannaistoiminta ja matkailu, sijoittuvat maaseudulle. Laajenevat nopeat tietoverkot ja digitalisoituminen mahdollistavat asumisen, vapaa-ajanvieton ja työnteon maaseudulla entistä paremmin tulevaisuudessa. Koko Kainuun mahdollisuuksien optimointiin liittyy se, että Kainuun maaseudun mahdollisuudet saadaan kehittämistyön keinoin maksimaalisesti hyödynnettyä.

Kajaani on Kainuun suurin kaupunki ja maakuntakeskus, jossa on Kainuun liikenteen solmukohtat, lentokenttä ja henkilöliikenteen päärautatieasema. Lentäen Kainuuseen tultaessa tullaan ensin Kajaaniin, josta pitää olla toimivat liikenneyhteydet muualle maakuntaan. Kajaanissa on myös tarjolla monia sellaisia yksityisiä ja julkisia palveluja, joita ei muualta maakunnasta saa. Näitä ovat esim. monet korkeakoulupalvelut ja sote-palvelut (erityisesti Kainuun uusi sairaala). Sotkamossa taas matkailuelinkeino ja -palvelut ovat kasvaneet ja kehittyneet suuremmiksi ja monipuolisemmiksi kuin muualla maakunnassa. Kuhmon Kantolan teollisuusalueella on puutuoteteollisuuden keskittymä. Edelleen jokaisessa Kainuun kunnassa on omat elinkeinotoiminnan ja osaamisen vahvuutensa.

Osa koko Kainuun mahdollisuuksien optimointia on se, että Kainuun eri toimintojen ja toimialojen keskittymien vetovoimaisuutta ja kasvua edelleen vahvistetaan. Samalla kehitetään verkostoja, toimintamalleja ja liiketoimintaekosysteemejä, joiden kautta mahdollisimman laajasti koko maakunta voi hyötyä keskusten kasvusta.

Koko Kainuun mahdollisuuksien optimointiin liittyy myös se, että Kainuuseen luodaan lisää yksityisen ja julkisen sektorin toimialavetureita, jotka voivat olla julkisen sektorin organisaatioita tai yrityksiä tai maantieteellisiä alueita, joissa on liiketoimintaekosysteemejä.

LIITE 3. Ympäristöselostus. Erillisliite.

Kainuun liitto

www.kainuu.fi

Kainuun liitto
Kauppakatu 1, 87100 Kajaani
Puh. vaihde 08 615 541, faksi 08 6155 4260
S-posti kainuunliitto@kainuu.fi